

İÇİNDEKİLER GİRİŞ

Sunuş/13

BİRİNCİ BÖLÜM

Batı Ekonomisinin İslam
Dünyası ile Uyuşmazlığı/17

İslam Dünyası/17

Köleliğin Safhaları/18

Müslüman Ülkelerde Kurulan
Batılı Ekonomi

Sistemlerinin Çeşitleri/19

Batılı Ekonomik Sistemler ve
İslam Dünyasındaki Başarı
Şansları/21

Batılı Sistemler ile İslami İnanış
Arasındaki Ayrılıklar/26

İslam Dünyasında Başarılı
Olabilecek Tek Sistem/31

İKİNCİ BÖLÜM

Çağdaş İnsanın Fevkalade
Problemi/35

Toplumsal Sorunlar Nasıl
Çözülür?/36

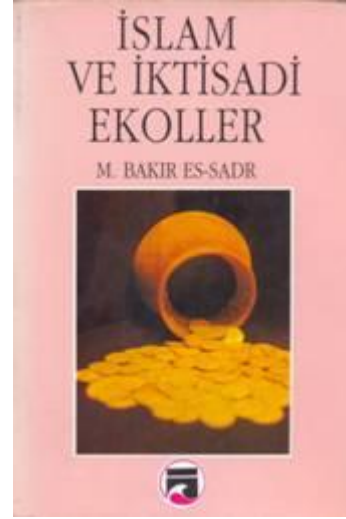
Marxist Çözüm/37

Non-Marxist (Marxist
olmayan) Çözüm/40

Fiziki ve Toplumsal Deneyler
Arasındaki Fark/41

İki Deney Arasındaki Fark

İSLAM VE İKTİSADİ EKOLLER

Orijinal Adı:
**Islam and Schools of
Economics**

**MUHAMMED BAKIR
ES-SADR**

Türkçesi:
Sedat Namdar

Noktaları/42
Demokratik Kapitalizm/50
Dört Özgürlük/51
Kapitalist ve Materyalist
Eğilim/54
Kapitalizmin Zararlı Etkiler/58
Sosyalizm ve Komünizm/62
Komünizmin Prensiplerine
Dönüş/65
Komünizmin Eleştirisi/68
İslamî Açıdan Problemi Yeniden
Gözden Geçiriş ve Onun
Çözümü/71
Problem Nasıl Çözülür?/76
Dinin Misyonu/80
İslam'da Özgürlük ve
Güvenlik/85
İslam'da Özgürlük/90
İslam ve Komünizmde Sosyal
Güvenlik/105
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İslamî Ekonomi Nedir?/109
İktisadî Ekol ve İktisat Bilimi/1
14
İnandığımız İslamî
Ekonomi/128
İslamî Kanunların
Anlaşılması/130
İslam'ın Uygulanmış Olması
Diğer Bir Delildir/132
İslamî Teorinin Bir Şekle
Kavuşturulması Gerekir/133
İslamî Ekonominin

*İslam davasının
ilerlemesi için
ekonomi konusunda
yaptığı araştırmalara
duyduğumuz
hayranlığın bir
simgesi olarak
Ayetullah Es-Seyyid
Muhammed
Bakır Es-Sadr'ın
hatırasına ithaf
olunur.*

Ahlâkiliği/134
Diğer İktisadi Teorilere Kıyasla
İslam'da Eksik Olan
Nedir?/137

Ek: Bazı Ekonomik ve Politik
Terimlerin Açıklanması/141

İstanbul 1991

Akademi Yayınlan: 24

1. Baskı: Mayıs 1991

Orijinal Adı: İslam and Schools of Economics

Dizgi: Akademi

Baskı: Marmara Reklam

Cilt: Güven Mücellithanesi- 512 64 42

Kapak: Aycan Grafik

Kapak Baskısı: Marmara Reklam

Redakte: Akademi

ISBN 975-7454-04-4

Fevzipaşa Cad. No:57 Kat:4
Tel: 532 37 36 - Fatih / İSTANBUL

GİRİŞ

İSLAM VE İKTİSADİ EKOLLER

Muhammed Bakır Es-Sadr

Bu kitabın ilk basımı 1979'da, Pakistan'da İslam Okulu Yayınlarıncı yapılmıştır.

1984 yılında da Bonyad Be'that Dış Temsilcilik Şubesinde de ikinci basımı yapılmıştır.

İmam Ali bin Talip şöyle diyor:

"İslam'ı tam olarak anladınız mı? Gerçekten bu din hakikat üzerine kuruludur. O, faziletin birçok dalını ve bu faziletten doğan bilgiyi öğrenme kaynağıdır. O öyle bir lambadır ki birçok lamba ondan ışık alır. O öyle yüce bir ateş şûlesidir ki Allah'a giden yolu aydınlatır. O öyle prensipler ve inançlar topluluğudur ki her hak ve hakikat arayıcısını tamamen mutmain kılar.

Biliniz ki Allah, İslam'ı kendi üstün rızasına ve kendisine yapılacak taatin, ibadetin en son noktasına ulaşmanın tek biricik yolu kılmıştır. Onu yüce kurullarla, mükemmel prensiplerle, şüphe götürmeyen anlayışlarla, meydan okunamaz bir hâkimiyet ve reddedilemez bir faziletle tahkim etmiştir.

Allah'ın razı olduğu şekilde şerefle ve onurla onu sürdürmek, onun inanç ve kanunlarına sadakatle adaletli olmak, onun ilke ve emirlerine kesinkes itaat etmek, ona hayatında özel bir yer vermek sana kalmıştır."

SUNUŞ

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH'IN ADIYLA

Karşılıklı çatışmalara sahne olan dünyamızda, güç dengeleri kapitalist ve sosyalist tezler arasında bölünmüştür. Devletlerin oluşturmuş olduğu ittifak grupları, nükleer bomba ve balistik füzelerle donanmış durumdadır. Günümüz insanı, materyalizmin ve ateizmin ezici ağırlığı altında feryat etmektedir.

İki zıt kutup arasında şaşırıp kalan günümüz insanı, hastalıklarına bir çare bulmak kaygısıyla muzdariptir. Aslına bakılırsa 14 asır önce, insanlığın rahatsızlıklarını tedavi edecek çare gelmiş ve insanı gerçekten lâıyk olduğu o faziletli konuma yükseltmiştir. Fakat maddeci güçler onun ellerinden tuttuğu günden beri bu çare rafa kaldırıldı ve ikinci plâna atıldı.

20. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyrekleri, materyalizmden ve politik çarklardan tamamen uzak bir dünya gücü olarak İslam'ın rönesansına ve reform sürecine tanık oldu. Müslümanların

kendilerini entelektüel platformlarda da reforme ettiği gözleniyor artık. Çeşitli alanlarda varlıklarının tescil ettirecek samimi gayret ve çabalar sarf edilmektedir. işte bu büyük kalem ustaları arasında çok zeki bir isim Ayetullah Bakır Es-Sadr parladı. Nesiller boyu onlara yardımcı olacak muhteşem ve mükemmel birçok kitap yazdı.

Elinizdeki bu kitap "İSLAM ve İKTİSADİ EKOLLER", bilimsel ve teknik açıdan oldukça üstün olup İslam Ekonomisi hususunda yöneltebilecek soruların çoğuna cevap verecek niteliktedir.

Bu meyanda değişik ve çarpaşık birçok soru vardır. Mesela bunlardan birisi 'gerçekten İslam Ekonomisi diye bir şey var mıdır?' Bu soruya ek olarak İslam Ekonomisi bir iktisadi ekol ise diğer iktisadi ekoller neyi temsil etmektedir ve İslami iktisadi ekolün onlara üstünlüğü nedir?

Yazarımız ayrıca kapitalizm ve sosyalizmin her ikisini de kayda değer bir şekilde tartışmıştır. Bir iktisadi ekol olarak kapitalizmi ele alırken 'dört özgürlük', 'kapitalistik ve materyalistik eğilim', 'kapitalizmin kötü etkileri' vs gibi konular üzerine dikkatle eğilmiş ve global etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bütün kaynakları tekelleştiren komünizmin gelişim vetiresini dikta yönetimli zayıf ülkelerde başka bir tarzda devam ettiren ve milyonların yükselen feryatlarına sebep teşkil eden kapitalizmin cazibeli yüzünün arkasındaki gerçek çirkin çehresini ortaya çıkarmaktadır. Kapitalizm, birey için her şeyi feda ederek insanlığa bir lanet olmuştur. Buna karşılık yazar bir iktisadi ekol olarak sosyalizmi (veya komünizmi) kazandırdıkları ve kaybettirdikleri ile incelemiştir. Kapitalizmde, başrol "birey"e verilirken, sosyalizmde bu rol "devlet"e verilmektedir ve bu şekilde "birey", "devlet" denen kocaman ejderhanın ağzında çiğnenmiş ve kötürüm edilmiştir.

Böyle bir sistemde, proleter diktatörlüğün en berbat şekli mevcuttur. "Birey" ani tutuklamalarla sindirilen, sorgusuz sualsiz deliğe tıklan, kanunsuzca muhakeme edilerek haksız yere cezalandırılan ve hatta idam edilen bir kukla, sükün bir seyirci konumuna sokulmuştur. Bütün bunların yanında, iki ekolde de üretim ve dağılım faktörleri çok suni bir şekilde engellenmiştir. İslam ise bir iktisadi ekol olarak insanlığın özgürlüğünü ve refahını dengeli bir ekonomik sistemle sağlamaktadır. Muhterem yazar, Kur'an ayetlerini kendi görüşünü desteklemek için bol bol kullanmış ve çıkan hükümlerin geniş etkilerini anlatmıştır.

Bakır Es-Sadr'ın ruh ve mizaç olarak yazarlığı, sadece dengeli, mütevazı ve asil değil, inandırıcı bir tatlılık ve açıklığa da sahiptir. Kitabın kalite bakımından en ilgi çekici özelliği, batı düşüncesi ve araştırmaları karşısında yazarın, özür dileyen, ezilip büzülen, titreyen bir tavır yerine kendinden emin, düzenli ve kendi orijinal fikirlerini büyük bir inandırıcılıkla sergileyen tutum ve tavır içerisine girmesidir. Bu sayede batı felsefesi ve düşüncesinin sahte yüceliğini ve üstünlüğünü kristalleştirmiş, peşin yargılı bir aklın önüne İslam'ı bir din ve bir iktisadi ekol olarak açık seçik koymuştur.

I. BÖLÜM

BATI EKONOMİSİNİN İSLAM DÜNYASI İLE UYUŞMAZLIĞI

Besmele ile...

Biz bütün Müslümanlar olarak; geri kalmışlığımızın üstesinden gelebilmek için en büyük çaba ve gayretlerimizi göstermeye çalışıyoruz. Bizi daha iyi yaşanabilir bir hayat ve daha başarılı bir ekonomiye götürecek politik ve sosyal değişim için çırpınıp duruyoruz. Bu doğrultuda edindiğimiz tecrübe bize şunu göstermiştir ki; Müslümanlar, İslam'ın ekonomik sistemini uygulamaksızın etmeksizin hiçbir problemin ve iktisadî geri kalmışlığın üstesinden gelemeyecekler ve buna çözüm olabilecek hiçbir yol bulamayacaklardır.

Bugün dünyada yaşayan tüm insanlık, her anını nükleer silah, balistik füze yanında diğer yok edici silahlarla donanmış ve birbirinden tamamen ayrılmış iki politik sistemin boyunduruğu altında endişeyle geçirmektedir. İşte bu durumda insanlık için tek kurtuluş yolu İSLAM' dır. O, zamanın bütün olaylarına rağmen kendi saflığı ile ayakta kalan tek ilahî düşünce yoludur.

İSLAM DÜNYASI

Müslümanlar, batı kültürüyle tanışır, batı ülkelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyaya öncülük yapmalarından etkilendiler ve insanlığın kaderini tayin çizgisinde kendi misyonlarının kuvvet ve özgürlüğünü koruyamadılar. Batı devletlerinin ortaya çıkardığı "geleneksel bölünmeyi" bir bağışmışçasına kapıverdiler. Batı, ekonomik ve endüstriyel potansiyelleri göz önüne alarak dünyayı "ilerlemiş" ve "geri kalmış" diye ikiye böldü.

Gayet tabii olarak bütün Müslüman ülkeler, ikinci kategoriye konmuştur. Batılı devletlere göre "geri" ülkeler ilerlemek istiyorlarsa, "ileri" ülkelerin liderliğini kabul etmek zorundalar. İlmen ve ruhen de adımlarını buna göre almalıdır.

İktisaden geri kalmış ülkelere sayılan Müslüman dünya, bütün problemlerinin ekonomik geri kalmışlıktan doğduğuna inandırıldı. Ekonomik olarak ilerlemiş olan ülkeler, dünyanın çoğunluğunun önderi konumuna getirildi. Müslüman ülkeler, sorunların üstesinden gelebilmenin tek yolu olarak ileri ülkeler safına geçmenin gerekliliğine inandırıldı. Batı tipi hayat tarzı ve onların ekonomik modeli başarılı ve gelişen bir tecrübe olarak her derde deva olarak benimsendi.

KÖLELİĞİN SAFHALARI

Müslümanların dünyasına, batı tecrübesi, iş bitirici bir şekilde üç aşamada yerleştirildi. Bu aşamaların çeşitli görünüşleri hâlâ sürmektedir.

1-POLİTİK KÖLELİK

Ekonomik olarak, gelişmiş olan ülkeler geri kalmış devletleri kendi direkt hakimiyet ve gözetimleri altına aldılar.

2-EKONOMİK KÖLELİK:

Batılı güçler, Müslüman ülkelerin politik bağımsızlığına uygun düşecek bir tarzda onları ve hammadde kaynaklarını sömürerek, bu ülkeleri kendi ekonomik kontrolleri altında tutacak

planlar geliştirdiler. Onların ekonomik sorunlarını çözüme bahanesiyle yabancı sermaye, bu fakir ülkeler tarafından işgal edildi.

3- BATI SİSTEMİNE KÖLELİK:

Müslüman ülkeler politik bağımsızlıklarını kazandıktan sonra ekonomik bağımsızlıklarını da elde etmek ve kendi kendilerine yeterli olabilmek için büyük çabalar sarf ettiler. Ancak ekonomik rahatsızlıklarına doğru teşhisleri koyamadılar ve başarısız oldular. Kendilerini batı fikirlerinin pençesinden kurtaramadılar ve ekonomilerini batı modellerine uydurdular. Bu ülkelerde hangi sistemin model olarak seçilebileceği üzerine yoğunlaşan birbirinden farklı fikirler olmasına rağmen birleşilen tek nokta böyle bir farklı fikirler olmasına rağmen birleşilen tek nokta böyle bir modelin batılı güçlerin tecrübe ettiği bir sistem olması idi. Bu da gösteriyor ki Müslümanların dünyası halen daha batılı düşünüş tarzında etkilenmeye devam etmektedir.

MÜSLÜMAN ÜLKELERDE KURULAN BATILI EKONOMİ SİSTEMLERİNİN ÇEŞİTLERİ:

Müslüman ülkeler, batının modern ekonomik sistemlerinden çoğunlukla şu ikisini adapte etmişlerdir.

a) Kapitalizm üzerine kurulu "Hür Teşebbüs" sistemi

b) Sosyalizm üzerine kurulu "Planlı Ekonomi"

Bu ikisi batının modern ekonomik sisteminin iki temel formudur.

Müslüman ülkelerde tartışma konusu olan önemli bir sorun; bu iki formdan hangisi Müslümanların, kendi geri kalmışlıklarının üstesinden gelmede -geniş bir perspektiften bakıldığında- daha uygun ve Müslümanlara daha yardımcıdır..

Başlangıçta Müslüman dünya, kendi iç ekonomik gelişimini sağlamak için birinci forma başvurdu; yani kapitalizm üzerine kurulu Hür Teşebbüs sistemine.. Sebep gayet açıktı! Müslüman dünyaya ilk nüfuz edenler ve orada üslerini ilk olarak kuranlar kapitalist ülkelerdi.

Fakat Müslüman dünya, kolonizme karşı kendi özgürlüğü için mücadele ettiği dönemlerde, kapitalist ekonomiye karşı sistemin sadece sosyalist sistem olduğunu öğrendi. Böylece Müslüman halklar arasında kendi ekonomik gelişmelerini sağlayabilmek gayesiyle sisteme -Sosyalizm üzerine kurulu- "Planlı Ekonomi"ye eğilim baş gösterdi.

Yeni eğilim, batının liderliğine ve kapitalist ülkelere karşı gütmeye başladıkları husumeti uzlaştırma çabasının bir sonucudur. Bir yandan ilerici batı sistemini takip etmenin gerekliliğine inanıyorlar, diğer yandan ise, hissi davranarak kapitalizme düşman kesiliyorlardı. Çünkü kendisine karşı dövüştükleri kolonisi sömürgecilikle kapitalizm eldeydiler. Sonuç olarak ilerici, batılı ekonomik sistemin bir diğer formu olan sosyalist sistemi takip etmeyi tercih ettiler.

Argümanlar artık bu iki sistemden hangisinin daha tutarlı olduğu üzerine gelişmeye başladı.

Hür Teşebbüs sistemini savunanlar kapitalist dünyanın bu politikayı takiple endüstrilerini ilerletebildiklerini ve geniş ölçüde üretimlerini arttırdıklarını, sonuç olarak ta sınırsız bir ilerleme kaydettiklerini iddia ettiler. Şayet geri ülkeler hızlı bir ilerlemeyle kısa zamanda sonuç almak istiyorlarsa batılı ülkeleri örnek almalıdırlar, şeklinde görüşlerini ortaya koydular.

Sosyalizmi veya Planlı Ekonomiye savunanlar ise sayılı batılı ülkelerin gerçekten Hür Teşebbüs sistemini uygulayarak sınırsız teknik ve endüstriyel gelişme sağladıklarını kabul etmekte ancak günümüzdeki geri kalmış ülkelerin aynı sistemi takip ederek aynı sonuçları alamayacakları üzerinde ısrar etmektedirler. Ayrıca onların tartıştığı Hür Teşebbüs sisteminde geri kalmış ülkeler, ileri batılı ülkelerle de rekabet etmek zorunda kalacaklardır. Şurası gayet açıktır ki batının geniş ve halen gelişmekte olan ekonomik potansiyeline ulaşmak her geri kalmış ülkenin değildir.

Şimdiki batı Avrupa ülkeleri, kendi ekonomik gelişmelerini başlattıklarında, herhangi bir rekabetle karşı karşıya gelmek zorunda kalmadılar. Tabii ki böyle durumlarda Hür Teşebbüs sistemini adapte etmek en güzel yoldur.

Organize bir şekilde hızlı bir ilerleme amacı güdülmeye başlanmasından bu yana geri kalmış ülkeler için, bütün kaynakları seferber etmeleri ve plânlı ekonomiyi takip etmeleri gerekli olmuştur.

İki sistemin de savunucuları kendi başarısızlıkları için kolonistleri suçlamışlardır. Fakat hiçbir zaman diğer bir sistemin, modern Avrupa'nın bu iki geleneksel sisteminin yerini alabileceğini akıllarına bile getirmemişlerdir.

Her neyse, gerçek olan, üçüncü bir sistemin olduğudur. Zamanınızda uyuşuk uyuşuk yatmasına rağmen o daima Müslüman ümmetin kafasında en üst yeri işgal etmektedir. Bu sistem İslam'ın ekonomik sistemidir.

BATILI EKONOMİK SİSTEMLER VE İSLAM DÜNYASINDAKİ BAŞARI ŞANSLARI

Şimdi, İslam dünyasının geri kalmışlığıyla mücadelede bu iki batılı sistemin çözümden ne kadar uzak olduğunu göstermek istiyoruz. Onların entelektüel ve dinî içeriklerini bir kenara bırakırsak, tabi bunların ekonomik gelişmeye katkılarını da hesaba katarak, İslam dünyasının psikolojik ve tarihi karakteristiğini göz önüne almak gerekir.

İster kapitalist, isterse sosyalist olsun hiçbir ekonomik sistem eğer bir halkın arzuları ve tarihî geçmişiyle uygunluk ve ahenk arz etmiyorsa onun böyle bir toplumda uygulanmasından başarı beklenmemelidir.

Çeşitli ekonomik sistemleri tanımak için karşılaştırmalı bir çalışma yaparken ve bu tür sistemlerin İslam dünyasındaki başarısını ölçmeye çalışırken devlet mekanizmalarını kurmanın ekonomik ilerleme için yeterli koşul olmadığını akıldan uzak tutmamalıyız. Geri kalmışlığa karşı verilecek mücadele ancak aktif bir kooperasyon ve bütün halkın desteğiyle olabilecektir.

Bir toplumun uyanıklığı ve çalışma şevki o toplumun ilerleme derecesini ve ilerlemek için göstereceği iradeyi belirler. Böyle bir gelişme olmadan ekonomik plânların çok başarılı bir biçimde tatbik edilmesi mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla Müslümanların madden ve manen

ilerlemesi el ele vererek sağlanmalıdır. Modern Avrupa'nın tecrübesi de bu tarihi gerçekliğe şahitlik etmektedir. Avrupa toplumlarının olağanüstü, maddi bir ilerleme sağlayabilmeleri, bu iki ekonomik sistemle onların istek ve kabiliyetleriyle uygunluk göstermesinden dolayıdır.

İşte bu nedenle İslam dünyasının ekonomik olarak gelişmesi için bir sistem seçmeye kalkışırken, Müslümanların duygusal ve akli yapılarını, ayrıca tarihlerin ve kendilerine has problemlerini de hesaba katmalıyız. Böyle bir perspektiften olaya bakarsak onlara yeni bir hayat aşılacak ve bütün enerjilerini geri kalmışlıkla mücadele için seferber edecek bir sistem seçmeliyiz.

Çoğu ekonomist, geri kalmış ülkelerin ekonomilerini ele alırken büyük bir gaf göstermekte; ekonomik gelişme için çözüm diye sundukları batılı sistemin, bu ülkelerin özelliklerine uyup uymadığına aldırmaz etmemektedir.

Örneğin, Müslümanların hatıralarla dolu bir tarih sürecinde bağımsızlık için verdikleri mücadele sonucu kolonizme karşı duyguları hassaslaşmıştır. Bu nedenle her batılı terime şüpheyle bakmakta ve her sistemin onları kolonileştirilmiş, ülkelerin aşağılayıcı sosyo-ekonomik şartlarına mahkum edeceğinden endişe etmektedirler.

Kısaca, bütün kolonist izlerden arınmış olduğu iddia edilse ' bile her batılı sisteme duyarlı hale gelmiş bulunan Müslümanlar, bu tür sistemleri adapte ederek kendilerini geri kalmışlıktan kurtaramazlar.

Kolonist hâkimiyet Müslüman toplumları inanç olarak öylesine şartlandırdı ki artık Müslümanlar, kolonizm ile alakalı bütün doktrin ve sistemlerden uzak durmak istiyorlar. Artık niyetleri, sosyal reformlarını kolonist güçlerle hiç bir ilgisi olmayan bir sistem üzerine oturtmak.

Bu yüzden bir takım Müslüman ülkeler kendi politik doktrinlerin kolonist düşünce tarzından uzak tutabilmek için nasyonalizmi, (milliyetçiliği) kendi felsefeleri haline getirdiler. Ve bu felsefeyi, kendi sosyo-kültürel kurumların üzerine bina ettiler. Nasyonalizmin, "tarihi ve kültürel bağdan farklı bir şey olmadığını unuttular. Aslında o, ne kanunları ve prensipleri olan bir felsefe, ne de herhangi bir temeli olan doktrindi. Tabii olarak nasyonalizm bütün felsefelere, sosyal ve dinî düşünüş ekollerine karşı nötrdür. Kendi kültürel ve sosyal kurumlarını temel alan belli bir felsefe tarafından belli bir bakış açısı ile yorumlanması gerekmektedir. Öyle görünüyor ki pek çok nasyonalist hareket, şunun farkına vardı ki nasyonalizm her şeye kucak açan, kendisini kesin olarak şekillendirecek bir sosyal sistem ve felsefe gerektiren, formsuz bir düşünüş tarzıdır. Bu sebepledir ki onlar nasyonal isterin bir forma sokmak ve aynı zamanda onu batı sistemlerinden uzak tutmak için yabancı sosyal sistemlerden birine nasyonalist bir renk verdiler.

Aynı şey Arap sosyalizmi için de geçerlidir. Araplar biliyorlardı ki nasyonalizm kendi başına yeterli değildir. Kendi kendine bütünsel bir yapısı olmadığı gibi kendi içinde de bir sistemin ihtiyacını taşımaktadır. Böylece, Arap Nasyonalizmi veya Arabizm çatısı altında sosyalizmi kendi sistemleri olarak ilan ettiler. Bu şekilde, batı etiketi taşıyan doktrin veya felsefelere duygusal olarak karşı gelen insanları cezp etmeye çalıştılar. Aynı zamanda sosyalizmin tarihi ve entelektüel yönünde açık ve belli olan kolonist gerçeği kamufle etmek için uğraşıp durdular. Bu uğraşlar

Müslüman ümmetin gözünü boyamak adına yapılan ince bir kamuflajdı. Aslında bu gayretler, batılı sisteme tebdil-i kıyafet ettirip tekrar hürmeti sürdürmekten başka bir şey değildi. Arabizmin bu ince kılıfları, hiçbir şekilde durumu değiştirmedir. Sosyalizmin temel kuramına dokunmadı. Arabizm mana itibarıyla aynı dili, aynı kültürü paylaşmak ve bir ırk veya kandan olmak demektir. Mantıken de sosyalist kurumların felsefesini değiştirmesi beklenemezdi. Sosyalizmin bu tarz girişinin anlaşılabilir tek etkisi, Arapların geleneksel duygularına karşı oluşudur. Bu yüzden Araplar manevi eğilimlerini ve Allah'a olan sadakatlerinin bozulabileceğini hiç düşünmemişlerdir.

Böylece Arap Nasyonalizminin kutsiyeti, sosyalizme yeni bir ruh katmamış ve diğer ülkelerde uygulana gelen halinden farklı bir sosyalizm doktrini olmamıştır. Arabizm etiketi sadece bir takım geçici umutları simgelemiştir. İstisnalar hiçbir doktrinin içeriğini ve tabiatını değiştiremez. Arap sosyalizminin temsilcileri, diğer sosyalist sistemler ile İran ve Arap sosyalizmini birbirinden ayıracak somut herhangi bir fark ortaya koyamamışlardır.

Gerçekte sosyalizmin tabiatı bazı istisnalar olmaktan öte gidemeyen bir takım çatı değişiklikleriyle değişmez ve kendi temel yapısında da ödün vermez. Hepsinin de üzerinde her millet, kendisine has bazı gelenek görenek ve karaktere sahiptir.

Arap Sosyalizmi savunucuları, yaptıkları çabalarla sosyalizme yeni bir anlam kazandırmamış olmalarına rağmen sahip oldukları anti kolonist duygular yüzünden Müslüman Ümmetin uyanışının, ancak kolonist ülkelerle alakası olmayan bir sistemde dayanmak suretiyle mümkün olabileceğini açığa kavuşturmuşlardır.

Müslümanlar açısından olaya bakıldığı takdirde, şekilleri ne olursa olsun, bütün batılı ekonomik sistemlerin batının kolonistliğiyle çok yakından ilişkili olduğu görülecektir. Yalnız ve yalnız, İslam tarihinde derin kökleri bulunan İslamî sistem, kolonist etkiden uzak bir şekilde Müslümanların bir şeref sembolü olarak durmaktadır.

Müslümanlar artık sadece İslam'ın, kendi tarihi kimliklerini kurabileceği, kaybolan prestij ve şereflerini iade etmede anahtar olabileceğinin bilincindedirler. İşte bu şuur, kendi başına, geri kalmışlığa karşı girişilebilecek mücadele de başarı elde edebilmek için büyük bir faktör olabilir. Eğer İslamî sistemi adapte ederler ve onun çizdiği yolda ilerlerse olağanüstü bir başarı kazanacaklarından emin olabilirler.

BATILI SİSTEMLER İLE İSLAMÎ İNANİŞ ARASINDAKİ AYRILIKLAR:

Müslüman Ümmetin kolonizme duyduğu soğukluğa rağmen her sistem onunla bağlantılı durumdadır. Ve bunu yanında modern batılı ekonomik sistemleri İslam dünyasında uygulayabilmek için daha başka ve büyük bir zorluk bulunmaktadır. Müslümanlar için yaptırımcı bir güç taşıyan İslamî inanış ile bu sistemler arasında bir aykırılık söz konusudur.

Eğer Müslümanlar ekonomik ilerlemeleri için öngörülen sistemle kendi mensubu buldukları ve hürmet etlikleri doktriner değerler arasında bir çelişki görürlerse, kendilerini dinsiz sayacak bir düzenin kontrolündeki ilerleme gayretlerine aktif katılımdan sakınacaklardır.

Buna karşın, İslamî sistem bir takım komplikasyonlar (karışıklıklar) taşımaz. Ve uygulandığında da bütün Müslümanlarca hürmet gösterilen dini dayanakların üzerine kurulmuş olduğundan Müslümanlar, onun uygulanması gerektiğine gönülden inanacaklardır. Müslümanlar kesinkes inanırlar ki İslam son peygamber Hz. Muhammed (S.A.A)'e indirilen ilâhî bir dindir.

Bir sistemin başarısının o sistemin sosyal hayatta yapacağı organize kurallarına gösterilecek itaate bağlı olduğunu herhalde söylemeye gerek yok.

Düşünün ki bir takım insanlar batılı sistemlerin İslam dünyasında uygulanmasını plânlarken Müslümanların akidesini ve o akideyi koruyan güçleri yok etmede başarılı olsalar bile İslamî inançlar, geçen 14 asır boyunca dünyanın her yerinde Müslümanların hafızalarını şekillendirmiştir. İslamî ideolojinin yok edilmesi dahi batılı sistemlerin İslam dünyasına yerleşme yolunu çok kolay açmayacaktır.

Gerçek olan şu ki, İslam dünyasında mevcut bulunan maddî ve manevî yapı batıdakilerden oldukça farklıdır. Bir sonraki bölümde batı kültürünün, batılı ekonomik sistemlerin başarılı olmasında ne denli önemli bir faktör olduğunu inceleyeceğiz.

Batının ve İslam'ın ahlakî değerleri temelde birbirinden ayrılmaktadır. Batılı bir insanın karakteri, kendi ekonomik sistemine uygun düşerken aynı sisteme Müslüman ters düşmektedir. Müslüman'ın bu karakterinin kökleri o kadar derinlerde yatmaktadır ki dinî inancın zayıflatılmasıyla bile onun silinmesi mümkün değildir.

Bir ülkeye herhangi bir sistemi takdim ederken, o ülkede yaşayan insan topluluklarının karakter ve davranış biçimlerini en az doğal kaynaklarını göz önünde bulundurduğumuz derecede hesaba katmalıyız.

Batılı, tabiat olarak materyalisttir. O hep yeryüzüne bakar, gökyüzüne değil. Yüzyıl önce benimsemiş olduğu Hıristiyanlık bile onun bu bakış tarzını değiştirememiştir. Batı adamı gözlerini göklerde yoğunlaştıracağı yerde, Hıristiyanlığın tanrısını tuttu yere indirdi ve onu dünyevi bir kılığa soktu. İnsanlığı orijin (kök) olarak bir hayvan türüne dayandırmak içindi bütün çabası. İnsanlığı yorumu, yer kabuğu ve atmosferdeki değişimler üzerine kuruluydu. Bilimsel araştırmaları, insan davranışlarının, üretim girdilerini temel alan açıklamalarla izah ediyordu. Aynı bakış tarzının bir devamı olarak Tanrıyı yeryüzünün üzerine çekti.

Yeryüzünde yoğunlaşması batı adamını, her şeyi refaha ve servete dair bakış açısına uydurmaya şevketti. Tarih boyunca batıyı etkileyen bu bakış açısından Eksistansiyalizm ve Pragmatizm doğdu. Bu iki ekol, batılı insanın zihniyetinin ve batılı ahlak felsefesinin alt yapısından doğmuştur.

Servet ve mülkiyet batılının ilerlemeye dair çaba ve gayretlerini kendi potansiyeline uygun olarak organize etmede büyük rol oynadı. Ve onda her şeyi sömürmek, kendi yararına kullanmak için doymak bilmeyen azgın bir hırs yarattı.

Allah ile ilişkisini zayıflatan batılı "ilahî hâkimiyet" doktrinini attı ve onun getirmiş olduğu bütün sınırlamaları kaldırdı. Çizmiş zihniyeti, özgürlük ve bencillikle yüklendi. Bu zihniyet o

derece yıkıcı oldu ki batı ülkeleri tarihinde Eksistansiyalizm olarak bilinen bir felsefe çeşidi doğdu. Eksistansiyalizm gerçekten batı imajını yakalayan güzel felsefi bir ifade tarzıdır.

Özgürlükçü ve gerdiyetçi duygular, batılının karakteridir ve batıda serbest ekonomiyi başarılı kılan faktördür. Sosyalist ekonomi gündeme geldiğinde bir kere daha aynı duygular -bir farkla-kullanmaya devam etti. O fark da kişisel ferdiyetçiliğin yerini sınıf ferdiyetçiliğinin olmasıydı.

Hepimiz biliyoruz ki bu özgürlük şuuru batıda ahlaki sorumluluğun kaybolmasında mesuldür. Eğer böyle bir sorumluluk tanısaydı, batı toplumlarının onca gayret ve aktiviteleri farklı bir yolda olurdu.

Bu özgürlük şuuru, herkesin sınıfsal özgürlükte mutlu olacağı sanıldığından beri batı adamının dikkatlerini rekabet kavramına çevirmiştir. Fakat çıkar çatışması çerçevesinde bireyin özgürlüğü diğerlerinin özgürlüğü ile sınırlıdır. Böylece birisi ancak diğerine mal olduğu kadar özgürlükten yararlanabilir.

"Rekabet" kavramı diğer kavramlar gibi etkisini politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve felsefi sahalarda da göstermiştir. Yaşayanlar arasında var olabilme mücadelesinin doğal sonucu olarak ortaya çıkmış, sınıf mücadelesinin kanunu olmuş ve dünyayı diyalektik yorumlayışın felsefi teorisi haline almıştır. Genel bir gerçekliği belirten bilimsel ve felsefi etiketlere sahip olmalarına rağmen bütün bu çabalar, modern insanın aşın rekabet şuuru nedeniyledir.

Rekabet (competition) ekonomiyeye öncülük etmede hem sınıfsal hem de bireysel düzlemde batı ülkelerindeki fasılasız ilerlemeye dair aktivitelerde önemli bir rol oynamıştır. Bireysel düzlemde, ticarî şirketler ve serbest ekonomi temeli üzerine kurulu olarak gelişen endüstriyel organizasyonlar arasında sınırsız ve acı dolu bir rekabet şeklinde sonuçlandı. Sınıfsal düzlemde devrimci toplumlarda ülkenin tüm üretim faaliyetlerinin kazanılmasına ve ekonomik gelişme amacına binaen bütün kaynakların seferber edilmesine hız kazandırıcı faktör oldu.

Bu kavram, ekonomiyi ilgilendirdiği kadar batının ahlakî pratiğinden ve dinsel öğretiler tarafından telkin edilenlerden tamamıyla farklıdır.

Müslüman coğrafyada yaşayan doğu adamı uzun zamandır dinsel terbiye almış ve ilahî misyonca yönlendirilmişti. Doğal olarak onun ilk dikkatini çeken ve uğraşmaya değer bulduğu şey metafizik dünyaydı. Başka bir deyişle; önce göğe bakardı.

Müslümanların metafizikî şeylerle fiziksel olanlardan daha fazla ilgilenmesi onları, fizikî anlaşılabilir olanlar yerine zihinsel olan sahalarda daha fazla dikkat harcayarak gelişim sağlamaya sürükledi.

İşte bu altyapı yüzünden, Müslümanlar maddi ilerlemenin cazibesi karşısında öyle pek fazla büyülenmediler. Bir Müslüman ne zaman kendi maddî veya manevî çıkarları arasında bir çelişki görse, hemen maddesel menfaatlere karşı negatif bir tutum içerisine girer. Ve bu negatif tutum, bazen terk edip geri çekilme, bazen kanaat, bazen de sıradan bir laterji (uyuşukluk) olurdu.

Gayba imanı nedeniyle, bir Müslüman, kendisinin daima olağanüstü güçler tarafından seyredildiğini ve kontrol edildiğini hisseder. İşte bu nedenledir ki takva sahibi bir Müslüman dua ve niyazlarında sorunlarını Allah'a arz eder. Bir Müslüman hep bu şuurla yön kazanmıştır. Hep kendi içinde tescili bulmuştur. Her olayda inancı, batı adamının sahip olduğu, ahlakî ve kişisel özgürlüğünü kısıtlar.

Ahlakî açıdan bakıldığında bu tür iç kısıtlama, bir Müslümanın içinde yaşadığı toplumun menfaatinde. Bir batı gibi rekabet ve çelişki duygusu yerine o, kendisini toplumuyla çok yakın bağlantılı ve bütünsel bir ahenk içinde görür. İslam'ın evrensel misyonu, onun sosyal ilişkiler ve ahenk düşüncelerine daha geniş bir boyut kazandırır. İslam'ın mesajı bütün insanlığa şamil olduğu için evrensel toplumun bir üyesi sayar. Şayet bu bilinç, İslam Dünyası'nda ekonomik sistemin alt yapısını kurmada temci faktör olarak kullanılsaydı, ne kadar büyük, motive edici bir güç olduğu kanıtlanabilirdi. Aynı şekilde batı toplumlarının ekonomik tutumu ile ahlakî arasındaki uygunluk ekonomik sistemlerinin başarılı olmasına katkıda bulunmuştur.

Müslümanların maneviyatıyla olan zihinsel meşguliyet, bazen onları dünyevi işlere karşı negatif bir tutum içine sokabilmekte; hatta inzivaya, kanaatkârlığa ve letarjiye (uyuşukluk) götürebilmektedir.

Fakat manevi kurallar dünya işlerinde uygulanmış ve doğanın cömertliği ibadet ruhuyla kullanılmış olsaydı maneviyatları, ekonomik ilerlemenin en üst derecesine ulaştırabilecek motive edici bir güç haline dönüşebilirdi. Tabii bu yönde Müslümanların hissiyatı ve pozitif gayretleri arasındaki bütünsel mevcut olsaydı negatif bir tutum şekline adapte etmeleri için herhangi bir sebep kalmayacak veya dini görevlerini yapmada gevşek davranan Müslümanların huzursuzluğunu da hissetmeyeceklerdi. Kapitalizm veya sosyalizm üzerine kurulu bir ekonomiye sahip olmanın vereceği rahatsızlığı da...

İçsel sınırlama ve olağanüstü kontrol kavramını temel alan ahlakî tutumla uygunluk arz eden alternatif bir sistem geliştirme yolunu mümkün kılar.

Müslümanlar arasındaki homojenlik duygusu da Ümmetin geri kalmışlığa karşı vereceği mücadeleyle katkıda bulunabilir. Bu karşı koyuş Ümmetin birlik ve beraberliğinin korunması için cihad ruhundaki dinî iştiyakla sürdürebilir. Kur'an'da "Ve gücünün yettiği kadar onlar için güç (savaş allan) hazırla". "Güç" şartı, ayrıca üretimle kıstaslandırılacak ekonomik gücü de içerir ve Ümmetin hâkimiyetinin, birlik ve beraberliğinin korunması için son derece büyük bir öneme sahiptir.

İSLAM DÜNYASINDA BAŞARILI OLABİLCEK TEK SİSTEM

Önce ki paragraflarda İslam Ekonomisi'nin önemi herhalde yeteri kadar ortaya çıkmıştır. O, bir ekonomik sistem olarak Müslümanların ahlakî düşüncelerini ve davranış biçimlerini bütünüyle avantaj olarak kabul eder. İktisadî hayatı doğru bir istikamette organize etmek amacıyla onları motive edici ve kurucu güç olarak kullanır ve ekonomik gelişme hedefini gerçekleştirir.

İşte bu, ancak İslamî sistemi adapte edersek mümkündür. Diğer hiç bir sistem İslam Dünyası'nın tarihi ve psikolojisi ile bağdaşamaz.

Bazı Avrupalı bilim adamları da batılı ekonomik sistemlerin İslam Dünyası'nın özüne ters düştüğünü kabul etmişlerdir. Mesela Jacques Austervi'yi örnek olarak gösterebiliriz. "Ekonomik İlerleme" adlı kitabında Jacques Austervi bunu kabul ettiği halde, İslam'ın ve batının ahlakî sistemlerinin doğuşunu hazırlayan olay ve mantık zincirini anlatmakta başarısız kalmış ve sonuçta yanlış yargılara varmıştır. Şimdi onun demiş olduğu şeyler üzerinde duracak değiliz. Buraya kadar bir Müslüman'ın manevi sorunlarla zihnini meşgul etmesinin onun alinyazısına inanması ve kadere teslim olması, yahut orijinalliğinin eksik olması ve hiçbir yarandık gösterememesi gibi bir takım manalar taşımadığını yeleri kadar açıkladık sanırım. Onun Allah'a olan bağlılığı yeryüzünde O'nun vekili olması prensibinin yansımalarıdır.

"Allah'ın halifesi" (Vicegenency of Allah) deyiminden daha kuvvetli ve uygun bir kavram daha bilmiyoruz. Bu deyim insanın gücünü vurgular ve onu Allah'ın vekili olarak tanıtır. Allah dünyaya mutlak hükmedendir. Vekillik kavramı, gücün tahsis edilmesi hususunu açıklar. Ve bundan doğacak sorumluluk anlayışı da mutlak olarak kadercilik kavramını reddeder.

Vekillik, özgürlüğün ve irade gücüne ait bilincin olmadığı manasına gelmez. İhsanın tarihi ve sosyal olayların akışında parmağı olmasaydı nasıl Allah'ın yeryüzünde halifesi olabilirdi?

Bunun için biz diyoruz ki, manevi prensiplerin dünyevi işlere de uygulanması Müslümanların tüm potansiyellerinin enerjiye dönüşmesini sağlayacaktır. Diğer yanda maneviyat ve dünyevi birbirinden ayrı tutulursa, batının politikasında olduğu gibi, vekillik bu durumda hiçbir anlam taşımayacaktır. Dolayısıyla da Müslümanların tavırları doğal olarak gene olumsuz olacak ve hiçbir farklılık arz etmeyecektir.

Müslümanların negatif tutumları, maneviyatların sonucu değildir. Aslında bu, dünyevî ve uhrevî işlerin su geçirmez bölmelerle birbirinden ayrılmasında kaynaklanmaktadır. İşte bu yüzden Müslüman'ın bakışındaki motive edici güç yok olmuş ve Müslümanlar dünyevî sistemlerin toptan kendi uhrevî bakış açılarında ters düştüğünü düşünür olmuşlardır.

Dahası, İslam, insanı bütün yönleriyle koruduğunu iddia etmektedir, işte bu düşünce Müslümanların, aynı temel üzerine sosyal ve manevî hayatlarını organize etmelerini sağlayacaktır. Yalnız İslam, insan hayatının her yönünü kapsamaktadır. Diğer sosyal sistemlerse sadece sosyal ve ekonomik hususlarla sınırlanıp kalmıştır.

Ekonomik hayatımızı İslamî sistem üzerine organize edersek, bu dikkatlerimizi İslam'ın sadece manevî tarafına çevirdiğimiz manasına gelmez. İnsan hayatına doğru istikamet vermede İslam'dan başka temel olmadığına göre, bizim görevimiz hayatımızın manevî olduğu kadar toplumsal yönünü de İslam üzerine kurmaktır. İslami açıdan bakıldığında bu iki yön farklı değildir. İçice geçmiş oldukları için de aynı merkez üzere düzenlenmelidir.

II. BÖLÜM

İKTİSADÎ EKOLLERİN ESASLARI

ÇAĞDAŞ İNSANIN FEVKALADE PROBLEMİ

Çağdaş insanın uğraşmak zorunda olduğu bir dünya problem var. Onların en büyüğü de; "insanın sosyal hayatının ilerleyebilmesi için en uygun sistem hangisidir?" sorunu.

İnsanoğlunu toplumsal hayata geçtiğinden beri hep meşgul eden duyarlı ve müşkül bir meseledir bu. Karşılıklı işbirliği, sosyal adaletin odağı olduğundan insan ilişkilerini yönetecek legal bir sisteme gerek duyulmuştur. Bu sistem, insan tabiatı ve menfaatleriyle ne kadar uyuyorsa, o kadar insan toplumunun dayanışma ve refahını arttıracaktır.

İnsanoğlunun politik ve entelektüel sahalardaki bütün gayreti bu sonucu yakalamak içindir. Farlı farklı düşünce ekolleri çıkmaktadır. Hepsi de insan toplumunu ve sosyal ilişkileri kendi oluşturduğu kavramlar çerçevesinde organize etmeye çalışmaktadır.

Ama ne yazık ki sonuç hep felaket olmuştur. Halkın belli kesimleri zengin olurken, büyük bir çoğunluk ise bundan acı çekmiş ve halen de çekmektedir. Bütün bunların hepsi tam ve doğru bir sosyal sistemin olmayışı yüzündendir.

İnsanoğlunun çabalarını içeren hikâyeyi, sadece sosyal alanda bir mücadele fikrine sıkıştırıp bırakmak istemiyoruz. İnsanlığın acı çektiği tarihle uğraşmaya da niyetimiz yok. Biz sadece çağdaş insanın güven içinde yaşaması için atması gereken adımlarla eşitlik ve adaleti esas alan bir toplum kurma faaliyetleriyle ilgileniyoruz.

Şurası bir gerçektir ki, modern insan sosyal sorunlar hakkında geçmiştekilerden daha iyi bir bilgiye sahiptir. Günümüzde yaşanan karışıklıkların ve insanoğlunun içinde bulunduğu zorlukların farkındadır. Mevcut toplumsal kanunların fizik kanunları gibi kayıtlayıcı yaptırımını olmadığını bilmektedir. Toplumsal kanunlar bir yerçekimi kanunu gibi değiştirilemez değildir.

İnsanoğlu, içinde bulunduğu sosyal ilişkilerin kendi seçtiği hayat tarzı sonucu olduğu ve bu toplumsal ilişkilerin değiştirilebilir olduğuna inandırılabilirse o cesaretle ve büyük bir azimle toplumsal problemlerin üstüne gidecek insanlığı yardımsız bırakmayacaktır.

İnsanlık doğayı keşfedebilmek için çok uzun bir yol kat etti. Bu konuda büyük ve benzeri görülmemiş bir ilerleme kaydetti. Bu başarı, ortaya çıkan yeni keşifler, problemi daha acil ve vahim kıldı. Yeryüzünde bütün devletler bağımsız hale gelince, herkesin son bilimsel gelişmelerin ürünlerinden faydalanabileceği bir toplumsal sistem arayışı daha da önem kazandı.

TOPLUMSAL SORUNLAR NASIL ÇÖZÜLÜR?

İnsanlığın toplumsal hayatının başlangıcından bu yana, karşı karşıya kaldığı temel sorun ve problemi biliyoruz. Şimdi günümüz koşullarının buna, doğru bir cevap bulmaya uygun olup olmadığını görelim.

Diğer bir söyleyişle çağdaş insanın hangi sistemin en iyi olduğuna dair sahip olduğu anlayışları görelim. Mesela demokrasi, kapitalizm, proleter diktatörlük veya diğerleri...

İçlerinden en iyisini aldığımızı varsayalım. İlk önce bu sistemin, insan hayatının hangi düzlemlerinde uygulanabilir olduğunu görmek zorundayız. Birçok durumda uygulanabilirliğin bağlı olduğu faktörler, bütün insan toplumlarında eşit değildir. Bütün göreceli (relative) hususların anlaşılması hep belli bir noktaya dayanmaktadır. Evrenin tabiatı merkez alınırken birçok varyasyonlar (çeşitlilikler) mevcuttur. Bu yaklaşıma göre değişik toplumların zihinsel tutumlarında problemin çözümü farklılık göstermektedir.

MARKSİST ÇÖZÜM

Marksist perspektife göre, üretim araçlarındaki değişim nedeniyle insan, aklî ve ruhî olarak değişir. Değişim, üretim araçlarından ayrı düşünülemez. Toplumsal sistem, geçmiş koşulların determinesi (belirleyiciliği) üzerine kuruludur. Marksizm'e göre, insan düşüncesi üretim araçlarındaki ilerlemenin bir yansımasıdır. Yel değirmeninin kullanıldığı devirde feodalizm en iyi sistem olarak bilinirdi. Klasik değirmenin yerini buharla çalışan değirmen alınca feodalizm demode oldu ve artık kapitalizm en iyi sistem olarak tanınmaya başlandı. Elektrik enerjisinin ve atom enerjisinin geliştirilmesi sonucu insan düşüncesini tekrar değişti; sosyalizm en yüksek sosyal sistem olarak kabul gördü.

Böylece insanın en iyi sistemi tanıma kabiliyeti, üretim güçlerinin sosyal yansımasını tanıma yetisine eşit sayıldı. Düşünceler sadece üretim araçlarının bir yansımasıdır.

Marksizm'e göre bir sistemin mükemmelliği ve insanoğlunun ona "en iyi" diye değer vermesi tarihin akışına dayanan olaylar zincirine bağlıdır. Dolayısıyla en son toplumsal sistem artık en iyisiyken eski geleneksel sistem modası geçmiş addediliyordu. Modern toplumsal kavramların portresini çizen ve tarihin son basamağının bir aksisi olan Rus istemi bu merkezde en çok ses getiren sistem olmalıdır.

Şüphesiz en son çıkan bazı toplumsal kavramlar modern görünebilir, fakat bu evrensel kavramlar bir gerçekliğin ifadesi sayılamazlar. Mesela 20. yüzyılın ilk yansında ortaya çıkan Nazizm'i de alalım. Zamanında bu ekolün tarihî ilerleyişin bir ürünü olduğuna inanıldı. Fakat çok önceleri Nazist görüşlerin var olduğu ve yeni bir keşif olmadığı söz düzleminde uzun zamandan beri varlığını devam ettirdiği anlaşıldı.

Marksizm; tarih, tekamül yürüyüşüne devam ettiği müddetçe toplumsal kavramların modernitesi kendi uygunlukları için yeter kanıttır, der.

Aynı zamanda Marksizm açısından en iyi olarak bilinen sistemin yaptırımcılığını rasyonalize etmek *kufi* değildir. Yeni bir fikrin yürütmeye konulabilmesi bir sınıfın önderliğinde olabilir ancak. Örnek olarak, sosyalist teorinin oluşturulması, yaptırımcılığı için gerek ama yeter şart değildir. Böyle bir mücadele, sistemi anlayabilmenin bir parçasıdır. Daha çok bilinçlenme, daha şiddetli sınıf kavgası demektir. Marksistler teorilerini tarihî metaryalizm üzerine kurmuşlardır. Detayları "İktisadımız" adlı kitabımızda verilmiştir. Şimdi tarihin, toplumsal kavramların üretim güçleri tarafından ilham edilmediğini ispatladığını görüyoruz. Yaratıcı bir kabiliyete sahip olan insanın bu tür araçlarla bir ilgisi yoktur. Yoksa Marksizm ulusallaştırma, Sosyalizm ve devlet mülkiyeti teorilerini birbirinden ayrı dönemlerde nasıl açıklayabilir? Sovyet liderlerinin sandığı

gibi ulusallaştırılmanın üretim araçlarının tekâmülünün bir sonucu olduğu doğruysa, peki bu doktrin nasıl ilk olarak, batının şimdi sahip olduğu üretim güçlerine henüz ulaşamayan halklar arasından çıkabilmiştir.

Plato'nun komünizme inandığı ve bu sistemi yeryüzünde olabilecek cennete kaynağı telakki ettiği doğru mudur?

İkibin yıl önce bazı düşünür ve politikacıların sadece sosyalist görüşlere sahip olmakla kalmayıp bunların uygulamaya çalıştıklarını görmekteyiz. Han kabilesinden olan ünlü bir Çin savaşçısı Woo Dee sosyalist sistemi kendi tecrübeleri sonucu en iyi sistem olarak görmüş ve uygulamaya kalkışmıştır. Bütün doğal kaynakları halka dağıtmış, tuz, demir ve içki üretimini devletleştirmiştir. Perakendecileri bertaraf etmek için özel bir kanun çıkartmış, malların sevkiyatını devlet kontrolü altına almıştır. Ticareti kontrol etmek ve kanunsuz fiyat yükselmelerinde bu mallar pazara sürülmüştür. Fiyatlar makul bir seviyeye inince de hükümet bu sefer pazardan alım yapmıştır. Küçük işyerlerinde iş bulamayanları istihdam edebilmek için büyük işyerleri kurmuştur.

Benzer şekilde Wang Mang Hıristiyan Dönemin başında kanlı bir şekilde iktidara gelmiş ve köleliği iptal etmiştir. Feodal sistem içinde köklerini bulan kapitalizmin ilk dönemlerindeki Avrupalılar gibi kölelerin özgürleştirilmesinde, toprakları feodal lordlardan alıp toplumun bireyleri arasında eşit bir şekilde paylaşılmasında başarılı oldu. Ayrıca toprak alım-satımını yasakladı ve bütün madensel kaynakları, bazı büyük endüstriyel üniteleri devletleştirdi.

Woo Dee ve Wang Mang'ın sosyal ve politik reformlarının buhar, elektrik ve atomik enerjiler tarafından ilham edildiğini kim savunabilir? Marksistler bu enerjileri kendi bilimsel görüşlerini temeli saymaktadırlar.

Bu bize göstermektedir ki bir sistemin en iyi telakki edilebilmesinin üretim araçlarıyla bir ilişkisi yoktur.

Benzer olarak tarihin tekâmül metoduyla araştırılması Marksistlere göre hep son fikirlerin ses getiriciliğinin bir ispatıdır. Bu görüşün artık temelsiz bir teori olmasının yanında, tarihin geri yürüyüşüne ve kültürlerin ortadan kayboluşuna dair de birçok örnekler mevcuttur.

NON-MARKSİST (Marksist olmayan) ÇÖZÜM

Non-Marksist entelektüeller, genellikle insanoğlunun en iyi sisteme, toplumsal tecrübe sonucu ulaştığını söyler. İnsan, tecrübe ve gözlem sayesinde hayatında bir sistemin ömrünü tamamladığını hissederse, artan toplumsal ihtiyaçları ve yeni anlayışı doğrultusunda eski sistemin zayıf noktalarını bularak daha iyi bir sistem keşfeder ve problemlerine yeni bir çözüm bulur. Böylece tecrübesi arttıkça daha yüksek bir sistemi keşfedebilmek için daha fazla yeteneğe kavuşacaktır.

Bu merkezde günümüz problemlerinden olan şu, "en iyi sistem hangisi?" sorusu, "evimizi ısıtmanın en iyi yolu nedir?" günlük sorusundan hiç de farklı değildir.

İnsanoğlu kulübe ve mağaralarda yaşamaya başlamasından bu yana son sorunun cevabını hep aramıştır. Yaptığı deney ve teşebbüsler sonucu ateşi keşfetmiş ve onu, soğuğa karşı korumak için kullanmıştır.

Elektriği keşfedinceye kadar deneylerine (tecrübelerine) devam etmiş ve elektrik enerjisini ısınma amacı olarak kullanmaya başlamıştır.

Aynı çerçevede insanoğlu, hayatında karşılaştığı zorlukların üstesinden tecrübesi sayesinde gelebilmiştir. Tecrübesi arttıkça daha iyi çözümler bulabilmiştir. Mesela tüberküloz için en iyi tedavi edici ilaçları, petrol kuyularından petrolü dışarı akıtılabilmek için gerekli en pratik metotları, en hızlı seyahat ve ulaşım vasıtalarını ve yün eğirmek için en kolay yolları keşfetmiştir. Daha bunun gibi sayısız bir sürü sorunu çözüme bağlamıştır.

İnsanın fiziksel sorunları çözebilme yeteneği kadar toplumsal sorunlara çare bulabilme yeteneği de vardır. Tecrübeleri sonucu içinde bulunduğu sistemin çıkmazlarını bulup, daha iyi bir sistem de kurabilir.

FİZİKİ VE SOSYAL DENEYLER ARASINDAKİ FARK

Geçen tartışmamızda fizikî deneylerin etki alanını genişleterek insanın fizikî sorunlarına cevap verebilecek sonuçlar sunduğunu söylemiştik. Toplumsal tecrübeler de bunun gibi onun toplumsal sorunlarına bu tür cevap niteliği taşıyan çözümler sunabilir. Fakat bu hususu derinliğine incelemek istiyorsak, fizikî deney ve toplumsal deney arasındaki farkı bilmemiz gerekir.

Fiziki deneyler platformunda insanoğlu doğanın sırlarını keşfeder ve onu kullanma yollarını öğrenir. Örnekeleyecek olursak, tedavi amaçlı ilaçları, hızlı ulaşım vasıtalarını, modern yün eğirme yollarını, çok kolay petrol çıkarma metotlarını ve bir atomu parçalama yöntemlerini bulmuştur.

Fakat değişik toplumsal sistemlerle edinilen tecrübelerde insanla ilgili olduğu halde, insanoğlu bu tür tecrübelerde fizikî tecrübelerin kullanılışındaki kolaylığı bulamamaktadır. Bu iki çeşit deney türü bir takım yöntemlerde farklılaşmaktadır. Fizikî deneylerde ilerlemenin son basamağına ulaşılabilir. Fakat toplumsal tecrübe ne kadar çok olursa olsun insan en son merhaleye ulaştığından veya en iyi sistemi keşfettiğinden emin olamaz.

Fizikî tecrübeler daima kişiye bütünsel bir bilgi verir. Böylece insan, o tabii olayı kavrayıp, olaya ait relative (göreceli) kanunları keşfedebilir. Fakat toplumsal tecrübeler aynı bilgi dağarcı-đını insana temin edemez ki insan o bilgiyle kullanabileceği en iyi sistemi bulabilsin. Bu iki deney çeşidi arasındaki temel büyük farkları açığa kavuşturmamız gerekmektedir.

İKİ DENEY ARASINDAKİ FARK NOKTALARI

1-Fizikî bir deneyle kişi deneyi tamamlayıp onunla ilgili bütün gözlemlerini yapabilir. Bütün olayları kontrolü altına alıp yanlışları bulabilir ve kesin bir sonuca ulaşabilir. Tam tersi olarak da bir sistemin bir topluma uygulanışı manasına gelen toplumsal deneyin bütün yönlerini gözlemlemek imkân dışıdır. Meselâ feodalizm veya kapitalist sistemleri denemeye kalkışmak çok

uzun bir zaman isteyecektir. Toplumsal deneyin bütün yönlerinin gözlemlenmesi toplumun bütün bireylerini bir periyot boyunca gözlemlenmesi demektir ki, bu normalde hem gözlemcinin, hem de sıradan bir insanın yaşam sürecini aşar. Tek bir kişi, bir toplumsal deneyini; bütün fenomenlerine çağdaş olamaz. Birisi fenomenin sadece belli bir bölümünü takip edebilme fırsatını elde ederken, kalanı konjonktüre, spekülasyona ve tarihe dayalıdır.

2- Fizikî bir deneyde ulaşılan sonuçlar, iç faktörlerden etkilenmezler. Bunun için de alınan sonuçlar bir toplumsal deneyde-kindenden daha realistçedir.

Bu, toplumsal bir deneyin fizikî veya bilimsel bir deney kadar başarılı olmasına izin vermeyen en temel farktır. Gayet açıktır ki fizikî kanunları keşfetmekteki kişisel menfaat daima fiziksel deneyi gerçekleştiren şahsa aittir. Çoğu yerde gerçeği yok etmekten en ufak bir fayda bile sağlayamaz.

Bir kişi tüberküloz basil üzerinde özel kimyevî bir maddeyi deneyip etkisini ölçmek istiyorsa, onun ilgilendiği tek şey kimyevî maddenin efektif (etkili) olabilmesi için gerekli miktarın ne kadar olduğudur. Basile karşı vereceği mücadelede gerçekleri yok etmenin veya abartmanın, yahu da miktarı minimum düzeyde tutmanın hiç bir faydası yoktur.

İşte bu, fiziksel bir deneyin genelde niye daha realist ve kişisel ön yargılardan daha uzak olduğunun sebebinin teşkil eder. Toplumsal bir deneyde durum tamamen farklıdır. Her zaman gerçeği göstermek deneyi yapana fayda getirmeyebilir. Hatta bazen kişisel önyargı, hakikati çarpıtabilir ve doğru sonuçlara ulaşmayı engelleyebilir.

Eğer kişinin çıkarları faizci, monopolist ve kapitalist bir sistemin bağıntısı altındaysa tabii olarak kendi çıkarlarını korumak için bu sistemin en iyi olduğunu kanıtlamaya çalışacaktır. Kişinin iç motivasyonları onu kendi çıkarı doğrultusunda gerçeği açıklamaya sürüklediği müddetçe bu tür bakış açılarının realist olduğu söylenemez.

Aynı şekilde, bir diğer kişinin de çıkarları faiz ve monopolizmle bağdaşmıyor diyelim. Bu sefer o kişi, hakikati bu sisteme bir son verecek tarzda işler. Böylece kimse temel sorumuz olan "en iyi sistem hangisi?" sorusuna cevap verirken peşin yargısız olamayacaktır.

Bu da bize gösteriyor ki, normalde kimsenin en iyi sistemle alakalı görüşlerinin, fizikî deneylerdeki gibi olumlu-olumsuz, kişisel önyargılardan uzak ve realist olduğu garanti edilemez.

3- İnsanoğlunun realist ve peşin yargısız olduğunu varsayalım! Peki, kim kendi kişisel yargılarını itibara almaksızın en iyi sistemi keşfetme sorumluluğunu üstlenecektir? Böyle bir kişinin, kendi özel çıkarlarına aykırı da olsa en iyi sistemin uygulanması için azami gayret göstereceğini kim garanti edebilir?

Sosyalizmin icrasını haklı çıkarmak adına, kapitalistlerin bile onun en iyi sistem olduğuna inanması gerek-yeter şart mıdır?

Diyelim ki batının modern insanı kötümserliğin tehlikeli tecrübesi doğrultusunda ikna edilmiş olsa, acaba inancı onu şu anda kadın-erkek arasında hâkim ilişkileri değiştirmeye ne

derece iter? Örneğin kanun koyucular bugün artık cinsel tehlikeyi fark ettikleri halde, kendileri bile cinsel serbestiye düşkünlük göstermekte!...

Artık idrak edebiliyoruz ki bizler, insanoğluna uygun sistemi sunma çabası içerindeyiz. Fakat ihtiyacımız olan bir diğer nokta daha var; o da insan çıkarlarını kişisel eğilim ve kazançlarımıza bakmaksızın koruyacak ve ona hizmet edecek bir "iç yaptırım" dır.

4- Hâkim sistemin sağlam olduğuna inanan bir kişide daha iyi bir sistem arayışı olamaz. Hâkim sistem, daima kendisini destekleyen insanların zihnî ve ruhî anlayışlarını kendi çıkarı doğrultusunda şekillendirir.

İrade gücü zayıf bireylerden oluşan bir toplum, kendi başına daha iyi bir düzen kurup işletemez. Kurulu olan sistem de daima onun zayıf ve sarsılmış iradesinin bir yansıması olacaktır. Alkolizm belasını yok edecek kadar bile katı kısıtlamalardan yoksun bir toplum bu ahlâksızlıktan kurtulmak için gerekli kararları alamaz ve gerekli adımları da atamaz, insanlara da kendilerini bu sınırsız zevklerin boyunduruğundan çekip alacak eğitimi veremez. Zayıf iradeli bir toplum ahlâksızlığın ve aşırı zevk düşkünlüğünün uğursuz sonuçlarını tahayyül edebilir, fakat bunları demir bir elle yok edemez. Çünkü tehlikenin farkına vardığı zaman zaten iş işten geçmiş olur. Şimdi sorunun çözümü çok ama çok zordur. Artık bütün çareler tükenmiştir.

İşte bu, hasta bir toplumun kendisine ahlâksızlığın ve fesadın pençesinden kurtaracak bir sistem kurmasını engelleyen ana faktördür. Bugün gözle görülür gelişmelerin ve kayda değer kültürel ilerlemelerin vücut bulduğu birtakım toplumsal olsa da, onlar insanlığı yüceltecek ve doğru istikamete sevk edecek adımı atamamışlardır.

Dünyada insanoğlunun başarıyla ortaya koyduğu en büyüleyici kültürel sistemlerden birisine sahip olan USA geçmişte bir yasaklayıcı kanun çıkartıp onu uygulamaya kalkışmış fakat başarısız kalmıştır. Sınırsız zevklerin ardına düşmüş bir toplum, kendi şahsiyetini korumak için bir kanunu bile uygulamaktan acizdir.⁽¹¹⁾

Buna karşın İslamî sistem, insanı eğitme metoduyla ve insanlığın çıkarlarını karşılayıcı özelliğiyle gayet açık bir sistemdir. Alkol kullanımını ve diğer şehvevi istekleri, onlara karşı direnç gösteren bir irade yaratarak yasaklamış ve bunda da başarılı olmuştur.

Şu ana kadar biz fizikî ve toplumsal deney arasındaki farkı tartıştık. Şimdiyse ana konumuzla alakalı bir diğer noktaya değinmek istiyoruz: En iyi sistemi anlayabilmede "insan duyarlılığı": Sorun herhangi bir fizikî veya kimyevî deney kadar sağlıklı bilimsel bir temele oturan toplumsal bir sistemi keşfedip edememe meselesidir. Toplumsal deneyle ilgili iddia ettiğimiz problemlerin hiç birisinin olmaması mümkün mü?

Diğer bir ifadeyle sosyal hayatı modern ve hâkim bilimsel deneyler ışığında organize etmek için düşündüğümüz "iyi sistem" arayışında insanlığın geçmiş tarih ve tecrübesini dikkate almamak mümkün mü?

Bazı iyimser kişiler bu soruyu olumlu cevaplar ve batının c dehşet verici bilimsel olaylar sayesinde uygun bir sistemi keşfedeceğini iddia ederler. Onlara göre en iyi toplumsal sistem

demek insan gereksinimlerini en iyi karşılama yolu demektir ve insan gereksinimi doğanın diğer fenomenleri gibi bilimsel araştırma ve deneye açıktır.

Çok sınırlı sayıda insan ihtiyaçlarını karşılayacak metot vardır. Bu ihtiyaçların bilimsel standartlar ışığında değerlendirilmesini ve kesin bilimsel deneyler üzerinde oturtulmasını imkânsız kılacak hiçbir sebep yoktur. Niçin bir veya birkaç kişinin yaptığı deney dayanarak insan düşüncesinin ilerleyişini etkileyecek fiziki ve psikolojik faktörlerin tespiti mümkün olmasın. Bunu başarabilirsek kendi toplumsal sistemimizde bu faktörleri tanıyabilir ve toplumsal sistemimizin entelektüel verimini artırıcı yönde organize edebiliriz.

Bir grup modernist ise farklı bir düşünce tarzına sahiptir. Bunlar, -insanoğlu yeni bilimsel deney vasıtalarını kullanarak sadece daha iyi bir sistemi ortaya koymakla kalmayıp o sistemi uygulamıştır da- gibi bir fikir üzerindedir. Avrupa eski ahlâkî ve toplumsal kavramları atıp yerine bilimsel doğrulara dayalı bir hayat düzeni kurdu. Fizikî kaynakları kontrolü altına aldı ve artık gezegenler sistemine penceresini açtı. Modern batı sistemi kısaca bilimsel deneyler üzerine kuruludur.

Yukarıdaki soruyu cevaplandırmadan önce, bu modernist akımın değerlerini tartmak gerekir.

Bu, sadece konjonktürel bir görüştür ve batılı hayat tarzını yansıtan toplumsal sistemin hakikat ve realitelerine dayanmamaktadır. Avrupa'nın adaptasyonunu gerçekleştirdiği toplumsal sistem herhangi bir bilimsel çalışma veya yeni bir deneyin ürünü değildir. Kuralları insanın fizyolojik ve psikolojik karakterlerindeki deneysel keşiflerin sonucundan daha çok, bir takım felsefi düşüncelerden ibarettir. Belirli bir zihnî tutumun ürünüdür. Avrupa Rönesans üzerinde dikkatli çalışma yapan birisi görecektir ki fizikî bilimlerdeki genel eğilim ile toplumsal sahadaki genel eğilim birbirine zıttır. Tabii fizikî bilimlerden bakarsak hareket gayet bilimseldir. Evren, gözlem ve deney ikilisi ışığında yeniden yorumlanmıştı. Su ve hava kombinasyonu, yer çekimi kanunu ve atomların yeniden parçalanması gibi kesin hakikatler konusunda Avrupa'nın görüşleri modern bilimsel deneyler üzerine temellendirilebilir. Fakat bu Avrupa devriminin toplumsal görünümü bilimsel fikirlerden uzak, basit bir felsefi duyuş ve düşünüşdür.

Örneklendirirsek, toplumsal devrim konusunda Avrupa, insan haklarını ön plana çıkardı. Gayet açıktır ki haklar meselesi, üzerinde deney yapılabilecek bir materyal değildir. Buna duyulan sosyal ihtiyaç bilimsel araştırmanın sahası dışındadır.

Mesela, modern toplumsal yaşamın temel prensiplerinden birisi olan eşitlik ilkesini (Law of equality) düşünürsek, bu ilkenin herhangi kesin bir deney ve gözlem sonucu olmadığını göreceğiz. Çünkü bilimsel açıdan herkes insan olmak hususunda birbirine eşittir ancak diğer bütün fizikî, fizyolojik, zihnî ve psikolojik özelliklerde farklılık arz eder.

Şimdiye kadar Avrupa kültürünün toplumsal açıdan, kendi bilimsel görünümünden ve modern Avrupa'nın sistemi olan bilimsel metotları toplumsal bir kurum olarak uygulamaktan oldukça uzak olduğunu öğrendik. Avrupa'ya ait olan bütün sosyal, politik ve ekonomik kanunların bilimsel temelli olduğunu sanmak doğru değildir.

Biz sadece hakikati açığa çıkarmak istedik. Hiç bir zaman için Avrupa'nın toplumsal sistemi fizikî ve bilimsel deneylere dayanmıyor diye kritik etmek gibi bir amaç gütmedik. Çünkü biz modern bilimsel deneylerin bir toplumsal sistemin dayanağı olamayacağını biliyoruz.

Diyelim ki çoğu zaman insan gereksinimleri ve bu gereksinimleri tatmin edecek metotlar tecrübe yoluyla bulunabilir. Fakat burada şu anlaşılmalı; bir toplumsal sistemde temel sorun, bireylerin ihtiyaçları çerçevesine sıkıştırıp bırakılmaz. Bireylerin gereksinimleri arasında tam bir denge kurmada ve herkesin gereksinimini gereği gibi karşılayabilecek bir çatı altında onların ilişkilerini düzenlemede daha önemli olan şey nedir? Şurası açıkça bellidir ki herhangi bir birey üzerinde yapılmış olan bilimsel deneyle bireysel ilişkilere kesin bir form verecek ve onları dengeye getirecek bir metot keşfedemeyiz. Bu amaca ancak bir toplumsal sistemi toplumun tüm üyelerine uygulayıp, o sistemin bu kolektif deney esnasında ortaya çıkacak zayıf ve kuvvetli noktalarını tespit etmekle ulaşılır. Ancak bu sayede toplum refahını garanti edecek doğru ve dengeli bir sistem üretmek mümkün olur.

Bununda ötesinde sınırlı, bilimsel deneyler yoluyla keşfedilemeyecek olan bazı problemler ve insanî ihtiyaçlar vardır. Zinayı alışkanlık haline getirmiş bir kişiyi alalım: Bu kişi kendisini talihli görecektir ve bu kötü davranışından herhangi bir rahatsızlık duymayacaktır. Olay ahlâksız bir toplumda ise daha farklıdır. Kolektif tecrübe şunu ispat etmiştir ki, aşırı derece şehvetine düşkün bir şahıs gittikçe alçalır, insanlığını, irade gücünü, düşünme ve ahlâkî duyarlılığını kaybeder.

Bu nedenle toplumsal düzenin her yönünü, fizikî, fizyolojik ve psikolojik laboratuvarlarda bireyler üzerinde yapılacak deneyler vasıtasıyla keşfetmek değildir. Doğru dürüst bir sistemin keşfi, ancak uzun süreli kolektif bir deneye dayanmaktadır.

Toplumsal düzen organizesi amacı ile bilimsel deney yolunu takipte bir zorluk daha vardır. O da deneyden elde edilecek sonucun, deneyi yapanın kendi bireysel çıkar ve güdülerini tarafından etkilenebilirliğidir.

Şimdiye kadar insanın toplumsal sorunlarını çözmek için ne kadar çok uğraştığını anlamaya çalıştık. Ve böylece temel sorun da cevaplandırılmış oldu. Aslında amacımız entelektüel ve politik münazaralara sebep olan popüler teorileri tartışmaktır. En önemli 4 toplumsal teori şunlardır.

a- Demokratik Kapitalizm

b- Sosyalizm

c- Komünizm

d- İslami Sistem

İlk üçü en iyi sistem arayışına dair insan düşünceleridir. Bu bağlamda insan yetenek ve kapasitesinin çok kısıtlı olduğunu daha önce açıklamıştık.

İslamî sisteme gelince, o ilahî vahiy üzerine kurulu dinsel bir sistemdir. Deneysel bir görüş olmadığı gibi insan kabiliyeti ve potansiyeli orijinli de değildir.

Demokratik kapitalizm ve sosyalizm, dünyamızı kendi parçalarında baskın unsur olmuşlardır. Bu iki sistem hem birbirlerine destek olurlar, hem de dünyayı kendi sömürgeleri altına almak için birbirlerine karşı silahlı rekabeti sürdürürler.

İslamî sistem ve komünizme gelince, şu anda ikisi de birer kavramdır ve dış dünyada varlıkları mevcut değildir. Zihinlerde mevcut olan bu iki sistemden sadece İslam daha önce tecrübe edilmiştir. Uygulandığında en başarılı sistem olduğunu ispatlamıştır. Ancak İslam parlaklığından mahrum kalplere sahip, ehliyetsiz insanların ellerine geçip de asıl temelinden uzaklaştırılınca bu başarı da bilmıştır. Şimdilerde ise İslam sadece Müslümanların zihninde yaşayan bir kavram veya kavramsal bir idealdir. Kendini onun yoluna adanmış, canla başla çalışan Müslümanların gerçek hayata indirgeme iştiağıdır artık.

Komünizm ise hiçbir zaman aslına uygun bir şekilde pratize edilememiştir. Sosyalist liderler iktidara geldiklerinde bu sistemin uygulanamayacağını anlamışlar ve uygulanabilirliğe indirgeme yoluna gitmişlerdir. Bu yüzden de sosyalizmin komünizme bir giriş olduğunu iddia etmişlerdir. Açıktır ki böyle bir sisteme güven duyanlarız.

DEMOKRATİK KAPİTALİZM

İlk önce demokratik kapitalizmi incelemek istiyoruz. Bir kere o, şu anda toplumların ekonomik hayatlarındaki mevcut adaletsizliğin bütün çeşit ve şekillerin ortaya çıkmasından sorumlu bir sistemdir. Demokratik kapitalizm, mevcut toplumsal koşulları şekillendirip despot devlet formunu elimine etmek ve kiliseyi diskalifiye etmek için yeni bir sınıfı iktidara getirdi.

"Birey" demokratik kapitalizm sisteminin gerçek temelidir. "Birey"e üst konumu tahsis eder ve genel isteğe ancak farklı alanlardaki bütün birey çıkarlarının korunma sonucu otomatik olarak ulaşılacağına inanır. Ona göre devletin amacı "birey"in kişisel çıkar ve kazançlarını korumaktır. Ve devlet kendi aktivite sahasını bu temel sorumluluğun dışına taşıramaz.

DÖRT ÖZGÜRLÜK

Bu sistem sayacağımı/, şu dört özgürlük planıyla da özetlenebilir:

- a-** Politik Özgürlük
- b-** Ekonomik Özgürlük
- c-** Düşünce Özgürlüğü
- d-** Bireysel Özgürlük.

a- Politik Özgürlük: Kapitalist sistemde bireyin politik özgürlüğü vardır ve fikirlerine saygı gösterilir. Görüşlerini, sosyal hayatta ve devlet sistematiği içerisinde açıklayabilir, bu yolla yasamayı etkileyebilir. Özgürlüğünü koruyacak hükümeti seçecek iktidara getirebilir. Bir toplumsal sistemin ancak ulusal fayda uğruna yürürlükte olabileceğine inanıldığı gibi hükümet organizasyonunun toplumu oluşturan tüm bireylerin hayatıyla direkt bağlantılı olduğu ve bireyin mutluluğunu etkilediği savunulur. Bu sebeple her bireyin doğal olarak yaşamada ve hükümetin formasyonunda (oluşturulmasında) katılımcı olma ve seçme hakkına sahiptir.

Sistem toplumun hayatı ve ölümü, refahı ve sefaletiyle çok yakından ilgilidir. Doğal olarak da, herhangi bir birey veya gurubun ellerine bırakılamaz. Bu yüzden de doğruluğu ve akli yargıları uygulanabilir tek bir birey bulmak çok zordur.

Dolayısıyla bütün vatandaşların eşit politik haklara sahip olması için yasama ve yürütme otoritelerin seçimine katılımcı olmada fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Böylece hepsi forme edilecek kanunlardan eşit derecede sorumluluk hissedebilecektir. Bu husus genel seçim ve çoğunluk hâkimiyeti prensiplerinin temelidir.

b- Ekonomik Özgürlük: Kapitalist sistemde herkes istediği gibi üretip istediği gibi tüketmede hürdür. Tasarruf serbesttir. Kişinin para harcamasına sınır konamaz. Herkes istediği gibi kazandığını harcamakta ve servetlerini arttırmakta özgürdür.

Bu tip özgürlüğün savunucuları, genel prensip üzerine kurulu ve doğal işleyişe sahip politik ekonominin, toplumun refah düzeyini en iyi seviyeye getirebilmenin garantisini olduğunu iddia ederler. Bu tarz ekonomi, toplumu ekonomik değişikliklere karşı muhafaza etmiştir. Ekonomik aktivitenin ana dürtüsü olan kişisel çıkarlar kolektif çıkarların en sıhhatli koruyucusudur. Sadece üreticiler ve ticaretle uğraşanlar düzeyinde yer alan ticarî muamelelerin çeşitli alanlarında adaleti sağlayıcı eşil haklar ve serbest ekonomi üzerine kurulu bir rekabettir. Serbest ekonominin doğal kanunları, fiyatları otomatik olarak belli normal bir seviyede tutar anormal değişimlerden korur. Bir malın fiyatı yükselirse, arz ve talep (supply and demand) kanunlarına göre, talep azalır ve fiyatlar sonuç olarak düşer. Fiyatlarda yükselme talebi düşürür, talepteki bu düşüş de fiyatları düşürür. Böylece serbest piyasadaki fiyat ve mallar arasındaki denge, doğal bir akışla sürdürülür. Bireysel çıkar daima kişileri üretimlerini arttırmaya ve pazara sürmeden malları daha çekici ve ekonomik hale getirmeye zorlar. Yukarıdan anlaşılacağı üzere bir kişi sadece kendi bireysel kazançları ile ilgili olduğu halde, kolektif çıkarlar otomatikman sağlanacaktır.

Rekabet sayesinde açık piyasada fiyatlar ve ücretler kimsenin zararına olmayacak bir şekilde belirlenir. Bütün satıcı ve üreticiler hep kendi mallarının fiyatlarını arttırmaktan, rakiplerinin rekabetleri yüzünden çekineceklerdir.

c- Düşünce Özgürlüğü: İnsanlar herhangi bir fikir veya inanç edinmede hürdürler. Bağımsız düşünüş ve herhangi bir konuda kendi fikrini oluşturma hakkı kısıtlanamaz. Kendi kişisel arzularının bir sonucu olarak tasavvur ettikleri şeyler onların doğrularıdır. Devletin herhangi bir kişiyi bu haktan alıkoyması söz konusu değildir. Ve herkes kendi görüşlerinin propagandasını yapabilme hakkına sahiptir. Herhangi bir muhalefete karşı inançlarını savunabilir.

d- Bireysel Özgürlük: Kişi kendi iradesinin hakimi olarak, herhangi bir hayal tarzını seçip yaşamakta hiçbir kayıt ve şart tanımaksızın hürdür. Diğerlerinin özgürlüğünü etkilemediği sürece istediği gibi yaşayabilir, yaşam tarzı toplum açısından istenmeyen bir şekil olsa bile. Bireysel özgürlüğün son sınırı, diğerlerinin özgürlüğüne tecavüz etme çizgisidir ki bu kabul edilemez. Bunun dışında birey hayatını istediği gibi biçimlendirmekte, zevkine uygun düşen davranış ve tutumları benimsemekte serbesttir. Kişinin özel hayatı yalnızca kendi mevcut ve gelecekteki

varlığını alâkadar eder. Ve bu serbestiyet sayesinde hayatını istekleri doğrultusunda geleceğe dönük olarak sürdürür.

Kapitalist anlayışta dinsel özgürlük düşünce özgürlüğünün bir parçası değildir. Fakat dıştan uygulama söz konusu olunca bireysel özgürlüğün bir parçası olur.

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşıldığı üzere kapitalist teori, toplumun çıkarları ile bireyin çıkarları arasında kopmaz bağlar olduğu prensibine dayalıdır. Böyle olunca, "birey toplumsal sisteme kaynaklık etmeli ve devlet de gücünü bireyin çıkarlarına eşit hizmet anlayışı doğrultusunda kullanmalı" prensibi çıkar.

Bunlar demokratik kapitalizmin temci prensipleridir. Bu yüzden de birçok hareket başlamış ve birçok devrim olmuştur. Bir o kadar ülke, bu sistemi büyük bir şükran olarak gösteren liderlerinin peşine takılarak onun uğrunda çok büyük gayretler göstermişlerdir. Son olarak bu sistem bazı değişikliklere uğramış, ancak temel özellikleri değişmeden kalmıştır.

KAPİTALİZM VE MATERYALİST EĞİLİM

Açık olan nokta kapitalizm, maddi kazançları içeren aşırı maddeci (ultramaterialist) bir sistem olarak insanı dinden ve maneviyattan uzaklaştırmıştır. Materyalist ruhun duygusuz gösterimi olmasına rağmen bu sistem herhangi bir materyalist felsefeye sahip değildir. Hayatın maddi ve manevi görünüşleri arasındaki ayırımı dair sıhhatli argümanları yoktur. Her neyse, dünyada materyalist bir ekolün varlığının olmadığını söylemek istemiyoruz. Materyalist eğilimler şu sebeplerden dolayı bütün dünyaya yayılmıştır.

1- Büyük Fransız Devrimi'nin hız verdiği sanayi devrimi başlangıcından beri bilimsel deneyler popülerite kazandı. Bu deneyler çok değerli sonuçları da ortaya çıkardı. Birçok alanda yapılan umulmadık keşifler, bilimsel bilgiyi insanoğlunun günlük hayatında kullanılabilir hale getirmiştir. Başarılı bilimsel deneyler insanların dikkatini çekmiş ve onları öyle bir baskı altına almıştır ki bu ilerleme onların her şeye olan güvenlerini anlamlı -deneyle tespit edilemez- bir şekilde sarsmıştır.

2- Daha önce tartışılmaz zannedilen birçok görüşün bu bilimsel deneyler sonucu yanlış olduğu ispatlanmıştır. Örnek olarak, çok genel-geçer bir şekilde dünyanın kainatın merkezi olduğuna inanılıyordu. Bu görüşlerin temelsiz olduğu kanıtlanınca insanlar bütün non-fizikî doktrinler hususunda serseme dönmüştür. Zihinlerin böyle karışması ile Yunan şüpheciliği yeniden canlanmıştır. Bütün bunlarda insanlığı materyalizme götürmüştür.

3- Yanlış dinî inanışlar, zihinleri de köreltmıştır. Adaletsiz ve despot uygulamaların bütün çeşitleri din adına yapılmıştır. Kilise kendi bencil çıkarları için dini sömürmüştür. Entelektüel ve sosyal görüşler bastırılmıştır. Engizisyon forme edilmiş ve halkın kaderiyle oynamak için kullanılmıştır. Bu sebeplerden dolayı insanlar dine karşı ayaklandılar ve materyalizme yöneldiler. Aşırılıkları kilisenin işlemesine rağmen bu baş kaldırış gerçek dinsel maneviyata karşı yapıldı.

Saydığımız bu üç faktör batıda materyalizmi körukledi ve onu popülerize etti.

Yukarıda anlattıklarımızın hepsi doğru olup sözü edilen faktörler, materyalizmin ruhunu insanlar içinde diriltmekte çok etkili olmuştur. Kapitalizm hâlâ herhangi materyalist felsefe üzerine kurulu değildir ve hayatı da bu felsefeye göre yorumlaması mümkün değildir. Bu gerçek bile tek başına bu teorinin zayıflığını gösterir. Hayata dair toplumsal çalışma, hayatın kendisiyle yakından ilintilidir. Ve hiçbir toplumsal çaba yoktur ki hayatın gerçek kavramını bilmeksizin faydalı olabilsin. Kapitalizm bu temel prensipten yoksundur. Toplumsal meseleleri hayatın yorumundan soyutlanmış bir şekilde ele alır. Bunun bir oyun veya dikkatsizliğin ve aşırı hızın bir sonucu olup olmadığını merak ediyoruz. Aslında her toplumsal sistemin entelektüel temeli hayatın gerçek doğasını nasıl açıkladığına bağlıdır. Hayatın doğasını kavrayabilmek tüm toplumsal düşünüş ve ilişkilerin alt yapısıdır. Şayet insanın yeryüzünde akıl sahibi, her şeyi bilen, dünyayı tahakkümü altında bulunduran Yüce Bir Varlık tarafından yaratıldığı doğruysa, insanoğlu tabiatıyla hayatın programını bu Güç'ten almalıdır. Çünkü bu Güç, yarattıklarının toplumsal işlerine daha bütünsel bir kavrayışla sahiptir ve her şeyi bilen bir varlık olarak diğerlerinden çok daha adaletlidir.

Dahası, eğer bu geçici hayat sonsuz bir hayata giriş ise, onun şekli ve karakteri, bu hayatta yaşanacak itidal ve nezihliğe bağlıdır. Ve insan bu geçiş sürecini maddi ve manevi değerlere uygunluk arz eden bir yaşama tarzı ile geçirirse işte o zaman sonsuz hayatın devamında daha yüksek bir hayat formunu elde edebilir. Allah'a itaat ve O'nun hayatın kaynağı oluşu meselesi, insan yaşamıyla uzaktan yakından alakası olmayan bir varsayım değildir. Hakikatte, insan düşüncesi, kalbi ve hayaliyle o kadar alâkalıdır ki evrenin yaratılmışlık yönünü hesaba katmadan bir toplumsal düzen kurmak mümkün değildir.

Kapitalist teorinin işleyişi, Allah'a itaat ile insanın yaşadığı sosyal hayat arasında ne tür bir ilişki olduğunu açıkça ifade eder. Bu yüzden kapitalizm, kendisine toplum için sağlıklı bir sistem kurma görevi tevdi edilebilir yahut kendi istek ve gayretlerinde hatasız olabilir kişi ve kişilerin olmayacağı görüşü üzerine kurulduğunu ispatlar. Ona göre toplumsal bir düzenin insan zekâsından başka kaynağı yoktur. Böylece bu sistem her durumda materyalisttir.

Kapitalist ekolün sadece iki alternatifi vardır! Ya materyalizmi kendi felsefesi olarak adapte edecekti ya da insan hayatı ile onun toplumsal problemleri arasındaki ilişkiyi yok sayacaktı. Fakat açıkça kapitalist sistemin materyalizm üzerine kurulu olduğunu söylemeye kimse cesaret edemiyordu. Dolayısıyla bu sistem özde materyalist olmasına rağmen herhangi bir felsefesi yoktur. Birçok form almış, hâkim bir felsefe olarak materyalizm her sistemin dayanağı olmaktadır.

Kapitalizm, özde materyalist olup ahlâkî değerleri manası dışına çıkardı ve onları hiçbir koşula bağlamadı. Daha kesin bir ifadeyle, kapitalizm ahlakî kriter ve kavramlarını değiştirdi. Bireysel çıkarları korurken bunu kendisine ana amaç edinmiş ve bu çıkarları gerçekleştirebilmek için yukarıda bahsettiğimiz o dört özgürlüğü yerleştirmiştir ki bu dört özgürlük günümüz dünyasının bela ve keder kaynağı olmuştur.

İndivüalizmi (ferdiyetçilik) ve bireysel çıkarları savunurken bazı kapitalizm taraftarları, kişisel hedeflerin otomatik olarak kolektif çıkarları sağlayacağını söylemişlerdir. Ve bunun için kişisel ahlâkların değil güdülerin söz konusu olduğu kapitalist toplumun mevcut ahlâkî ve diğer

manevi değerlerinden, bu sonuçların çıkarılabileceğini iddia etmişlerdir. Bir kişi toplumsal bir hizmeti gerçekleştirdiğinde, kendi kişisel çıkarlarını sağlamaktadır ama o bu toplumun bir parçasıdır. Ölüm tehlikesi geçiren birisini kurtaran şahıstan hem hayata tekrar dönen kişi fayda görmüş, hem de kurtaran şahsın bir parçası bulunduğu topluma bir hizmet yapmıştır. Bireyi motive eden kişisel kazançlar uzun vadede kolektif çıkarları da sağlar. Böylece de her toplumsal hizmet işi onu topluma veren bireyden sağlanmış olur.

Kapitalizmin bu savunusu rasyonellikten çok varsayımsaldır. Şayet her birey kendi pratik hayatında sadece kişisel çıkar ve kazançlarını sağlamak için uğraşır ve devlette bu bireylere sınırsız özgürlük tanımak, bu özgürlükleri de korumakla yükümlü tutulursa, hiç düşünebiliyor musunuz ki her hangi bir toplumsal iş gerçekleşebilsin? Herhangi bir bireyin sadece "toplumun bir parçasıyım ve onun servetlerinden bir parça da benim" diye ahlâkî değerler üzerine kurulu herhangi bir toplumsal işi her halükarda görebileceğine dair imkân ve ihtimal var mı acaba? Bu anlaşılabilir mi! 'Toplumsal iş çoğu meselede hem ferde fayda sağlayacak veya bu fayda, düşünmeksizin ve felsefi analizi yapılmaksızın ortaya çıkmayacak kadar küçük ve önemsiz olacak; hem de kişisel çıkarla uyumsuzluk hususunda hiç bir değeri olmayacak! Böyle bir fayda toplumsal işi harekete geçirebilir denemez. Hele bir de vicdanî kaygı olmaksızın herkes kendi çıkarlarının peşinde koşmada özgür tutulursa...

KAPİTALİZMİN ZARARLI ETKİLERİ:

Bu saçma sistemin zararlı etkilerinin bir listesini yapmaya kalkışsak açıklamak zorunda olacağımız bir sürü detay ve geniş ayrıntıyla karşılaşırız. Biz kısaca hadsiz hesapsız insan topluluklarını sayısız zorluklarla karşı karşıya getiren başlıca olumsuz özelliklerine değineceğiz.

1- Birinci olumsuz özellik; Hayatı çıkarları çoğunluk tarafından kontrol edilen azınlığa çoğunluğun hâkim oluşudur.

Tüm idarî ve yasama güçlerinin manevi değerlere inanmayan, self-merkezli kapitalist bir çoğunluğunun eline düştüğü, böyle bir yerde de birçok azınlık grubun yaşadığını düşünün. Bu azınlığın, çoğunluğun kendi faydasına göre şekillendirdiği kanunlar altında yaşamaya zorlanması ne hazin ve üzücü bir şeydir. Kanunları düzenlerken elbette ki çoğunluk kendi çıkarları üzerinde yoğunlaşır ve azınlık çıkarlarını toptan görmemezlikten gelir.

Peki, kim o halde azınlığın çıkarlarını muhafaza edecek ve kötü muameleye, hatta kıyım tehlikesine karşı koruyacaktır?

Böyle bir toplumda despotik ve keyfi bir hâkimiyetin varlığı ve devamlılığı diğerlerinin haklarını baskı altına alması gayet normaldir. Antik çağlarda, tek bir despot, toplumun tüm üyelerinin haklarını sömürdü. Kapitalist sistemde ise bir despotun varlığı yerine kutsal çoğunluğun(!) azınlığı bastırması söz konusudur.

2- Bu, kapitalist sistemin sebep olduğu zorlukların sonu değildir. Onun ekonomik yönü daha baskıcıdır. Çünkü ekonomik sömürü hiçbir kayıt tanımaz. Herhangi bir proje için, ister kanunî olsun ister olmasın, sınırsız kaynak yatırımına izin verir.

Ekonomik özgürlük dünya Sanayi Devrimi'nin ortalarında ilan edildi. Bilim yeni üretim şekilleri keşfetti: elle, rüzgârlar çalışan yöntemler unutulmaya yüz tuttu. Çok sayıda insan topluluğu, toplumsal hayattaki bu anî ve geniş değişimi kendi lehlerine değerlendirdiler ve yeni yöntemleri kullanarak çok büyük üretim artışlarını gerçekleştirdiler. Böylece de ekonomik özgürlük avantajını yine kendi faydalarına kullandılar. Artık sınırsız kazançlar sağlayabiliyor ve insanları sömürebiliyorlardı. Ekonomik özgürlük, yerine aynî işleri yapan makineler geçtiği için el sanatı ile uğraşan büyük bir kesimin yok oluşu şeklinde sonuçlandı. Kendi el aletleri ile çalışan binlerce sanat sahibi işten atıldı ve yerlerini buharlı üretim araçları aldı. Sonuçta çoğu insanın hayatı alt üst olmuştu. Onlar güçlerini kaybettiler, sade küçük bir grup modern üretim yöntemleri kullanabiliyor ve serbest ekonominin keyfini çıkarıyordu.

İşte bağımsızlığını sürdürebilen azınlık bunlardı. En sonunda toplum modern endüstrilerin sahibi olan bu birkaç kişinin manevralarını fesat yuvası oldu. Geniş halk kitleleri ise sefil bir hayat sürmeye zorlandı. Aynî şekilde orta sınıfta hayata saf kapitalizmle yaklaşan bu küçük sanayici sınıfın yardımına muhtaç kaldı. Şurası gayet açıktır ki servet sahibi azınlık, fakir çoğunluğa asla her hangi bir sempati duymamış ve hiçbir zaman servetini onlarla paylaşmak istememiştir.

Kesin olan şu ki kişisel kazanç, toplumun ahlâkî kriteri olmaya devam ettiği ve devlet bu dört özgürlüğü uygulamayı sürdürdüğü müddetçe çoğunluk, bu azınlığa boyun eğecek ve onlara bağlı kalmaya mahkûm olacaktır.

Ekonomik gücü ellerinde tutanlar, sadece kişisel güdüler ve bireyin özgürlüğü açısından düşünenler gerçekte çoğunluğun ihtiyaçlarını sömürmekten bahsetmektedirler. Çoğu yerde kendi fabrika işçilerine geçinecek kadarından daha fazla ücret vermeye asla razı olmazlar.

Kâr etmek, bu sistemin mantığıdır. Bu mantık, toplulukları iki sınıfa böler: En üst seviyede lüks yaşayan aşırı zenginler ve en altta sefil derecede yaşayan aşırı fakirler.

3- Politik özgürlük prensibine göre, politikada eşitlik her vatandaşın hakkı sanılmaktadır. Fakat görünen odur ki bu özgürlük, kişisel ve ekonomik özgürlüklerin varlığının illüzyonundan başka bir şey değildir. Az önce belirttiğimiz gibi bu ekonomik özgürlük, kişisel ve ekonomik özgürlüklerin varlığının illüzyonundan başka bir şey değildir. Az önce belirttiğimiz gibi bu ekonomik özgürlüğün trajik sonucu iki aşırı zıt sınıfın yaratılması olmuştur. En zengin grup, kendisine mahsus bir hakmış gibi hayatın her yönünü kontrol edip politik özgürlüğün tadını çıkarmıştır. Kapitalistler, baskın bir güç olarak kamusal yayın araçlarını kontrolleri altına almıştır. Onlar destek satın alabilmek ve devlet mekanizmasını kendi emellerine alet edebilmek için ancak paralarını harcarlar. Sonuç olarak mevcut toplumsal hakimiyet ve yasama güçleri, küçük bir azınlık oluşturan birkaç kapitalistin eline düşmüştür. Politik özgürlük kavramına göre tüm ülkenin yaşamada katılımı olmalı ve sistemi değiştirebilmen. Fakat demokratik kapitalizmde küçük bir azınlık çoğunluğa hâkim olur ve birkaç kişi diğer bütün herkesi sömürür.

4- Şimdi Kapitalizm'in en kötü yönüne geldik. Ülkenin kaynaklarını kontrol eden ve bu sistem altında ellerindeki gücü yoğunlaştıran kapitalistler, bu sistemden esinlenerek diğer ülkeler

de onları kendi etkileri altına alıp sömürebilmek için göz dikmişlerdir. Bunu iki sebepten dolayı yaptılar:

a- Her ülkede üretim artırımı mevcut işlenebilir ham madde kaynaklarının miktarına bağlıdır. Fakat hammaddenin işlenmesi kolay değildir. Daha çok hammaddeye sahip bir ülke, üretim güçleri ile daha iyi donanmış demektir. Fakat ham madde çeşitli kıtalara yayılmış bir halde bulunmaktadır. Böylece üretimi artırmak amacıyla gerekli hammaddeye sahip olmak ve kaynakları ele geçirmek için hammadde yataklarına sahip ülkelere nüfuz etmek gerekti.

b- Aşırı servet yığılma, kapitalistleri üretimi artırmaya iten bir faktördür. Fakat düşük hayat standartlarıyla, kısır ücretlerle ve servetlerin sivrilmiş sınırlı bir grup insanın elinde birikmesiyle bütün üretimin iç piyasadaki satışlarla tüketilemeyeceği anlaşıldı. Sonuç olarak da hızla artan üretimleri için yeni pazar gereksinimi hissettiler. Ve hemen yeni pazarlara girebilmek için diğer ülkeleri kendi etkileri altına almaya çalıştılar.

Kapitalist ekol bu soruna tamamıyla materyalist açıdan bakar. Kapitalist sistem ahlâkî veya manevî değerler üzerine kurulmamıştır. Şu sınırlı dünyada geçicilikten kurtulamayan refahı ve onunla alâkalı bütün temel istekleri yerine getirmekten başka amacı bulunmadığı için de onun kendi bakış açısından bakıldığında diğer barış dolu ülkeler tecavüz ve onların doğal kaynaklarını ele geçirmek, onlara saldırmak, pazarlarını sömürmek mantıksız ya da insanlık dışı davranışlar olarak nitelendirilmez.

Bu yüzden kapitalist ülkeler sık sık savaş çıkarıp kan döktüler!) Barışçı ülkeleri, onların doğal kaynaklarına tahakküm edebilmek ve hammadde sağlayabilmek amacıyla kolonize ettiler.

Herkes kendi kendine bile de olsa, kapitalizmin altında insanlık dışı bir haksızlığın yattığını kolayca anlayabilir.

Kapitalizmin bütün bu olumsuzlukları ve dezavantajları; hayata tamamıyla materyalist bir şekilde yaklaştığı içindir. Hâlbuki kendi materyalist düşünce ve zihniyetini açıklayacak herhangi bir felsefeye de sahip değildir.

Materyalizmi kendisine esas alan, sevgi, hoşgörü ve cömertliğin yüksek ahlâkî kurallarını reddeden bir toplum mutlu olamaz ve kendisini güvende hissedemez. Böyle bir toplumda birey daima kendi kişisel kazançlarını gerçekleştirmenin şiddetli savaşını verirken, çıkarları ile diğerlerinin çıkarlarının çatıştığı yerde kendisini yalnız hisseder.

SOSYALİZM VE KOMÜNİZM

Sosyalizmin çok çeşitli fraksiyonu vardır. Bunların en ünlüsü olan Marxist diyalektik materyalizm üzerine kuruludur. Sosyalizmi diyalektik bir şekilde açıklayan özgün bir felsefeye sahiptir.

Materyalizme göre, diyalektik teori aynı şekilde tarihe, topluma ve ekonomi felsefi yaklaşımı yansıtmaktadır. Diyalektizm politik bir strateji olduğu kadar ekonomik bir ekoldür de? Diğer bir deyişle materyalizm insanın dünyaya bakışına ve hayata ait yaklaşımına özel bir şekil verir.

Şu husus şüphe götürmez bir gerçektir ki materyalist felsefe ve diyalektik metotlar Marksizm'in icadı, şüphecilik görünümünde binlerce yıldan beri varlığını sürdürmektedir. Benzer şekilde diyalektik argümanların bir kısmı insan düşüncesine sabit bir şekilde gömülüdür. Diğer kısmı çok iyi tanınan idealizm felsefecisi Hegel tarafından ortaya konmuş ve Karl Marks, diyalektik mantığı materyalist felsefe üzerine eklemiş, hayatın bütün alanlarında onun pratik uygulamasını denemiştir.

Bu amaçla Karl Marks iki çalışma yürütmüştür.

a) Tarihi, Diyalektik doğrultusunda açıklamıştır.

b) 'Sermaye' ve 'kâr' çelişkilerini göstermiş, kapitalisti ise işçinin emeğini sömürmek amacıyla onu kandıran kişi olarak görmüştür.

Yaptığı çalışmalara dayanarak kapitalizmin komünist bir topluma yerini bırakmak için yok olacağını ileri sürmüştür. Sosyalist bir toplumun formasyonunu da Komünizmin uygulamaya geçişinde büyük bir adım olarak değerlendirmiştir.

Böylece bu felsefeye göre çelişkiler ile herhangi bir toplumda olabilecek dominant toplumsal bir kanun arasındaki çatışmanın toplumsal manzarası diğer fenomenler ve mevcut maddi şartlarla uygunluk arz eden maddi bir olgudur. Fakat bu toplumsal kanun, çatışan güçlerin bir sonucu olarak kendi kendini besler ve yeni bir değişikliğe yol açacak toplumsal koşullar altında doğar.

İhtilaf ve çatışma dünyada sınıfsız bir toplum kuruluncaya ve bireysel çıkarlar, kolektif çıkarlar çerçevesinde eriyene kadar devam edecektir. Ve sonra huzur ve sükûnet husule gelecek, kapitalizmin bütün izleri silinecektir. Çünkü kapitalizm, toplumu işçi ve işveren olarak ikiye bölmüştür. O sınıf düşmanlığının tek ve yegâne sorumlusudur. Dolayısıyla özel mülkiyeti (privateproperty) iptal ederek sınıf sistemini kaldırmak gerekmektedir. Bu noktada sosyalizmin temelde ekonomik politikası, komünizmin ekonomik politikasından farklıdır. Komünist ekonomi, şu üç prensip üzerine kuruludur:

Birinci Prensip

Komünizm, özel mülkiyeti tamamen ortadan kaldırmak ister ve ticari olsun, endüstriyel olsun mülkiyeti bütünüyle devletleştirir. Bu teoriye göre toplumun temsilcisi olarak ortaya çıkan devlet, tüm mülkiyeti elinde bulundurur ve onu kamu yararına kullanır.

Devletleştirmenin gerekliliğine olan inanç, kapitalist sistemdeki özel mülkiyetin negatif etkilerine karşı gösterilen doğal bir refleksten kaynaklanır. Bu nedenle devletleştirmenin amacı kapitalist sınıfı yok etmek, sınıf çatışmasına son vermek gayesiyle bütün sınıfsal toplulukları tek bir sınıfta birleştirmek ve servetlerin kişisel ellerde yığılmasını engellemektir.

İkinci Prensip

Bütün ürünlerin dağıtımını bireylerin gereksinimlerine göre yapılmalıdır. Bu hususta kabiliyetler ve ihtiyaçlar esas alınmalıdır. Herkes, mevcudiyetleri olmaksızın hayatlarını idame ettiremeyecekleri özel ihtiyaçlara sahiptir. Toplumun her bireyi hayatının azamî derecede

devamı için bu ihtiyaçları karşılamalıdır. Bu sayede toplum her bireyin gereksinimlerinin karşılanmasını güvence altına alacaktır.

Üçüncü Prensip

Kapitalist sistemin doğurduğu sınırsız özgürlüğe ait problem ve zorlukların çıkmasından kaçınmak için devlet halkın ihtiyaçlarını gözetme ve üretim şeklini-miktarını belirleme anlayışından hareket ederek üretim ve dağıtımına ilişkin ekonomik bir plan yapmalıdır.

KOMÜNİZMİN PRENSİPLERİNE DÖNÜŞ

Komünist liderler yukarıda açıkladıkları prensipleri kendileri iktidara geldiklerinde, toplumda yürürlüğe koymakta başarısız kaldılar. Öyle ki düşüncelerini bıraktılar ve komünist prensipleri uygulamadan önce kişisel bakış açısında bir değişiklik olmasının gerekliliğini düşündüler. Kişisel görüş ve güdülerin bir gün kolektif düşünce ve güdülere dönüşeceğini iddia ettiler. Daha sonra birey kolektif çıkarlarda yoğunlaşıp toplumun menfaatlerinin gerçekleşmesi doğrultusunda ilerleyecekti.

Bu nedenle komünistler, önce sosyalizmin yürürlüğe konarak halkın eğitilmesini ve böylelikle komünizme yol açılmasının gerekliliğine inanırlar. Komünist sistemde öngörülen değişiklikler sosyalist sistem içerisinde şekillendirilmiştir.

(1) Komünizmin özel mülkiyetin toptan ortadan kaldırılmasını içeren ilk prensibi değiştirildi ve sadece büyük fabrikaların, işyerlerini ve dış ticaretin ulusallaştırılması şeklinde adapte edildi. Küçük fabrikalar ve perakende satış yerleri kişilere bırakıldı. Bu değişiklik yapılmalıydı çünkü komünist ekonominin bu orijinal prensibi (özel mülkiyetin iptali) insan doğasıyla uyum içinde değildi. Nitekim daha önce özel mülkiyetin iptalinin geriye kalan zor işlerin yapılmasında teşvik edici olmadığı anlaşılmıştı. Halk kolektif görevlerine ilgi göstermedi. Çünkü mevcut sisteme göre hükümet hayatî ihtiyaçları karşılamakla sorumluydu ve bu yüzden artırılan güç tüketimi, gereksiz bulunuyordu. Çünkü bu güç, artırılmış ücret getirmiyordu.

Kimsenin maddî yararından başka hiçbir şeye inanmadığı bir sistemde neden bir kimse başkalarının refahı için fazladan zor iş yapsın? Bu nedendir ki komünist liderler teorilerini değiştirmek zorunda kaldılar ve ulusallaştırmanın sınırlı kullanımı ile kendi kendilerini tatmin ettiler.

(2) Komünizmin ikinci prensibi de değiştirilerek işçileri teşvik etmesi amacıyla, ücretlerin değişik kademeleri sabitleştirildi.

Bu değişiklikleri müteakiben bir mazeret ileri sürüldü. Buna göre değişiklikler geçiciydi. Kapitalist milletler üzerinde zafer kazanmak düşüncesiyle yapılmıştı ve yeni insan inşa edilmek istenmişti. Böylece komünistler sürekli teorilerini değiştirip başarısızlıklarını o yolla veya bu yolla telafi etmeye çalıştılar. Yine de kapitalizmin ekonomik prensiplerini bırakmadılar. Örneğin faizi kapitalist ekonominin temel kötülüklerinden biri olarak kabul ettikleri halde faiz karşılığı boç vermeyi tamamen kaldıramadılar.

Bu başarısızlıklar komünist liderlerin teorilerini geliştirmek için harcadıkları çabalarda hiç kazançlı çıkmadıkları manasına gelmez. Ancak sistemlerini yürürlüğe sokmada insan doğasının hakikatlerini zorlamak mecburiyetinde kaldılar. Yollarının çelişkilerle dolu olduğunu gördüler. Böylece o harika sistemlerini bütünsel olarak er veya geç gerçekleşmesine besledikleri ümitlerinde bir geri çekilme faslına zorlandılar.

(3) Komünizmin üçüncü prensibi onun politik görüşüne dair olup, uzun vadede toplumdaki devlet kurumunu ortadan kaldırmayı amaçlar.

Kolektivizm insan düşüncesinde kökleştiği ve her ferdin yalnızca bütün toplumun çıkarları için çalışıyor olacağı zaman devletin var olmasının bir manası kalmayacaktır.

Fakat sınıfsız bir toplum kurulmadığı sürece devlet proleter-yanın elinde olmalıdır. Böyle bir devlet kendi proleter çerçevesinde demokratik olmasına rağmen, geneli alâkadar ettiği müddetçe diktasal olacaktır. İnsanlar, bireysel eğilim ve görüşleri taşıdıkça işçi sınıfının menfaatlerini korumak ve kapitalist güçleri yok etmek için proleter bir diktatörlük gereklidir.

Demokratik kapitalizmin aksine Marks'ın kurduğu komünizm teorisi, belirli bir felsefeye dayalıdır. Bu sınırlı maddî hayatın dışında, mükâfat ve cezanın olduğu, Allah'a imanın bulunduğu, manevî ve ahlâkî değerlerin yer aldığı tarzdaki bir yaşam şeklini reddeden bir hayat yorumu içerir. Mamafih, kapitalizm de materyalist bir teori olmasına rağmen herhangi bir belirli felsefe üzerine kurulu değildir. Komünizm, insanlıkla kendi toplum düzeni arasında yakın bir ilişkiye inanır. Diğer yandan kapitalizm kendi mevcudiyetini talikim etmek istemediği gibi böyle şeylere de inanmamaktadır. Böylece felsefi açıdan, komünist teorinin dikkate değer oluşu kendi koşulları temel alınarak test edilebilir. Bu kavramların gerçekliği hayat ve evren ile ilintilidir.

İlk bakışta komünizmin genel prensibi, ister sosyalist bandrollü isterse katıksız komünizm olsun bireyi toplumun içinde eritmek ve genel dengeyi gerçekleştirmek için kendi görüşü dairesinde onu kullanmak olmuştur. Böylece komünizm, toplumu kendi refahı için kurban eden kapitalizmle taban tabana zıt düşmüştür.

Diğer bir deyişle, bu iki sistem birbirine eşit çatışmalar içindedir. Sistemlerden biri önem itibarıyla bireysel kişiliğe saldırırken öteki de kolektif kişiliğe karşı çıkmaktadır.

Doğal individüalizm (ferdiyetçilik), kişisel kazançlar ve bireysel zaferler üzerine kurulu bir sistemde toplum, birçok ekonomik zorluk ve güçlüklerle karşı karşıya kalacaktır. Bu yüzden geçmişin hataların düzeltmek ve kolektif kişiliği de korumak için kurulan bir sistem de başarısız olur ve fert tamamıyla bertaraf edilirse sonuçta o fert tahammülü imkan dışı zorlukları çekmek mecburiyetinde kalır, hatta kendi doğal haklarını düşünmesine bile izin verilmez.

KOMÜNİZMİN ELEŞTİRİSİ

Komünizm özel mülkiyeti iptal ederek kapitalist sistemin sebep olduğu sayısız olumsuz ve kötü sonuçların üstesinden gelmesine rağmen, bu yeni çözüm, kendi içinde çareleri pahalıya maldan yeni problemler doğurdu. Aslına bu sistemin icrası oldukça zordur ve insanın problemlerini halletmede diğer bütün metotların başarısızlığı belli olmadıkça uygulamaya değmez.

Dolayısıyla komünizm, toplumsal sorunların sadece yanlış bir çözümden ibarettir. Bütün toplumsal zararların bertaraf edilmesini garantilemez. Kapitalizm de sonuçta köklerini dokunulmaz olarak bıraktıkların üzerine doğru dürüst kuramamıştır. İşte bu nedenle insanlık sorunlarına komünizmde herhangi bir çare bulamadı.

Komünizmin ileri sürdüğü çözümler bir sürü karışıklıklara yol açtı. Komünizm, fertlerin özgürlüklerini kaldırarak özel mülkiyetin yerine kolektif mülkiyeti getirmeye çalıştı. Fakat genelde bu büyük değişikliğin insan doğasına zıt olduğu ortaya çıktı.. Bir materyalist daima materyalist kavramlara saplanıp kalır ve kendi çıkarlarını hep bireysel açıdan gözetir. İşte belli başlı komünist liderlerin kendileri de bu yöndeki başarısızlıklarını kabul ettiler.

Fertleri elimine eden, onların güdülerini yok eden yeni bir sistemin uygulanabilmesi için bu konumda muhtemel bütün protesto patlamalarının susturulması ve bütün muhalif hareketlerin olduğu yerde sindirilmesi adına büyük bir güç kullanımı gereklidir. Böyle bir sistemde halkın demir bir elle yönltilmesi hiç kimsenin ayaklanma yahut devrim gibi şeyler düşünmeye cesaret bile edememesi ve ufak bir şüphe üzerine insanların hemen cezalandırılması ancak bütün iletişim araçlarını seferber edilmesine bağlıydı. Tabiatıyla hiçbir popülerliği olmayan bu sistemi uygulayabilmenin tek yolu buydu.

Gerçekten toplumdaki materyalist bir insan, eğer uzlaşmadığı toplumsal görüşleri kabul eder, tüm ferdî ve bencil güdülerini bırakıp sırf kolektif menfaatler uğruna çalışırsa işte o zaman kolektif amaçlar taşıyan ve bireyi topluma feda eden bir sistem uygulanabilir. Ama sadece sınırlı bir hayata inanan, hayatı; zevk ve sefa peşinde koşmaktan ibaret sayan bir materyalist açısından böyle bir değişiklik için mucize gereklidir. Herhalde komünistler insan doğasının temelden değişeceği ve yeni bir insanın doğacağı günü beklemektedir. Bu yeni insan; düşünce, çalışma ve ahlâkta sınır tanımaz. Şayet böyle bir mucize gerçekleşirse durum çok farklı olacaktır.

Fakat hakikatte ise bu insan, kendisine zor kullanılmadıkça haklarının bir bölümünden bile taviz vermeyecektir. Yoksa insanlık, maddiyatı ve maneviyatı uzlaştıran bir sistem ortaya çıktığında maddî ihtiyaçların zorlanması ve manevî hakları arasında seçim yaparken istemlerinin kavşağında öylece kalacaktır.

Bir fert özel hayatından soyutlanmışken ve bütün günlük işleri belli bir organ tarafından kontrol altındayken özgür olmayı hâlâ nasıl ümit edebilir? Ferdî ve ekonomik özgürlükler, tüm özgürlüklerin temelidir.

Bazıları şöyle soruyor: "Kapitalist karcıların boyunduruğu atında sızlanan bir kişi açısından eleştirme ve seçme hakkı yahut kişisel özgürlük kullanımı nedir?" Saygın bir hayat ve güvenceli bir gelişim süreci sağlanmadığı sürece düşünce özgürlüğünün bir değeri yoktur.

Böyle konuşanlar kapitalizmden başka kendi sistemleriyle rekabet edebilecek başka bir sistemden haberdar değildirler. Bu sebeple de toplum hayatının devam etmesini güvence altına almak için bireyin onur ve değerini feda etmişlerdir.

Enerjisi diğerleri tarafından sömürülen bir kişi; sağlıklı, huzurlu, temkinli bir hayat süremez ve ihtiyaçlarını da karşılayamaz. Dahası bütün bu zevklerden uzaklaştırıldığı gibi doğru bir

yaşam tarzından da mahrum edilir. Öyle ki, bunlar yetmiyormuş gibi bir de tehdit edilir, bütün yaptıkları gözetilir, daima mahkeme edilmeksizin uğrayabileceği bir tehlike hissi içerisine sokulur, hapsedilmesi ise an meselesidir, küçük bir hata için ya sürgün veya idam edilir. Doğal olarak bu kişi çekingen ve içine kapanık olacaktır. Artık onun için hayatın hiçbir cazibesi kalmamıştır.

Bütün ihtiyaçları karşılanan, hayatı ve onuru güvence altına alınan bir insan olma herkesin rüyasıdır. Fakat bu rüya nasıl ve ne zaman gerçekleşecektir?

Şu ana kadar anlattıklarımızda ifade ettiğimiz şey şudur: "Komünizm yeni kargaşalara sebep olmuş, toplumsal sorunlara hatalı çözümler sunmuş ve kötülüklerin asıl kaynağına dokunmamış, dokunmadığı gibi başka iyi şeyleri de yok etmiştir." Dolayısıyla bazı insanî tutkuları açığa çıkarmasına rağmen henüz başarılı olamamıştır.

Dünyanın huzur ve sükûnetini bozan trajedilerin ve geri kalan tüm diğer üzüntülerin kaynağı (kapitalizmdeki) özel mülkiyet değildir. Milyonlarca işçinin işinden atılmasına özel mülkiyet sebep olmamıştır. Bu durum sanayi devriminin başlangıcında yeni metot ve buluşların geliştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Emegın karşılığı olan ücretlerin sınırsız bir şekilde değişime uğramasını isteyen özel mülkiyet değildir. Ayrıca fiyatları dengede tutabilmek uğruna üretilen birçok malın yok edilmesi veya bu malların ihtiyaç sahiplerine ve fakirlere yardım olarak verileceği yerde saçıp savrulmasını emreden özel mülkiyet değildir. Kapitalistleri aşırı yatırım yapmaya zorlayarak zavallı işçilerin emeklerinin semeresini toplayan ve onların kanını emen özel mülkiyet değildir. Yine kapitalistleri, halkın gereksinimi olan ticaret mallarını istif edip sonrada onları aşırı fiyattan satarak yüksek kâr sağlamaya iten de özel mülkiyet değildir. Son olarak diğer ulusların egemenliğine mâl olan yeni pazarlar kurmaya sürükleyen de özel mülkiyet değildir.

Bütün bu hazin pratikler kazanç gözeten materyalist bir bakış açısı sonucudur. Özel mülkiyetin sonucu değildir. Kapitalist sistem içinde materyalizm hayatın kriteri oldu. Kapitalistleri olumsuz paratiklerin her türlüüne ve haksız muamelelere tutkun hale getirdi.

İnsan toplumlarında mevcut bütün kötülüklerin asıl nedeni olan materyalizm ve individualizm (ferdiyetçilik) üzerine kurulu bir toplumun başına yukarıda anlatılan bela ve musibetlerden başka bir şeyin gelmesi umulamaz. İnsanî problemlerin çözümü ancak ve ancak ölçütler tamamıyla değiştirildiği ve insan doğasıyla uygunluk arz eden yeni hayatî amaçlar edinildiği takdirde mümkündür.

İSLAMÎ AÇIDAN SORUNU YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİŞ VE ONUN ÇÖZÜMÜ

Sorunu çözümüne bir adım daha yaklaşabilmek için kapitalizmin, özel materyalist çıkarı kendi hedef ve aktivitelere niçin kriter edindiklerini anlamak gerekmektedir. Bu kriterin arkasındaki fikir yahut kavram neydi. Öyle bir fikir veya kavram ki, insan şeref ve haysiyetinin korumada demokratik kapitalizmin başarısızlıklarının ve diğer tüm toplumsal felaketlerin sorumlusudur.

Bu fikir veya kavramı biraz daha irdelesek, toplumsal refahı engellemek için kurulan bütün tuzaklardan ve toplumsal hakları yutan engellerden usanç duyabiliriz. Bu yönde de özel

mülkiyeti, insan çıkarlarını ilerletmek açısından endüstriyel ve diğer verimli alanlarda kullanmak zorunda kalabiliriz.

BU FİKİR VEYA KAVRAM NEDİR?

Batı dünyasının o yüksek kapitalist yapısının üzerine kurduğu bu fikir veya kavram, hayatın ve evrenin maddî yorumundan başka bir şey içermez. Tabii olarak materyalist ve bencil bir bakış açısına sahip olan, hayatın bu dünyadakiyle sınırlı olduğuna inana, bütün hareketlerinde kendisini özgür hissedene, hayatının tek amacı zevklerini peşinden koşmak olan bir fert, olağanüstü bir gücün müdahalesi olmadıkça, herkesin takip ettiği aynı programı harfi harfine izleyecektir.

Kendini beğenme, insanın en eski ve en anlaşılabilir güdüsüdür. Hayat güdüsünü de içine alan diğer bütün güdüler sadece onun kollarıdır. Kendini beğenme demek kendisi için hep iyiyi güzeli isteyip acı ve ızdıraplardan nefret edip uzak durmaya çalışmaktır. İnsanı, yaşamını kazanmaya ve onun bütün gereklerini yerine getirmeye iten de bu güdüdür. İşte bu nedendir ki bir insan hayatı artık çekilmez hissettiği an ölümü hayatın meşakkatlerine tercih edip yaşamına son verir ve intihar eder. Böylece kendini sevme bir gerçek olarak bilinçsizce insan davranışlarını kontrol edip yönlendirir. İnsanoğlunu herhangi bir zevki olmaksızın zor ve acı veren bir şeyin üstesinden gelmesi için zorlamak ancak diğer sorunların çözümüyle mümkündür. Böyle bir şey insan doğası temel değişikliğe uğrarsa mümkün olacaktır.

Çok seyrek rastladığımız veya tarihte okuduğumuz o, kendi kendini feda etme örnekleri bile köklerini kendini-sevme güdüsünde bulur. İnsan sık sık kendi çocukları ve arkadaşları için fedakârlık yapar. Manevî ve ahlâkî değerler uğruna hayatını koyar. Fakat böyle fedakârlıklar, kaybetme ve meşakkat duygularından daha yüksek bir memnuniyet ve tatmin hissiyle birleştiği takdirde mümkündür.

Aynı şekilde insan hayatı hem egoizm, hem de fedakârlıkla yorumlanabilir. İnsan çok çeşitli şeylerden zevk alacak geniş bir kapasiteye sahiptir; yeme, içme, birleşme gibi maddî olanlarının yanında ahlâkî değer ve inanışlardan kaynaklanan etik ve duygusal zevklerin yer aldığı manevî olanları da mevcuttur.

İnsanın birçok şeyden zevk duyabilme kapasitesinin ölçüsü, gerekli doğal faktörlere dayanan başarının derecesine bağlıdır. Belli durumlarda bu kapasite tabii olarak cins olayında gelişir. Öte yandan diğer bütün durumlarda, zevk alabilme yetisi bir takım özel eğitim şekilleriyle geliştirilmek zorundadır. Her olayda işte bu kapasitenin arkasında kendini sevme dürtüsü ve egoizm yatmaktadır. Bu ikisi insan, davranışlarını her olayda kapasite gelişimine göre belirler.

Bu güdü kimini aç bir insanın elinden yiyeceği çekip almaya, kimini de diğer insanlara yiyecek dağıtmaya iter. Birinci kişide de ahlâkî ve duygusal değerlerden haz alabilme yeteneği mevcuttur. Fakat doğru bir eğitimden geçmemişliği, eksikliği nedeniyle bu uyuşuk bir haldedir. İkinci kişide ise ilerlemiş bir haldedir; öyle maddî zevk duyumunu manevî hazza feda etme hassasına yöneltmektedir.

Her ne zaman biz insanın hayat tarzını değiştirmeye kalkışırsak önce toplumdaki zevk-memnuniyet kavramını değiştirmeliyiz. Toplum yeni sistemin başarıyla kendini sevme ve egoizm çerçevesinde uygulanışını sağlayacaktır.

Sonuç olarak kendini sevme ve egoizm dünyada hâkim olursa zevk alma duyumunun çerçevesi sadece maddî kaynakların kullanım aşamasıyla sınırlı kalacaktır. Doğal olarak insanın temel amacı, maddî lezzetlerin takibi ve servet biriktirmek olacaktır. Servet kişisel amaçların rasyonel başarisına ve temel arzuların duyumuna anahtar teşkil edecektir.

İşte bu, insanın dikkatini kapitalizme çeken materyalist kavramları, doğal düzenidir.

Acaba komünist düşünürlerin iddia ettiği gibi özel mülkiyetin iptali ve bütün materyalist kavramların alıkonuşu problemimizi halledebilecek ve zorlukları kaldıracabilecek midir?

Toplum açasından materyalizmin tüm olumsuz sonuçlarını silmek, onun denge ve uygunluğunu temin etmek, özel mülkiyetin iptali ile mümkün olabilecek mi?

Komünist teorinin ünlüleri sıradan muhalifler (bir görüşün muhalifleri) olarak algılanabilir. Çünkü onlar kapitalizmin üstüne kurulu olduğu evrensel materyalist kavrama inandılar. Kapitalistler ile onlar arasındaki fark sadece kapitalizmin hiçbir felsefi dayanağı yokken komünizm teorisini bir felsefeye dönüştürülmeleridir.

Bireysel ve kolektif menfaatlerin sık sık çatışmasında kişi, diğerlerinin yüzü suyu hürmetine o zorluk ve engele tahammül edip etmeme noktasında ya şaşkınlıktan kala kalacak ya da diğerlerini önemsemeyip kendi ferdî zevk ve kazancına bakacaktır.

Yüksek bürokratlar ve hükümet idarecileri bu tür kritik anlardan geçerken toplumun çıkarlarını güvence altına alabilme garmileri nedir? O sistemi kendi amaç ve unsurları doğrultusunda muhafaza edebilmenin herhangi bir garantisi var mıdır?

Kendini sevme ve egoizm, sadece özel mülkiyet ile de sınırlı değildir. Özel mülkiyetin iptali ile bütün kötülükler ortadan kalkacak değildir. şahsî çıkar ve şahsî kazanç, birçok olayda değişik görünümelerde ortaya çıkar.

Eski komünist yöneticilerin işlemiş olduğu suçları ve hataları, günümüz komünist dünyası liderlerinin ortaya çıkarması buna bir örnektir.

Ulusallaştırma meselesinde çok yönlü ekonomik bir sistem ve bireysel özgürlük altında çalışan kapitalistin hisseleri devlet tarafından alınır.

Fakat devlet de materyalist ruhla dölleniş bireylerden oluşur ve şahsî menfaatle motive edilir. Onlar tabii olarak her meselede kendi çıkarlarına öncelik tanırırlar, dolayısıyla da kendilerinden en ufak bir fedakârlık beklenemez. İşte bu durum çıkar çatışması ve kitle sömürüsüne dönüşür.

Tehlikenin gerçek kaynağı materyalizmdir ve servetlerin devletin eline bırakılışı bu gerçeği değiştirmez. Özel mülkiyetin iptalinde ise bütün vatandaşlar çok büyük bir şirketin işçileri konumuna düşerler. Yöneticiler, onların hayatını ve kaderini kontrol eder duruma gelir.

Kapitalist şirketleri bu şirketlerle karşılaştığımızda bir tek fark görüyoruz. Birincisinde mülk sahipleri, kendilerini fabrikalarından elde ettikleri bütün kârların sahibi sanırken ikincisi olan komünist sisteme göre kimse böyle birşey düşünemez. Fakat hâlâ kendini büyükleme kapıları açıktır. İdare işlerinde aynı materyalist kavramlara sahip kişiler kendi kişisel çıkarları için çalışırlar.

PROBLEM NASIL ÇÖZÜLÜR?

Dünya toplumsal problemlerin çözülebilmesi için iki alternatifte sahiptir.

Birinci alternatif, insan tabiatını tamamen değiştirmektir. Öyle ki sadece maddî değerlere inanması gerçeğine rağmen belki kişi toplumun menfaatleri uğruna kendi bireysel çıkarlarını feda edebilir. Bu ancak insanın kendini sevme ve egoizm güdülerine rağmen kolektivizm ve toplumu sevme güdülerine sarılması, kendisinin toplumun bir parçası olduğunu hissetmeye başlamasıyla mümkündür. Böylece fertler otomatikman toplumun menfaatleri için çalışıyor olacaktır.

Günümüz dünyasını ve insanoğlunun geleceğini kuşatan tehlikeyi bertaraf etmenin ikinci metodu, insan hayatının maddî yorumunu değiştirmektir. Buna bağlı olarak varoluş ve evren kavramlarındaki değişikliklerle de insan hayatı, gayesi ve kriteri büyük olan doğal bir başkalaşıma uğrayabilir ve yeni bir hayat şekli doğabilir.

Birinci alternatif, komünist liderlerin iddialarıdır. Onlar dünyaya şunu dediler; yakında insan doğasında bir değişiklik olacak ve insanoğlu otomatik olarak toplumun hizmetine girecektir. Bu sonuca ulaşabilmek için, onlara göre dünya yönetiminin de aynı şekilde güvenceye kavuşturulması gerekmektedir; sanki tedavisi için, hakkında ameliyat karar verilmiş ve hastalıklı kısımları cerrahî operasyon sonucu alınmış bir hasta vardır. Bu operasyonun ne kadar süreceği bilinemez ve hastanın operasyon masasında ne kadar kalacağı da önceden kestirilemez.

İnsanoğlunun bu şartsız teslim oluşu, komünizmin de ileri sürdüğü gibi kapitalizmin küstah adaletsizliğine uğradı ve ona insanlık tahammül etmek zorunda bırakıldı. Kapitalizm gerçekte insanların onurlarını çiğneyip onların kanını emerken, toplumu hayali vaatlerle kandırıp yanlış yollara sürüklemiştir.

İnsan doğasını değiştirip yeni baştan kurmakla insafî sorunlarının çözümü savı kendini sevme ve egoizm güdüsünün Marksist kuramı üzerine kuruludur. Marksistler, kendini sevme duyumunun doğal bir insan güdüsü olmadığına fakat özel bir toplumsal olgunun ürünü olduğuna inanırlar. Bu toplumsal olgu, kişinin bireysel çıkarlarını tutku haline getiren özel mülkiyetin kurumlaşmasının neticesidir.

Marksistlerin diğer iddia ettiği husus, kapitalizmin önermeleri değiştirilmeli ve kapitalist sistemdeki özel mülkiyet yerine sosyalist sistemdeki kolektif mülkiyet getirilirse bütün toplum değişecektir; böylece bireysellik (indivüalizm) ve egoizm, kolektivizmi ve toplumsal çıkarları ön plana almayı getirecektir. Bu değişiklik, alt yapı ve bu alt yapı üstünde yükselen üst yapılar arasındaki bütünlüğü ve uygunluğu savunan rekabet kanununa göre meydana gelecektir.

Aslında toplumsal fenomen, ekonomik ve politik alanlarda kendini sevme ve şahsî çıkar duygularından başka herhangi bir motif içermeyen salt egoizm üzerine kuruludur. Bu insan güdüsünün kökü o kadar derinlerdedir ki görünen bir takım yönlerinin bertaraf edilmesiyle ortadan kalkacak değildir. Özel mülkiyetin yerini kolektif mülkiyetin alması, birinin diğeriyle ikamesinden başka bir şey değildir. Aralarında küçük bir fark olup ikisi de aynı gerçeğin iki farklı yönüdür.

Şunu kabul etmek zorundayız ki egoizm, dışsal bir kaynağa sahiptir ve Marksistlerin görüşlerinde konumlandıkları özel mülkiyet fenomeni gibi toplumsal düzendeki fenomen karşı reaksiyondur. Hatta bunun manası, özel mülkiyetin iptaliyle bu güdünün tümünden sosyal alandan silinmesidir. Bu takdirde de mevcudiyeti için sosyal sahada hiçbir sebep kalamayacaktır.

Özle mülkiyet, bireyselci bir fenomen olmasına rağmen kendi türünün tek örneği de değildir. Bu kategoride başka bireyselci fenomenler de mevcuttur. Yönetim kurulları ve diğer toplumsal organizasyonlar sosyalist sistem altında bile bulunabilir. Bu sistem üretim araçlarının mülkiyetini iptal etmiştir. Fakat bu sistem, dikta güçleri (proleter diktatörlük) elinde bulunduran ve devletleştirilmiş birimlerin altında kendisini onların efendisi sayan yönetim kurullarını ortadan kaldıramadı. Bütün toplum üyelerinin yönetime katılımı mümkün değildi. Açık bireyselcilik olgusu, sosyalizm adı altında bastırılmak zorundaydı. Bu olgu, doğal olarak kurul üyelerinin egoizmini kontrol eder ve onların niyetlerini arzularını etkiler.

Birinci çözümün ne demek olduğunu gayet iyi biliyoruz. Komünizmde özel mülkiyetin kaldırılması bütün kötülükleri yok edemedi ve insan zihniyetini de hiç değıştirmede.

İkinci çözümü İslam sunmaktadır. O, hayatın maddî kuramını değıştirerek sorunların çözülebileceğine inanır. İslam'ın özel mülkiyeti iptal etmek gibi bir derdi yoktur. Her şeyden önce O evrenin ve var oluşun maddî boyutuyla çatışmak ister. Yeni bir kavram geliştirerek yeni bir sistemi temellendirir; ferdi toplumun hizmetine koşan otomatik bir alet olarak görmediği gibi toplumu da ferdin uğruna şekillendirilen bir organizma fark etmez. İslam fert ve toplumun ikisinin birden sahip olduğu özel haklara, fertlerin karşılıklı maddî ve manevî ilişkilerine saygı gösterilir. Demokrasi teorisindeki gerçek problemi İslam açığa çıkararak insan doğasıyla az veya çok zıtlık arz eden bütün kötülükleri bertaraf eder. Her bozuluş ve felaketin kaynağı olan bu maddî bakış tarzı zamanımızda varoluşun son hedefi olarak hayata tekrar döndü. Dolayısıyla da im sanın bütün hareketlerinin yegâne kriteri kendi şahsî menfaati oldu.

İslamî bakış açısından demokratik kapitalizm, başarısızlığa ve çöküşe mahkûmdur. Ancak bu, komünizmin iddia ettiği biçimde değildir. Çünkü kapitalizm kendisini içten çökerten çelişkilerle ve özel mülkiyet gibi basit ama büyük faktörlerle doludur. İslam, politik ekonomiye ve toplumsal felsefeye ait kendi mantıkî analizinde diyalektik görüşlere ve fantastik kurumlara karşıdır. Ayrıca İslam herhangi bir çelişkiye düşmeden kendi toplumsal düzeninde özel mülkiyetle yardımlaşır.

İslamî çerçevede demokratik kapitalizmin kendi başarısızlığı sonucu geri çekilmesi, onun evrene materyalist bir yorumla yaklaşmasından kaynaklanmaktadır. İnsanlık, materyalist kavramların oluşturduğu bir sistemi uygulayarak ilerleyemez.

İnsanlar, kendi toplumsal sistemlerine yardımcı olacak materyalizmden başka kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca dünya sorunlarına net bakabilecekleri, refah ve mutluluğun güvencesi için çalışabilecekleri bir perspektif ışığında hayatı doğru yorumlayıştan kaynaklanacak kusursuz bir politik bakış tarzına ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak ve ancak hayatın hakiki yorumlanışına ters düşen bütün kavram ve politikaların yok edilmesi ve yukarıda sözü edilen politik bakış açısının ilerlemesiyle dünya, adalet ve refah dolu bir yaşama tarzına kavuşacaktır.

Doğru ve mükemmel bir bakış açısına öncülük eden, insanların mutlak mükemmelliğe ulaşmalarında doğru ve temel kaynak teşkil eden tek ideoloji İslam'dır.

Böyle bir kritere göre, insan bütün şahsî çıkarlarını kanunî saymadığı gibi şahsî kayıplarına ait her şeyi de kanunsuz sayamaz. İslam'a göre Allah'ın rızasına ulaşmak insan hayatının temel gayesidir. Bütün insan aktivitelerinin değerlendirilebileceği tek ahlâkî kriter budur.

İslam pratik olarak bu temel hedefle uğraşan insanlara önem verir.

Mükemmel ve göze çarpan bir şahsiyet, bütün davranışlarında daima bu ölçüyü takip eder. Ahlâkî kavramdaki bu değişiklik veya bu kriter, komünizmin ileri sürdüğü gibi insan tabiatını değiştirmek yahut onu yeniden kurmak manasına gelmez. Egoizm, doğal ve insanî bir güdüdür. Uzun insanlık tarihinde bunun zıddı-misbat edecek herhangi bir tecrübeye rastlamıyoruz. Kendini sevme ve egoizm tabii olmadığı zamanlarda, ilkel insan (toplumun oluşumundan önce) ihtiyaçlarını karşılayabilecek metotları kullanmak, tehlikelerden kendini koruma mecburiyetinde olmadığı gibi aynı amaç doğrultusunda bir toplumun kurulması için diğer hemcinsleriyle de kontak kurmak çabası içinde değildir.

Kendini sevme ve egoizm tabii bir güdü olmadığı zamanlarda, insan tabiatında böyle duyarlı bir konum işgal etmiyordu. İnsan sorunlarının son çözümünün bu gerçeğin kabulü üzerine kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Onun bu güdüsünü değiştirmek isteyen herhangi bir çözüm ideal çözüm olmayacağı gibi realiteye de ters düşecektir.

DİNİN MİSYONU

Din, diğer hiçbir doktrinin yerini doldurmayacağı büyük bir misyona sahiptir. Tüm yüce ve yapıcı hedefler ancak dinsel bir temel üzerine bina edilebilir. Ahlâkî değerlerle insan tabiatının bir parçası olan kendini sevme duygusu arasında kopmaz bir bağı yine din kurar.

Diğer bir deyişle din, hayatla uğraşmanın kendini sevmeden ibaret olan tabii standardı ile refah ve adaletin güvencesini sağlama standardını birleştirir. İnsan doğal olarak kolektif çıkarlar yerine bireysel çıkarlara öncelik verir. İnsanı, toplumun hakkaniyet ve adaletli taşıyan çıkarlarıyla uzlaştıran ve insan egoizminin sebep olduğu toplumsal felaketleri önleyen yine dindir.

Din bu sonuca ulaşmak için iki ölçü koyar.

Birinci Ölçü:

Hayata doğru yorumunu kazandırır. Dünyaya geliştikten sonra başlayan şu yaşamın gerçek hayata sadece bir giriş olduğunu anlatır ve kurtuluşun şu sınırlı yaşam boyunca Allah rızası için yapılabilecek çabalara bağlı olduğunu vurgular. Allah'ın rızasını kazanmanın bu ahlâkî standardı, kolektif çıkarlar kadar ferdî olanları da korur.

Sosyal adaleti temin etmek için İslam, insanı diğer varlıklarla birlik olmaya teşvik eder. Onun toplumun iyiliği için yapacağı her hareketinin sınırsız olarak mükâfatlandırılacağını söyler.

Dinin tanımladığı hayat kavramı, bireyin isteklerini ve toplumun gereksinimlerini birbiriyle uygun hale getirir. İnsanı her şeye dar bir açıdan bakmaya zorlayan hayatın materyalist yorumuna karşı olarak İslam, onun ufkunu açar, içini rahatlatır ve onun acil fayda veya kayıplarının ötesini görebilmesini sağlar.

Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: "Kim iyi bir iş yaparsa bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir." (Ha-Mim: 46)

Başka bir ayette: "Kim bir kötülük işlerse, o kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek, mü'min olarak faydalı bir iş yaparsa işte onlar, cennete gireceklerdir ve orada onlara hesapsız nîk verilecektir." (El-Mü'min: 40)

Diğer bir ayette: "O gün insanlar amellerini görmeleri için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük işlemişse onu görür. (Zilzal: 6-7-8)

"...İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duçar olmaları, kafirleri öfkeli edebilecek bir yere ayak basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmanın ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayıf etmez.

Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vadi onların lehine yazılır." (Tevbe: 120-121)

Bunlar birinci ölçüyü koymasının en belirgin bazı örnekleridir. Bu manevi teşvikler, tabii olarak ferdî ve kolektif çıkarlar arasındaki ahengi sağlamaktadır.

İslam, iç dürtüleri ve hayatın sağlıklı işleyişini koordine eder. Ferdî çıkarları öyle bir kanalize eder ki bu sayede fert, insanlığın genel çıkarları ile kendi çıkarları arasında kopmaz bir bağ olduğuna ikna olur.

İkinci Ölçü:

Bu ölçü, bir yanda toplumsal değer ve menfaatler ile iç dürtüler arasındaki ahengi temin ederken diğer yandan insanî duyguları ve ahlâkî hisleri iletilebilme isteği ile en uygun manevî eğitimi sağlar. İnsanın tabiatı icabı çok çeşitli huy ve dürtüleri vardır. Bu dürtülerin bazıları maddî ve otomatik işleyişlidir; mesela yeme, içme ve seks isteği içgüdüselidir. Diğer dürtülerinin bazıları ise pratik ve eğitimin bir sonucu olarak ahlâkî normlar çerçevesinde gelişir.

Eğer insan yalnız bırakılırsa kendi maddî dürtüleri otomatikman bir yolunu bulup manevî dürtüleri bastırarak, bu yüzden de manevî dürtüler gelişmemiş ve silik kalacaktır. Kişiyi ilahî hükümlere itaati öğreten dindir. Ona, manevî değerlere saygıyı öğreterek bu değerlere ters düşen kişisel kazançlarından vazgeçmeyi aşılır. Kendini sevmeyi insan tabiatından çıkarıp yok etmez. Diğer yandan insan tabiatını şekillendirerek manevî değerlerin yüceltilmesi, kendini sevmenin bir isteği haline getirilir. Böylelikle de kişi bu yönde yaptığı çabalardan haz duymaya başlar.

Bunlar ferdi arzulara karşı manevî düzeni koordine etmenin iki ölçüsüdür. Birinci ölçünün ana noktası, hayatın doğru yorumudur. Ancak bu yorum aşırılıklar ve adaletsizlikler içinde sürüklenmeye veya hayatı terk etmeye götüren bir görüş dairesinde değil, bilakis yukarıdaki yorumla kesin garanti sunan doğru ahlâkî standardı içeren görüş çerçevesindedir.

İkinci ölçünün ana noktası, kendini sevme güdüsü doğrultusunda doğru standardı uygulamak yoluyla insan his ve dürtülerinin ahlâkî eğitimini düzenlemektir.

İslam, bu iki ölçüyle kökleri çok derinlerde bile olsa bütün sosyal hastalıkları tedavi eder.

Bu hayatı, sonsuz hayata bir giriş kabul etmeyi içeren kavramı ahlâkî duygular olarak adlandırıyoruz.

Hayatın bu ahlâkî kavramı ve ahlâkî duygular, birey ve topluma adaletle muamele eden İslam'ın, iki ayırıcı özelliğidir. Böylece İslam'a göre ne fert, yasama ve yürütme alanlarında merkezî konuma oturabilir ne de toplum, devletin bütün dikkatini üstünde yoğunlaştırarak umumi faydası için kanunlar düzenleyeceği tek ideal haline gelebilir.

Bu tür kavram ve duygulardan mahrum olan toplumsal bir düzen ya katıksız bireyselci olacak ve toplumu zorluklar, meşakkatler mağarasına sokmak için onu peşinden sürükleyecek veya bütün iç dürtüleri bastırıp yok edecek ve büyük ihtimalle insanların duygu ve dürtülerini şiddetli bir çatışmaya itecektir. Daha sonra toplum devamlı bütünsel bir çöküş tehlikesiyle tehdit edilecek, iktidardaki rejim kendi dürtüleri tarafından yönlendirildiği sürece de bulunduğu konumu güçlendirmek için zorla toplumun duygularını bastırmak isteyebilecektir. Hayatın kemale ermiş bir sisteme kaynaklık eden ahlâkî kavram ve duygularının büyümesi devlet tarafından engellenebilecek veya kesilecektir.

Kısaca dengeli bir toplum, manevî ruhun yerleştirilmesini sağlayabilecek bir sistemin doğuşunu hazırlayan bu ahlâkî kavramlar üzerine kurulmalıdır. Yoksa hiçbir teori yüzde yüz bütün toplumsal hastalıkların doğru çözümünü bulamaz.

Böyle bir temel, ancak İslam'da vardır. İslam manevî ve ahlâkî bir iç niyeti içerip hayatın yüksek hedefini belirler. İnsanın ileriye yürüebilmesi için gittiği yolu aydınlatır. Onu, gerçek çıkarlarıyla tanıştırır.

Fakat kişiyi, hayatındaki manevî duygulardan sıyırmak istersek ve ekonomik faktörleri bütün manevî değerlerin kaynağı sayıp manevî kavramları hayalî ve varsayımsal addedersek, toplumun dengesini ve refahını bütün bunlara rağmen daha halen ümit edebiliyorsak bu sadece bir hüsnü kuruntudan ibaret kalır. İnsan, bir grup teknisyen nezaretinde mekanik bir uygulamaya sokulursa o zaman böyle bir arzu somutlaşabilir.

Hayatın ahlâkî boyutunu ve ahlâkî duyguları temel alarak insanı terbiye etmek İslam için zor değildir. İnsanlık tarihindeki geçmiş dinler, bu amaç doğrultusunda tükenmek bilmeyen çabalarla insanları eğitip onların maddî dürtülerini terbiye ederek düzenledi.

İnsanlık belirli bir ilerleme seviyesine ulaşınca İslam, aydınlatıcı meşalesinin ışıklarını yaydı ve insanlık bayrağını, manevî ve ahlâkî değerler üzerine yükselen daha büyük ve geniş bir platforma dikti. İdeolojik bir devlet kurdu. Bir ideolojinin gölgesi altında bütün insanları birleştirip evrensel kardeşliği gerçekleştirmek gibi tek ve yegâne bir hedefe sahip olan bu devlet, yarım asır önce sona erdi. Bu devlet hayatîyetini ve kanunlarını İslamî sisteme göre organize ederek konumunu kuvvetlendiriyordu. Bu gaye için Müslüman liderliğin iki sorumluluğu vardır:

a- İdeolojik temel üzere insanların eğitiminin organizesini sağlamak.

b- Dışarı konumlanan dışsal bir gözetimciyi kurmak, öyle ki hiç kimse bu ideolojiden sapmasın.

Toplumsal yaşantı hususunda İslamî ideolojinin düşünceleri olağanüstü değildir. O, kökleri çok derinlerde olan ve anlaşılabilirliğe haiz bir dindir. Kendi bakış açısıyla hayatı, evreni, toplumu, politikayı, ekonomiyi ve ahlâkî kuşatır.

Diğer bütün teorilere isterse olağanüstü olsun belli bir felsefe üzerine kavramlarını kurmaksızın yahut insanlığa kâbus gibi çöken saf bir materyalizmi esas almaksızın içerdikleri o dar açıyla bu evrene bakamazlar.

İSLAM'DA ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

Kapitalizmde ve İslam'da Özgürlük

Buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılmıştır ki, kapitalist düşüncenin önermesi "özgürlük", sosyalist ve komünist düşüncenin önermesi "güvenlik" tir.

Böylece "özgürlük" bağlamında İslam'ı ve kapitalizmi karşılaştıracamız. Özgürlük kelimesi, kendi anlamı içerisinde diğerlerinin kontrolünün olmaması demektir. İslam ve kapitalizm, bu kelimeyi kendi konumlarından kaynaklanan kullanıştaki temel entelektüelliği farklı olmasına rağmen birçok yerde kullanır.

Şu da unutulmaması gereken bir noktadır ki "özgürlük" kelimesi orijinal İslamî metinlerde mevcut olup batıdan ödünç alınmış değildir. İmam Ali şöyle demiştir: "Diğerlerine köle olma, Allah seni özgür olarak yarattı." Aynı şekilde İmam Cafer El-Sadık'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Şu beş sıfatı olmayanın talihi de yoktur ve o, hayattan hoşnut olamaz: 1. Sadakat, 2. Pratik yaratıcılık, 3. Tevazu, 4. İyi davranış 5. Özgürlük."

Kapitalist toplumun kullandığı ve savunduğu özgürlük ile İslam'ın kendi tarihinde toplumunun kuruluşunu hazırlayan ebedî bir taşıyıcı olarak gördüğü özgürlük arasında çok geniş ve temel bir farklılık vardır.

Özgürlük, İslam açısından kapitalizmde olduğu kadar farklı kültürel bir görünüme de sahiptir. Tabii ki bu görünüm, hayat ve evrene ait İslamî kavramlarla uygunluk içindedir.

Kapitalist kültür altında özgürlük acı dolu bir şüphecilikle başlar. Bu sonra bir iknaya dönüşür. Fakat İslam'da o Allah'a bağlılığın, sadakatin sabit bir yansımasıdır. Bu sadakat İslam'ın getirdiği özgürlük ve devrimin kaynağıdır. Bu temel bağlılık hayatta derinleştikçe derinleşir ve gittikçe etkisi kökleşir. Özgürlüğün devrimci gücü birçok şekilde gelişir.

Kapitalizmde özgürlük kavramı pozitifdir. İnsan ekendi isteğinin efendisi addedilir. Aynı şekilde herhangi bir dış kısıtlama olmaksızın hoşlandığı şeyleri kendisi için seçer. Bu temele binaen insan hayatını etkileyen bütün sivil kurumlar fertler üzerindeki hükmetme hakkını yine onlardan alırlar. Fakat İslam, insan özgürlüğünün devrimci yönlerini muhafaza açısından özgürlüğe inanır. O, insanı diğer bütün batıl tanrıların güç ve etkisinden kurtarıp onu özgürlüğüne kavuşturmaya çalışır. Bu batıl tanrılar, insanı tarihte rezalet ve aşağılığa sürüklemiştir.

İslam bu büyük özgürlüğü Allah'a sadakat temeli üzerine kurar. İslam inanişinde, kapitalizmin ileri sürdüğü gibi insanın kendi kendine efendiliği yerine Allah'ın hakimiyeti insanı diğer efendilerin tahakkümünden kurtarır. Kişi Allah'a kul olursa, artık hiç bir güç ona hükmedemez.

Kapitalizmde özgürlük, insanın doğal bir hakkıdır ve ne zaman isterse kullanabilir. Ancak İslam'da bu böyle değildir. Özgürlük İslam'da insanın Allah'ı Telâya kulluğa ile yakından ilgilidir. İslam, hiç kimsenin kendi özgürlüğüne gem vurulmasına vebaşalarına kölelik etmesine asla razı olmaz. İslam'da insan, özgürlüğünün sorumlusudur; özgürlük demek sorumsuzluk demek değildir.

Genel bir söyleşiyile bunlar İslam'daki özgürlük ile kapitalizmin özgürlük anlayışı arasındaki temel farklardır. Bu noktayı daha sonra tartışalım.

Kapitalist Kültürde Özgürlük:

Kapitalist kültürdeki özgürlük kavramı, modern Avrupa tarihinin başlangıcında yerini alan başarılı entelektüel ayaklanmalara müteakiben meydana gelerek zor olaylarda doğru ve Avrupa'daki bütün entelektüel akımları temelinden sarstı. Dünyadaki devrimci uğraşların uyanışında Avrupa'nın entelektüel putları bir bir yere devrildi ve parçalandı.

Batılı, hayatın ve evrenin yeni kavramlarına giriş yaptı, bugüne kadar entelektüel ve dinî hayatının temelini şekillendiren geçmişteki prensiplerine ters düşen yeni teoriler keşfetti.

İşte bu entelektüel harekette batılı evren hakkında yeni fikirler geliştirdi. Geçmişine şüpheyle bakar oldu. O, Dünyanın Güneş etrafında dönen bir gezegen olduğunu ispatlayan Kopernik'in dünyası ile Dünyanın sabit olup gezegenlerin onun etrafında döndüğüne inanan Alexandre'nin probleminin birbirinden çok farklı olduğunu hissetti. Benzer şekilde Galile ve diğer bilim adamları ile düşünürlerin keşfettikleri o kadar yeniydi ki kesişlerin ve Thomas, Dante gibi geçmiş düşünürlerin kavramları ve düşünceleriyle hiçbir ortak yönü yoktur. Sonuç olarak o, geçmiş inanişları parçaladı ve binlerce yıldır takip ettiği hayat tarzını başından savmak için bir sürü çaba sarf etti.

Yeni dünya, eski dünya kavramına karşıydı ve insan çevresini araştırmak, bilimsel metotlarla gerçeği bulmak istedi. Artık fiziksel ve metafiziksel dünyalar arasında bir bağ kuran dinî inanışları, yeni keşiflerden önce hayatın temelini oluşturan bütün idealleri tekrar gözden geçirmek gerekti.

Bu durumda batı dünyası her şeye septisizmle (şüphecilikle) bakmaya başladı. Herhangi bir dine temel teşkil edecek din duyguları kilise tarafından sürdürülen zulümlerin sonucu olarak zayıflamıştı. Doğal olarak dinin düşüşüyle hayatın yürüyüşündeki ahlâkî değerlerin temeli yerini kaybetmeye başladı çünkü bu değerler dinle çok yakından alakalıydı.

Dinin legale edilmesiyle doğal olarak onun bütün ahlâkî etkileri bertaraf edildi. Tarih bu gerçeğe şahitlik etmektedir. Antik sofistler bütün ahlâkî prensipleri inkâr ettiler. Çünkü dinî inanışlar hususunda çok şüpheciydiler. Yeni şüphecilik batılının dinî inançlarını alt-üst ederken, aynı hikâyeye tekrarlanıyordu. Bütün idarî kurallara ve ahlâkî değerlere karşı başkaldırıp onları çağdışı ve demode addetti.

Böylece "ferdî hürriyet" ve "düşünce hürriyeti" septisizme karşı negatif bir reaksiyon olarak yükseldi. İnanç ve tabii olarak da ahlâkî değerlere karşı başarılı bir mücadele verdikten sonra batılı, bireysel özgürlüğe inanmaya başladı ve kendi isteğini kabul etmeyen bütün otoriteleri reddetti. Yeni bir hayat şekli empoze edildi. Bu hususta batı insanı septisizmden "düşünce özgürlüğüne" geçti ve "bireysel özgürlük" basamağına ulaştı.

Şimdi ekonomik özgürlüğe geçiş bu kültürel ilerleyişin diğer bir basamağıdır.

Modern insan kişisel özgürlüğe inanmaya başladığından beri bütün kavram, hırs ve değerlerini bunun üzerine oturttu; hayata ait dinsel görüşleri, yaratıcıyı, ceza ve mükafat ummayı reddetti, bütün dikkatini güncel hayatını, elde ettiği fırsatları kullanmak için yoğunlaştırdı ve maddî zevklerinin en üst düzeyde tatminini düşünür oldu. Maddî zevki tatminin anahtarı durumunda olan servet, modern insanın tüm özgürlüğünü kullanmada tek hedefi oldu.

Ekonomik özgürlüğün temellerini kurmanın ve modern insanın yeni tanrısı parayı asıl hedef edininip ona ulaşmak için lazım olan bütün kaynakları seferber etmenin gerekliliği ortaya çıktı.

Modern kültür kervanı entelektüel ve dinsel kavramlardan gittikçe uzaklaştı servet ve hırsı daha kuvvetli ve daha baskın bir şekilde diğer arzu ve iştahları bir kenara attı. Dinî fazilet kavramları ve iyi davranışlarda bulunmak artık unutuldu ve ekonomik dürtü daha da derinleşti. Öyle ki Marks bu batı kültür tarihinin en kritik döneminde ekonomik faktörün bütün insanlık tarihi boyunca tek ve asıl motive edici güç olduğunu savundu.

Açıkça ekonomik özgürlük politik özgürlükten ayrılamaz oldu. Bütün politik engellerin ortadan kaldırılması ve hâkim otoritenin yoluna koyabileceği handikapların aşılması ekonomik sahada hür teşebbüsün ön şartı oldu.

Serbest ekonominin başarılı olabilmesi için işlerin idaresini yürütecek ulusal bir hükümetin olması gerekti. Böylece de fert, kendinin kâr etmekten ve hedeflerine ulaşmaktan alıkoyabilecek hiçbir kuvvetin olmadığına kanaat getirsin.

Bu yönde batılının en önceden savunmaya çalıştığı kültürün temelini üzerine attığı kanun ve esaslar tamamlanmıştır.

Şu ana kadar dikkatleri batı kültüründeki özgürlüğün çeşitli yönlerine çekmeye çalıştık. Biz biliyoruz ki bu olgu, batıda karışık ve septisizm atmosferinde başladı ve sonunda sabit bir inanca dönüştü.

Batılı herhangi bir güce bağlanmayı uygunsuz sayıyordu. Onun özgürlük kavramı, "kendi kendinin efendisi" olma inancını yansıtıyordu. O, Yaratıcı ve ahiret ile kurulacak varsayımsal bağları hafife alarak küçümsedi ve böylelikle ileriye bir adım daha attı.

İslam'da Özgürlük:

İslam'da özgürlük kavramı batıdakinden tamamıyla farklıdır. İslam sadece özgürlüğün negatif sonucu ile alakalı bir görüş ileri sürer. Daha açık bir ifadeyle İslam'da özgürlük, kişiyi diğerlerinin tahakkümünden özgürlüğe kavuşturma ve ellerine vurulan prangaları kırma hareketidir.

Kur'an-ı Kerim'de: "...O (Hz. Peygamber) onların üzerlerindeki ağırlıkları sırtlarındaki zincirleri kaldırıp attı..."(Araf Suresi: 157)

İslam, batıda geçerli olan "pozitif bir kavram olarak özgürlük" anlayışını kabul etmez. Bu nedenle eşitlik ve özgürlük gibi insan haklarının, insanın kendi kendine efendiliğinin sonucu olduğuna veya insanın, hayatını özgürce kendi istediği gibi programlayıp tasarlamak zorunda olduğuna da inanmaz. İslam kişiyi batıl tanrıların köleliğinden kurtarıp, özgürlüğün sadece Allah'a kulluk ile kazandırır.

Bu temel üzere İslâm, insanın her şeyden önce Allah'ın kulu olduğuna inanır. Böylece kişi, hiçbir şahıs ve nesnenin tahakkümünü kabul etmez. İslam'ın gözünde insan, mevcut bütün varlıklarla, onların da Allah'ın birer kulu olması hasebiyle eşit kökenlidir.

İslam'da insan özgürlüğünün temeli, ilâhî bir birlik ve Allah'a duyulan samimî bir bağlılıktır. Bu bağlılık, tarihte insanın onur ve şerefini çiğneyen bütün puta (bu putlar, nesne veya insan olabilir) tapıcı güçleri yok eder. Bu manada Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"De ki: 'Ey Kitap Ehli, bizim ve sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin. Yalnız Allah'a tapalım, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Eğer yüz çevirirlerse: Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın.' Şahit olun, biz Müslümanlarız.' deyin." (Al-i İmran: 64)

Yine Kur'an-ı Kerim'de:

"(Elinizle) yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?' 'Oysa sizi de, yaptığınızı da Allah yaratmıştır.' (Saffat: 95)

"Allah'tan başka yalvardıklarınız da sizler gibi kullardır. Doğru iseniz, çağırın onları da size cevap versinler." (A'raf: 194)

"Ey benim zindan arkadaşlarım, çeşitli tanrılar mı iyi, yoksa her şeyi kahredici tek Allah'mı?" (Yusuf: 39)

Böylece İslam, sonuç olarak insanı diğer tüm köleliklerden kopararak onun kulluğunu Allah'a râm eder. İnsanı diğerleriyle olan ilişkilerinde daha hür ve bağımsız kılar. Allah ile olan ilişkisini de daha sabit bir konuma oturtur.

İslam ve Batı kültürü, ikisi de kişi özgürlüğünü tanımalarına rağmen bu özgürlüğün temelleri hususunda farklılaşırlar. İslam kendi özgürlük kavramının, Allah'a bağlılık ve boyun eğiş üzerine kurar. Diğer yanda Batı kültürü ise bütün metafizik! Gerçekler ve değerler hakkında şüphecidir ve insan özgürlüğünü, kişinin kendi kendine hâkimiyeti teorisi üzerine oturtur.

İslam'da özgürlük kavramı, Allah'ın egemenliği ve birliğine sabit bir bağ ile bağlıdır. Bu bağlılıkta Müslüman bir insan daha da sabitleşip derinleştikçe daha da çok onur ve özgürlük elde edeceğine inanır. O, diğerlerine köleliğe ve onların tahakkümlerine karşı çıkmak için kuvvetli bir iradeye sahiptir. Allah'ı Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Bir zulüm ve saldırıya uğradıkları zaman kendilerini savunurlar." (Şura Suresi: 39)

Batı kültüründe özgürlük kavramı tamamen farklıdır. Orada özgürlük bir şüphenin, karmaşıklığın sonucu dur.

Kapitalizmdeki özgürlükle İslam'daki özgürlüğü karşılaştırmak istersek özgürlüğü iki başlık altında toplayabiliriz:

a- Kişisel işlerde özgürlük: Kişisel özgürlük,

b- Toplumsal aktivitelerde özgürlük; düşünce özgürlüğü, politik özgürlük ve ekonomik özgürlük.

Kişisel özgürlük, birey olarak kişinin davranışlarını belirler. Kişi ister bağımsız ve yalnız bir hayat sürsün, isterse toplumun bir üyesi olarak yaşasın... Diğer üç özgürlük, kişinin toplumla olan ilişkilerini belirler ve diğerlerinden önce kendi görüşlerini açıklamasına izin verir. Ayrıca kişiye hükümet oluşumunu etkileme, kendi seçimi ve istemi dairesinde çeşitli ekonomik aktivitelere teşebbüs etme serbestisi tanınır.

Kişisel Özgürlük:

Batının modern kültürü, toplumun her ferdine yeterli özgürlüğü ve diğerlerinin özgürlüğüne dokunmadığı sürece onu kullanma fırsatını vermek üzere gereken bütün serbestiyi tanımıştır. Batı'nın özgürlüğü, ancak diğerlerinin özgürlüğüyle sınırlıdır.

Böyle bir özgürlükten doğan düşünce ve dürtüler üzerinde olabilecek bir etkinin batı nazarında önemi yoktur. Çünkü herkes orada özgürce istediği gibi yaşayabilmekte, kendi yargısına kalmış olan özgürlüğünü, uygun gördüğü biçimde kullanabilmektedir. Örnek olarak alkol alan birisi diğerlerini rahatsız etmediği sürece isterse şuurunu kaybedinceye kadar içebilme hak ve özgürlüğüne sahiptir.

Zaman zaman insanlar, özgürlüğün uyumlu nameleriyle coşarlar. Kendilerini binlerce yıldır tutsak eden bağları kırdıklarını ve hayatlarını istedikleri gibi değiştirmekte özgür olduklarını zannederler.

Bu tatlı rüyalar hiç te uzun sürmez. Oysa uzun zaman önce insanlar bu çeşit toptan özgürlüğün bir serap olduğunun farkına vardılar. Bütün kavramları ve şevkleri savrulup gitti. Fakat insanlık bir kere kendisini bu yol üzerinde bulmuş, bu yolda hızla ileriye yürümüş ve hatta artık ona alışmıştır; sonuçlarına bakmaksızın bu kaderini değiştirmesi imkânsızdır artık. Bütün bu olumsuzluklara rağmen onlar için tek avunma yolu kalmıştır, o da ne olursa olsun bazılarına göre yine bu özgürlük yoludur.

İslam, daha 14 asır önceden bu gerçeğin farkına varmıştı. Ve bu sebeple de onun özgürlük kavramı, batılı özgürlüğün içeriğinde olduğu gibi çelişkilerle dolu ve yüzeysel olmamıştır. O, özgürlüğe daha derin ve daha geniş bir mana kazandırmıştır. Onun iddiası, sadece dış zincirleri kırmakla kalmayıp iç engelleri de kıran eden bir özgürlük anlayışıydı.

Böylece tarihte insanlığın tecrübe edebileceği en ilerici ve özgün bir özgürlüğü garanti etmektedir.

Batı kültüründeki özgürlük, sınırsız hareket serbestisi ile başladı, kölelik ve çok çeşitli sınırlamalarla sona erdi. İslam'da ise özgürlüğün sebebi çok farklıydı. O, sırf Allah'a kullukla başladı ve kuşatıcı bir hürriyetin getirdiği her çeşit kölelikten kurtulmayla bitti. İslam'ın attığı ilk büyük adım, insanı kendi negatif dürtülerinin zincirinden kurtarmak oldu. İslâmî düşünüşte özgürlük, insana özgü bir yol olarak gösterilip onun doğrultusunda istediği gibi yürüyebileceği söylenen bir özgürlük anlayışı değildir. Kişinin gerçekten özgür olması ancak bu belirli çizgiler boyunca kendi yürüyüşünü organize edebilmesi ve insanî kişiliğini koruyabilmesi sayesinde.

Böyle bir gayreti sadece İslam göstermektedir. İlk yaptığı şey, kişiyi kendi dürtülerinin prangasından kurtarmak olmuştur. Kontrol edici ve motive edici bir güç yerine kişiyi, kendi dürtüleri üzerinde kontrolü yoksa o, daha baştan özgürlüğünü kaybetmiş demektir. Kişinin mantığı ve onu hayvandan ayırıcı diğer özellikleri, kendi iç dürtülerinin kontrolüne maruz kalmasının yanında kendi bağımsız fonksiyonunu icra etmede de zorlanır.

Şurasını gayet iyi biliyoruz ki insan ve hayvan her ikisi de kendi arzuları doğrultusunda iş yaparlar. Fakat ikisini birbirinden ayıran temel nokta sonrakinin hareketleri, kendi iç dürtü ve güdülerini tarafından belirlenirken bir öncekinin, kendi davranışlarında mantığını kullanabilme ve duygularını kontrol edebilme kabiliyetine sahip olmasıdır. İşte özgürlük, burada yatar.

Eğer biz, Batı kültürünün yaptığı gibi suni özgürlükle uygun platforma sokarak ve kişinin tutkularını teşvik ederek bu güce gem vurursak tedrici olarak onun kendi hayvani isteklerine karşı direnmek için gerekli özgürlüğünden malınım etmiş ve onun daha temel isteklerini ihmal etmiş oluruz.

Halbuki öle yandan, daha en başta gerçekte insan özgürlüğünü temsil eden bu gücü geliştirirsek, kişiyi insanî usullerle eğitebilir, kendi hayvani dürtülerinizin öncülüğündekinden daha yüksek bir hayat misyonuna sahip olduğunun bilincine ulaştırabiliriz. Bu durumda kişi, yaratılış hedeflerinin gerçekleşmesi için uğraşmanın, değersiz maddî zevkleri temine çalışmaktan çok daha iyi olduğunu anlayacaktır.

Aslında insanı tutkularına kölelikten kurtarırsak o, gerçekten özgür olabilecek, bu yönde de temel isteklerinin ve hayvani zevklerinin zorlamasına uğramadan davranışını tayin edebilecektir.

Kur'an-ı Kerim'in tanıttığı ve Müslümanlara sunduğu bu özel ve manevî bir bakış açısını içeren misyon, insanın ölçülerini değiştirdi ve ufkunu genişletti. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

"Nefsani arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş allın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır." (Âl-i İmran: 14)

Bu iç mücadele, ilk öngörülen şeydir ve insan özgürlüğüne atılan temel adımdır. Başka herhangi bir kaynaktan doğacak özgürlük, suni ve göz boyayıcı olacaktır. Sonunda tekrar zincirlere ve prangalara dönüşecektir.

Biz biliyoruz ki Kur'an'ın, insanlığı tutkularının boyunduruğundan ve maddî zevklere kölelikten kurtarmak için kullandığı metot, insanların bütün eğilimlerinin gerçekleştirilmesinde savunduğu genel metodun ta kendisidir. O, Allah'ın birliğini tanıyış metodudur, İslam, insanları yeryüzündeki kölelikten ve geçici zevklere kulluktan kurtarıp onları cennete ve Allah'ın rızasını kazanmaya sevk eder. İslam'da ilâhî birliğin tanınması, her çeşit iç kölelikten uzak bir insan özgürlüğün garantisidir. Dahası bu garanti, diğer bütün alanlarda da özgürlüğü getiren garanti demektir.

Bir önceki bölümde anlattıklarımız, bu kaynaktan doğacak bütün sonuçları ve İslam'daki insan özgürlüğünün Batı'dakinden ne kadar farklı olduğunu göstermeye kâfi gelmiştir. Kur'an'ın özgürleştirdiği toplum, alkol yasağını tek bir cümle ile yürürlüğe koyabilir. Çünkü bu toplum kendi iradesine hâkimdir ve kendi hayvanı dürtülerinin kölesi değildir. Başka bir deyişle, kendi hayat tarzına müdahale etmeye izin veren bir özgürlüğü yaşamaktadır.

Fakat modern kültür tarafından eğitilmiş ve bu kültürün özgürlük anlayışını benimsemiş bir toplumun onca boya ve badanaya rağmen irade gücünde eksiklik olduğu için kendi hayatını şekillendirmesi çok zordur. Çünkü iç dürtülerinden bağımsız değildir, tutkularla aşırı güçlenmiştir ve maddî zevkler onun kendi kontrolünü kaybettirir.

İşte bu sebepten ABD'nin alkolü yasaklamak için giriştiği o büyük kampanyada başarısız kaldığını görüyoruz. Bütün maddî ve ahlâkî güçlerini, birçok toplumsal kurumu bu amaç doğrultusunda seferber etmek için kullanmasına rağmen bu toplum, alkol belâsını başından savamadı.

Bu büyük başarısızlık, Batı insanında gerçek özgürlüğün olmadığı hakikatine dayanır. Entelektüel düzeyde ikna edilse bile o, tutkularına karşı "hayır" diyemez. Bu yüzden "yasak kanunu" başarısızlığa uğradı.

İslam'ın gözünde iç özgürlük yahut iç ahenk, hür toplumun alt yapısıdır. Bir kişi, kendi iradesine hâkim olmadıkça ve tutkularını kontrol etmedikçe toplumsal alanda hiçbir zaman özgürlüğü tadamaz.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor:

"Herkesin önünde ve ardında birbiri ardınca gelip giden melekler var. Onu Allah'ın emri ile koruyup gözetirler. Şüphe yok ki, bir topluluk ahlâkını değiştirmedikçe, Allah o topluluğu değiştirmez. Allah, bir topluluğun kötülüğünü dilerse, o kötülüğü geri çevirmeye imkân yoktur. Ve onlara O'ndan başka bir yardımcı da bulunmaz." (Ra'd Suresi: 11)

Bir başka ayette de:

"Bir şehri helak etmek istersek, ileri gelenlerine emrimizi tebliğ ederiz. Buyruktan çıkar, orada isyana koyulurlar da, azabı hak ederler. Bizde onları tamamıyla helak eder, orasını yerle bir ederiz." (İsra Suresi: 16)

İslam, bir yandan kişiyi kendi içinde özgürleştirmek için davranışlarını tayin ederken öte yandan onu toplum içinde de hür kılabilmeyi hararetle savunur. Bireysel alanda İslam onu özgürlüğünden mahrum edecek tutkuların uzaklaştırır. Toplumsal alanda da bir kişinin başka bir kişiye tahakkümünü bertaraf eder.

Kur'an'da şöyle buyrulur: "De ki: 'Ey ehli kitap, sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye geliniz, Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler edinmesin.' Eğer onlar yüz çevirirlerse işte o zaman 'şahit olun ki biz Müslümanlarız 'deyiniz.'" (Ali İmran: 64)

Allah'a iman, bir tek tanrı ve yaratıcıyla ilişki açısından bütün insanları eşit düzeyde tutar. Bir ulusu başka bir ulusa hükmetmekle görevlendirmedeği gibi herhangi bir grubun başka bir grubu sömürmesine, onun özgürlüğünü saygısızca çiğnemesine izin vermez. Hiç kimse diğerlerinin üzerinde hâkimiyet kuramaz.

Biz Kur'an'ın hem insanın insana tahakkümünü kaldırmada hem de insanı kendi tutkularından hürriyete kavuşturmak için gösterdiği çabalarda aynı tekniği kullandığını görüyoruz.

İslam bütün gayretlerinde tek tanrıcılığı hareket noktası olarak kabul eder. Kişi Allah'ın kulu olmayı benimsediği zaman geride kalan bütün batıl tanrıları reddeder. Böylece de yeryüzündeki herhangi bir güç ve otoriyeteye boyun eğme zilletine ve aczine katlanmaz. Bir kişinin başka birisinin hükmü altına girmesi ancak şu iki sebepten birisinin sonucu olarak gerçekleşebilir:

a) Tutkulara kölelik: Bir kimse dünyevî isteklerini doyurduğu için başka birisine boyun eğer.

b) Aşağılık ve zayıf noktalarını bilmemek: Uyduruk tanrıların doğuşunu gerektiren noktalar.

İslam insanı tutkuların köleliğinden kurtarmakla kalmadı, onu putperest ve tağutî inançların pençesinden de çekip aldı. Bu hususta Kur'an'da: " (Ey kâfirler) Allah'ı bırakıp da taptıklarınız sizler gibi kullardır. Doğru iseniz onları çağırın da size cevap versinler." (A'raf suresi: 194)

İslam'ın puta tapıcı pratikler üzerine kazandığı zafer, doğal sonuçların nihayetidir. Bu nedenle, böyle bir takım kavram ve düşünceleri Müslümanların kafasından silmiştir.

Gerçeğin ışığında, İslami perspektiften bakıldığında insan özgürlüğünün gerçek temeli, ferdin kişisel alandaki tutkularının esaretinden hürriyete kavuşturulması ve toplumsal alanda da putlara boyun eğmekten kurtarılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Bu putlar ister bir ulusun, ister bir grubun isterse bir ferdin olsun İslam'a göre fertlerin davranışlarının nasıl düzenlenmesi gerektiğini tespit edebiliriz. Batı kültürü ile İslam arasında çok temel bir fark vardır.. Batı kültürü diğer fertlerin özgürlüklerini ihlal etmeyen maksimum bir ferdi özgürlüğe inanır. Hâlbuki İslam, ferdi kendi tutkularına ve putlara kölelikten kurtarıp işleri Allah'ın rıza sınırlarını geçmemek şartıyla düzenlemesine müsaade eder. Kur'an-ı Kerim'de: "O, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'tan olduğu halde size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen topluluklar için birçok ibretler vardır." (Casiye Suresi 13)

İşte Kur'an-ı Kerim, tüm evreni inasının hizmetine sunarak ona sadece sınırlı ve kontrollü bir özgürlük tanır. Bu özgürlük, tutkular ve putlara kölelikten uzak, iç ve dış hürriyetin birbiriyle uyumu demektir.

İslam'a göre "özgürlük", maddî zevklerin peşinde koşmak, hep dünyevî olanla ilgilenmek, baskı altına alıp herkesi sessizleştirmek, kanunî haklardan önce gelmek, inadından putlara boyun eğmek veya gerçek özgürlüğü ayaklar altında çiğnemek hiç değildir. O, bu tür şeyleri kesinlikle reddettiği gibi insanın kendi bencil çıkarları uğruna hayatının gerçek misyonunu ihmal etmesine de izin vermez.

İslam, batı tarzı hayatı onaylamaz. Çünkü gerçekte batı özgürlüğü, 'müsaade ediş' yerine bizzat özgürlüğün kendisinin yadsınmasıdır. İslam, hayvani dürtülerin görünümü olabilecek herhangi bir kavramın geçerliliğini kabul etmez. İslam'daki özgürlük kavramı, insanoğlunu eğitmek istediği minval üzere olan bütün entelektüel ve zihni programların bir parçasıdır.

Toplumsal alanda İslam'ın tanıdığı özgürlüğün devrimci yönünden Batı'nın anladığı demokratik sosyal özgürlük manası çıkarılamaz. Çünkü İslam, Batı ile kişisel özgürlük kavramında farklılaşıyorsa aynı şekilde entelektüel, ekonomik, ve politik özgürlüklerde de farklılaşıyor demektir.

Batıdaki politik özgürlük kavramı, onun kültürünün mahiyetinde yüklü olan 'insanın kendisine hâkim oluşu ve başkalarının onun özel haklarına karışamayacağı' inancı gibi temel bir düşünceden kaynaklanır. Politik özgürlük ayrıca bu genel görüşün bir ürünüdür. Toplumsal kanunlar, ferdi hayatı etkilediği sürece toplumun bütün üyelerinin bu kanunlar herhangi bir kişinin zorlaması olmaksızın kendi hırs ve isteklerine göre uygulama hakkı vardır. Bunun yanında istemediği bir kanunun da kendisine empoze edilmesinden hoşlanmaz.

Fakat böyle bir politik özgürlük, pratiksiz olacağı gibi pratik özgürlüğün temel nosyonu ile de uygunluk içerisinde değildir. Her toplumda doğal olarak fertlerin görüşleri çeşitlidir. Herhangi bir özel görüş kabul edilirse karşıt görüş sahipleri kendilerine hâkim olma haklarından mahrum edilmiş olurlar.

Sonuç olarak politik özgürlük ile uyum arz eden politik bir doktrin ortaya koyma çabasından "çoğunluğun görüşü" prensibi çıkarıldı. Fakat aslında uyuşma hâlâ tam değildi. Azınlık da çoğunluk gibi aynı özgür haklara sahip olduğu halde seçme ve seçilme gibi vazgeçilmez bir özgürlük hakkından mahrum edilmekteydi.

Seçimlerde çoğunluk hukuku, bir grubun kaderini diğerlerinin eline vermiştir. Çünkü bu özel grup çoğunluğu teşkil etmektedir.

Biz çoğunluğu yürürlüğe koyduğu, toplumun bütün üyelerinin de kabul ettiği ve yürürlüğe konmasında azınlığın da desteğinin olduğu bir hukuku reddetmiyoruz. Fakat buna rağmen kendi görüşünün hâkim olması için destek toplama çabası hâlâ sürüp gidebilir. Çoğunluğun muhalefeti olmaksızın da birçok yerde azınlık kendi görüşüne bağlı kalabilir.

Dolayısıyla batı kültürünün politik uygulamasında kullandığı temel kavramlar rasyonel olmadığı gibi çoğunluğun azınlık üzerine egemen oluşu denebilecek bireyselci ve otokratik sürece yol açar.

İslam, batı kültürünün temel kavramlarını kabul etmez. İslam'ın temeli, İlahî birliktir. Ona göre kişi sadece Allah'a mutlak bir kullukla yükümlüdür. Allah yaratıcı ve tüm insanların nızk vericisi olarak onların hayatlarını organize etmek hak ve salahiyetine sahiptir. Bu Kur'an'da şöyle belirtilir: "Ey zindan arkadaşlarım, çeşitli tanrılar mı daha iyi yoksa kahredici olan bir tek Allah mı?" (Yusuf: 39). Hâkimiyet yalnız ve yalnız Allah'a aittir. Bizler O'nun haricinde hiç bir kimse ve şeye tapmamakla emrolunduk.

İslam, başkalarını kendisine efendi edinenleri eleştirir. Kur'an'da: "(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini, (Hıristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesihî rabler edindiler. Hâlbuki hepsine de tek İlahı kulluk etmekten başka bir şey emrolunmadı. O'ndan başka İlah yoktur. O, bunların ortak koştukları şeyden uzaktır." (Tevbe: 31) Böylece İslam'da ne bir ferdin ne de bir grubun, İlahî hâkimiyeti hiçe sayarak toplumsal ve yasala platformda mutlak bir güç kullanma hak ve yetkisi vardır.

Buraya kadar anlatılanlardan açıkça anlaşılmuştur ki, İslamî perspektiften politik alandaki insan özgürlüğü, toplumun bütün bireyelerinin ilahî emirleri yerine getirmede eşit sorumluluğa sahip olduğu inancına dayalıdır. Yüce Peygamber (S.A.A) şöyle buyurmuştur: "Sizden her biriniz emrinizin altındakilerden sorumlusunuz."

Dolayısıyla İslam'daki politik özgürlük, Batı'da şu anda yürürlükte olandan farklı bir şekilde sahiptir. İslam'da herkes sadece ilahî inançta eşittir, hakimiyette değil.

Bu eşitliğin bir sonucu da politik alanda kişinin diğerlerinin hâkimiyetinden kurtarılması, her çeşit politik sömürü ve despotizmin sınıf egemenliğinin yıkılmasıdır.

Bu nedenle Kur'an yönetici olan Firavun ve politik elitinin; idaresini eleştirmiştir. Çünkü onlar despotizmi ve sınıf tahakkümünü temsil ediyorlardı. Kur'an'da: "Firavun, (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı." (Kasas:4)

İslam bir ferdin veya bir grubun diğer bireyler veya sınıflar üzerinde hakimiyet kurmasına izin verecek bir politik model tanımaz. Bu politik model, toplumun tüm bireylerinin Allah'a imanda eşit oluşunun reddidir.

Kapitalizmde ekonomik özgürlük kavramı bir formaliteden ibarettir ve iş cazibesine bir şov teşkil eder. Devletin herhangi bir müdahalesi olmaksızın bireylerin bir ekonomik aktivite türünü sürdürme özgürlüğünü bu ekonomik özgürlük kavramı tanımlar.

Kapitalizm bireyin hareket özgürlüğüne izin verir ama onun kendisine ait hedefleri gerçekleştirebilmesi için hiçbir güvence sunmaz. Başak bir deyişle, gayesine ulaşabilmesi için kişiye fırsat tanımak ona göre en önemli şeydir.

Bu bize kapitalizmin köşe taşlarını teşkil eden ekonomik özgürlüğün kofluğunu gösterir. Kendi üretken hareketini başarıyla sürdürebilecek hiçbir fırsatı yakalayamayan fert için bu özgürlüğün manası yoktur.

Batı patentli özgürlük, sadece dışarıdan bakıldığında çekicidir. Hakikatte ise yüzmesini bilmeyen birine "haydi istediğin gibi yüz" denilmesiyle ortaya çıkan özgürlük kadar çekicidir.

Gerçekten yüzmeyi bilmeyen kişilere yüzme hürriyeti vermek istiyorsak ilk önce onların güvenliklerini sağlamalıyız. Onları eğitecek uzman yüzme öğretmenleri tutmalıyız. Ancak bu şartlar altında onlara gerçek yüzme özgürlüğünü vermiş oluruz.

İslam, ekonomik alanda da benzeri çabaları göstermiştir. Ekonomik özgürlük ile ekonomik güvenliği birleştirmiştir. Ümmet, ekonomik özgürlük sahibidir. Fakat bu özgürlük özel bir yolla gerçekleştirir. Müslümanların kolektif refahı uğruna fertlerin özgürlüklerinin silinmesine izin verilmez. Böylece İslam'da özgürlük kavramı ve sosyal güvenlik birbiriyle uygunluk arz eder.

Batıda düşünce özgürlüğü demek, herkesin kendi görüşünü açıklayabilmesi ve diğerlerini bu görüşleri kabul, çağırabilmesi demektir. Fakat bu tip özgürlüğe, özgürlüğün şartlarına zarar vermediği sürece tolerans gösterilmiştir. Bu nedenden dolayı demokratik toplumlar, faşist görüşleri ve demokratik prensiplere göre iğrenç sayılan diğer görüşleri yok etmeye çalışmıştır.

İslam'ın bu hususta görüşü farklıdır. Çünkü onun ideolojisi ilahî birlik üzere kuruludur ve evren ile evrenin kendi görüşlerini, insan özgürlüğünün gerçek temeli olan ilahî birlik inancını şiddet kullanarak bastırmaya çalışmadığı sürece açıklamasına izin verir. Böylece hem İslam, hem de Batı düşünce özgürlüğünü tanıır. Ancak bu özgürlüğün sınırlarını, ikisinin de taktir ettiği kavramların çerçevesini oluşturduğu temel özgürlük belirler.

Didaktik, mantığı geliştirme düşüncesiyle hareket ettiğimizde görürüz ki, İslam'da entelektüel özgürlüğün devrimci programı, kabul gören popüler mitlere ve üzerinde düşünülmeden yargıya varılan bir takım anlayışlara karşı kampanya açar.

Batı kültüründen farklı olarak İslam, hür düşüncüyü teşvik etmez. Çünkü böylesine geniş bir özgürlük, özgürlük kavramını yıkabileceği gibi kendi içinde ön yargı ve mitsel iç duyuları saklayan zihni köleliğin en üst derecesine yükselişi getirebilecektir.

İslam'a göre kişi yeni fikirlerini ifade edebilmek amacıyla sonuç çıkarma mantığını geliştirmeli ve mantıki olduğu ispat edilmiş olan diğer görüş ve şahsi anlayışları kabul etmelidir. Bu entelektüel yaklaşım onu ön yargıları, gerçek dışı örfleri ve mitleri kabul etmekten korur. Aslında bu nokta İslam'ın kişinin iç özgürlüğünü temin çabasından ayrıdır.

İslam'ın kişinin iradesini tutkuların köleliğinden kurtarıp hürriyete kavuşturması gibi onun düşünce kabiliyetine de gerçek dışı adet, ön yargı ve mitlere kölelikten kurtarmıştır. Kur'an'da: "İşte Allah'ın hidayet edip doğru yola ilettiği kimseler onlardır. İşte onlar akıl sahipleridir." (Zümer: 18)

Başka bir ayette: "(Peygamberler) apaçık mucizeler ve kitaplarla gönderildiler. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve ola ki düşünüp anlarlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik." (Nahl: 44)

Yine Kur'an'da diğer bir ayette: "Onlara 'Allah'ın indirdiğine uyun' denildiği zaman onlar, 'Hayır biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idi iseler" (Bakara: 170)

Aynı surede: "(Ehli kitap): 'Yahudiler yahut Hıristiyanlar hariç hiç kimse cennete giremeyecek' dediler. Bu onların kurumuşudur. Sen de onlara 'Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin.'de." (Bakara: 111)

İSLAM VE KOMÜNİZMDE SOSYAL GÜVENLİK

İslam'daki sosyal güvenlik kavramı, sosyalist sistemde pratize edilenden farklıdır. Sosyalist sistemde bu kavramın ana özellikleri Marksist prensipler üzerine kuruludur. İslam ve sosyalizm arasındaki fark, "güvenlik" in temelleri, işleyişi ve gayelerine ilişkin ayrılığın da ötesindedir. Ancak biz, onun belli başlı özelliklerine değineceğiz.

1) İslam'da sosyal güvenlik, Allah'ın koyduğu bir insanî haktır. Dolayısıyla olaylarda ve kültür şekillerinde olabilecek değişikliklerden etkilenmez. Marxizm'de ise bu bir insanî hak bile değildir. Sadece üretim araçları, belli bir ilerleme aşamasına ulaşıncaya sosyal güvenlik, daha ileri düzeyde üretim artışı için bir ön-şart olur. Üretim araçları, bu aşamaya gelemediği sürece sosyal güvenlik kavramının hiçbir manası yoktur. Bu yüzden Marxistler, 'Sosyal güvenlik, tarihini belli dönemlerinde sadece birtakım toplulukların karakteristiğidir.' demeyi sürdürürler.

2) İslam, sosyal güvenliği İslâmî toplumdaki barış dolu birleşmenin bir sonucu sayar. Dolayısıyla İslam kardeşliği çerçevesinde bu tür güvenlik uygulanabilir. Hz. Peygamber, şöyle demiştir: "Bir Müslüman, diğer bütün Müslümanların kardeşidir. O, kardeşine yanlış birşey yapmaz, onu aldatmaz, ona zulmetmez. Umulur ki bir Müslüman, ihtiyaçlar hususunda yardımlaşmak için karşılıklı birlik ve beraberlikle çalışır."

Aksine Marksizm ise sosyal güvenliğin sadece bir sınıf çatışması sonucu sağlanabileceğine inanır. Öyle ki sınıf çatışmasını ve mücadelesini teşvik eder, böylece bir sınıfın zaferi, diğerinin de hezimetini gerçekleştirsin ister. Ancak bu sayede sosyal güvenlik yürürlüğe konabilir, der.

Marksist açıdan sosyal güvenlik, birlik-beraberliği ve evrensel kardeşliği temsil etmez, fakat sınıf çelişkileri ve şiddetli çatışmaları temel alır.

3) İslam'da insanî bir hak olarak sosyal güvenlik, belli bir grup veya sınıfın özel bir imtiyazı olmayıp, üretime katkısı bulunmayanların bile yararlanabileceği bir şeydir. İslam Devleti, onlara hayatın gereksinimlerini teminle yükümlüdür.

Marksist teoriye göre ise sosyal güvenlik, proleter ve kapitalist sınıfların savaşı ile oluşturulur. Onların zaferiyle işçiler kapitalistin servetini paylaşır. İşte Marksizm'in sınıf savaşına katılmayan veya katılamayanlara herhangi bir güvenlik teminini içeren bir kavrama sahip olmadığını görüyoruz. Onlar doğal olarak savaş kayıpları veya faydaları için iddialar ileri sürerler.

4) Marksizm'e göre sosyal güvenlik, devletin özel bir görevidir. Hâlbuki İslam da o, aynı şekilde bireylerin de bir ödevidir. İslam bu soruna iki prensiple yaklaşır: Genel Kooperasyon ve Sosyal Güvenlik.

a) Genel Kooperasyon

Her Müslüman, kendi imkânları dâhilinde diğerlerinin hayatları için gerekli olanakları sağlamakla sorumludur. İslam hukukunu uygulayacak Müslüman Devlet bulunmasa bile bu prensibi uygulamak bütün Müslümanların üzerine borçtur.

Bir hadiste şöyle buyrulur: "Yapabileceği halde başkasının ihtiyacını karşılamayan bir Müslüman o büyük yargı gününde Allah katına çıkarılacak, bu durumda iken yüzü kapkara karacak, gözleri dışarı fırlayacak ve elleri boynuna bağlanacaktır. Şöyle seslenilecek: 'Allah'a ve Peygamberine ihanet eden budur.' Sonra da cehenneme atılacaktır."

b) Sosyal Güvenlik

İslam'da bütün vatandaşların rahat, saygın bir hayat geçirmelerini sağlamak devletin sorumluluğundadır. Bu amaca binâen devlet mülkiyetindekilerden, kamu mülkiyetindekilerden veya vergilerden fonlar oluşturulabilir.

Bir hadiste şöyle buyrulur: "Zekat toplayıp onu Allah'ın harcanmasını emrettiği doğrultuda sekiz gruba dağıtmak yöneticinin görevidir: Fakir, miskin, zekat toplamak için görevlendirilenler, kalbi İslam'a ısındırılmak istenenler, köleler, borçlular, yolcular ve Allah yolunda cihad edenler. Fonlar, bu kategorilere, onların ihtiyaçlarına göre dağıtılacak ve artan miktar da kamu hazinesine aktarılacaktır. Eğer fonlar ihtiyaçları karşılayamazsa yönetici kendi kaynaklarından ek para bularak bu gelirleri tamamen sosyal güvenliği sağlamak için kullanmalıdır."

III. BÖLÜM

İSLÂMÎ EKONOMİ

İSLÂMÎ EKONOMİ NEDİR?

Bu bölüm, bu konunun soru ve cevabından oluşmaktadır. Soru şudur: "İslam'da bir iktisadî ekol var mıdır?"

Bu soruya cevabımız olumludur. Fakat ilk önce biz soruyu açıklamak, sonra da örneklerle bu soruyu cevaplandırmak istiyoruz. Nihayetinde de bu konuda yöneltilebilecek diğer soruları cevaplayacağız.

Soruyu Aydınlatma

İktisadî bir ekol kendisine özgü bir temel üzere ekonomik hayatın organizesi için politika geliştirmeyi hedefler. Böylece İslam'da iktisadî bir ekolün olup olmadığını sorarken kapitalizm gibi, insan toplumlarında İslam'ın ekonomik hayatı düzenleyici bir politika oluşturup oluşturmadığını öğrenmek istiyoruz. Kapitalizm çıktığında ekonomik hayatı organize ederken serbest ekonomiyi temel almıştır.

Niçin Bu Soru

Bu soruya birçok nedenden dolayı cevap bulmamız gerekmektedir. Muhtemelen bunlardan en önemlisi günümüz dünyasına hâkim olan iki sistemi, kapitalizmi ve Marksizm'i, ikisini birden İslam'ın eleştirmesidir. Doğal olarak Müslümanlar, İslam'ın kendileri için farklı bir sistem üretmesini ummaktadırlar. Diğer herhangi bir toplum gibi Müslüman toplumun da bir ekonomik politikaya ihtiyacı vardır.

Yanlış Bir Kavram

Yukarıda soruyu açıklamış ve önemini vurgulamıştık. Şimdi burada yanlış bir anlayışı tashih etmek istiyoruz. Bazılarında bu soru hakkında yanlış bir kanaat hâkim. Çünkü onlar iktisadî ekol ile iktisat bilimini birbirine karıştırıyorlar.

Ekol ve Bilim Arasındaki Fark

Şayet bir ekol ve iktisat bilimi arasındaki farkı biliyorsak ortada hiçbir karışıklık kalmaz. Aslında bu ikisi arasında büyük bir fark vardır. Biliyoruz ki iktisadî ekol sadece ekonomik hayatı düzenleyici bir politika oluşturur. Hâlbuki iktisat bilimi hiçbir politika ortaya koymaz. O sadece toplumda halen uygulanmakta olan politikanın etkilerini, bir fizikçi nasıl ısı kanunlar vs.üzerinde çalışıyorsa, işte öylece çalışarak inceler.

Ekol ve Bilim Arasındaki Farkı Açıklayıcı Örnek

Bu çalışma boyunca ekol ve bilim arasındaki farkı açıklığa kavuşturacak bir takım örnekler sunacağız. Şimdilik bir örnekle yetiniyoruz. Kapitalizm iktisadî hayatı serbest ekonomi üzerine organize eder ve buna göre piyasayı düzenler; bu sayede satıcılar mallarını istedikleri fiyatta satmakta serbesttirler. İktisat bilimi piyasa için yeni bir prensip getirmez. Onun işi sadece

kapitalist sistemde düzenlenmiş serbest piyasadaki mevcut fiyat değişikliklerini, yönelimleri ve kısıtlamaları araştırmaktır.

İşte iktisadî ekol, kendi adalet kavramı çerçevesinde ekonomik hayatı organize etmek amacıyla bir sistem oluşturup koyarken iktisat bilimi, bu sistemin toplumda uygulanışı neticesinde çıkabilecek etkiler üzerinde durur.

İslâmî Ekonomi Bir Ekoldür, Bilim Değildir!

İslâmî ekonomiden bahsetmeye kalkıştığımızda kastettiğimiz mana, İslam'ın iktisadî bir ekolünün varoluşudur, bir sistem olarak İslam ister ekonomi, ister astronomi veya matematik olsun hiçbir bilimle ilgilenmek mecburiyetinde ve mesuliyetinde değildir.

Dolayısıyla sorumuz ya "İslam şu anda toplumun ekonomik hayatını tanzim edecek bir sisteme sahip midir, değil midir?" olacak veya "İslam, hâli hazırdaki mevcut sistemler ve onların etkileri üzerinde ekonomistlerin yaptığı gibi bilimsel bir çalışma yapmakta mıdır, yapmamakta mıdır?" olacaktır.

Kendi Yaklaşımımız

Biz bu soruyla alakalı görüşlerimizi açıklamayı ve bu görüşlerin üzerine oturduğu İslâmî kaynakları izah etmeyi amaçlıyoruz. Sonunda kısaca İslâmî ekonomiye yöneltilecek şüpheleri bertaraf etmiş olacağız. Özellikle İslam'ın sadece ahlâkî yaptırımlara sahip olduğu, toplumun ekonomik hayatını organize edebilecek hiçbir iktisadî düzenlemeye sahip olmadığı, bir vaiz olduğu, bir organizatör ve planıcı değildir gibi atfedilen bir takım ithamları çürüteceğiz.

Ve yapılan bu kritiklerde İslam'ın ahlâkî görüşünü kendi avantajları için nasıl sömürüp suiistimal ettiklerini göstermeye çalışacağız. Halbuki İslam hayatın hem ahlâkî hem de ekonomik yönünü dikkate almaktadır.

İslâm'da Politik Ekonomi Var mıdır?

İnsanlar arasında dolaşım duran önemli sorulardan bazıları şunlardır: "İslam'da ekonomik teori var mı?", "İslam, kapitalizmle komünizmin arasını bulacak bir sistem tanımlayabilir mi? Müslüman halka saygın bir hayat sağlamak ve onları mevcut ideolojik krizlerden korumak için İslâmî bir sistemin sunacağı çareler nelerdir?"

Açıkça İslam'ın bu yönüne ait sorular sıradan entelektüel araştırmalar olmamakla beraber Müslümanların bu iki zıt sistem karşısında uğradıkları hayal kırıklığını ve kendi başarısızlıklarının sebep olduğu ideolojik boşlukları yansıtır.

Bunlar Müslümanlar arasında yeni İslâmî yönelişlerin varlığına delalet eden bir ışık olup onlarda İslam'a dair yeni bir iyimserliğin doğuşunu müjdeliler.

Bu yeni iyimserlik, kendisini çok çeşitli yönlerde gösterir. Bazen sorular şeklinde, bazen duygusal ifadeler mahiyetinde ve bazen de İslam'ın hayatın bütün yönlerine rehberlik edebileceğine dair inançta ortaya çıkar.

Bu iyimserlik Müslüman ideolojik hareketin görünümünde bir ileri yürüyüştür ki Müslümanların yüreklerinde İslâmî yayılışın göstergeleridir.

Bu iyimserlik onları kapitalizm ve komünizmden daha yüksek bir sistem arayışında Müslüman bilginlere sorular yöneltmeye zorlamaktadır. İslam'ın kendisi, kendi özünde, Kur'an'da ve diğer hukuki kaynaklarda kapitalist ve Marksist teorilerin kabul edilemez olduğunu açıkça ortaya koyar. Dolayısıyla İslam'ın kendi bakış açısı doğrultusunda alternatif bir programın yokluğu hayat sahnesinden ve sosyal krizden elinin eteğinin çekmek manasına gelir.

Bu temel üzerinde İslam'ın kapitalizmin çatısına uygun düşmeşişinden bu yana sosyalizm ve komünizm Müslüman ümmete rehberlik edecek kendi programlarını sunmaktadırlar. Bir kere şayet böyle bir sistemi İslam'ın oluşturduğu kabul edilir ve razı olursa doğal olarak bu sistemin diğer iki maddeci teorinin zararlarının üstesinden gelebilmede ne kadar geçerli olduğu sorusu ortaya çıkar.

Yukarıdaki sorulara bizim cevabımız olumludur. İslam bize insanoğlunun maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılayabilecek özgün İslâmî özelliklere sahip olgun bir ekonomik sisteme dönüştürerek genel prensipleri ve detaylı kanunları vermektedir.

İslâmî Ekonominin Tabiatı Nedir?

İslam'da ekonomik bir sistemin mevcudiyeti ile kastedilen ve var olduğuna inandığımız İslâmî ekonominin tabiatı nedir?

İddiamızı ispat için ilk önce İslam'da ekonomi kavramını belirginleştirmek ve onun çerçevesini çizmek zorundayız.

İslâmî ekonomi derken kast ettiğimiz mana bir ekonomik ekoldür, yoksa onun bilimi değildir. Şurası bilinmektedir ki bir ekonomik ekol, adalete dair farklı, özel bir bakış açısından ekonomik hayatı düzenlemek için konular bir sistemi temsil eder.

İslam'ın ekonomik hayatın organizesi için koymuş olduğu İslâmî adalet kavramına dayanan bir sistem görünüşüne sahibiz. Dolayısıyla bizim ekonomi bilimini tartışmaya hiç niyetimiz yoktur.

İslâmî ekonominin bir ekol olduğunu, bir bilim olmadığını açıklarken ikisi arasındaki farkı açıklamak gerekmektedir.

Biz birisi için 'o kişi bir mühendistir, doktor değildir' dersek bir mühendisinin ne demek olduğunu, hangi bilgi çeşidine sahip olduğunu, işinin mahiyetinin ne olduğunu ve ne yönlerden bir doktordan farklı bulunduğunu da bilmeliyiz.

Benzer şekilde İslâmî ekonomi bir ekoldür, bilim değildir,' derken, ekonomi ekolünün ne olduğunu, hangi mesuliyetleri taşıdığını ve bilimden ne yönlerde farklı düştüğünü bilmemiz lazımdır.

Bu farkın açıklanışı İslâmî ekonominin varlığını anlamamıza yardımcı olacaktır. Dolayısıyla bu soruyu şimdi çözmeyi planlıyoruz.

İKTİSADÎ EKOL VE İKTİSAD BİLİMİ

Günlük hayatta herkes şu iki soru ile sık sık karşılaşır ve onların arasındaki farkı bilir. Şayet bir babaya oğlunun davranışları hakkında sormak istesek bazen ona şöyle deriz: "Oğlunuz nasıl yaşamalı?" ve bazen de "Oğlunuz nasıl yaşıyor?"

Bu baba birinci soruya vereceği cevapta kendi hayatında riayet ettiği değer ve hedefleri gözetecektir. Örnek olarak o şöyle diyebilir. "Benim oğlum yüksek düşünme cesaretini gösterebilmeli" -veya "O, kendine güvenmeli, Allah'a bağlanmalı, yüksek değerler ve prensipler uğruna kendini feda edebilmeli."

Fakat yine bu baba ikinci soruya muhatap olduğunda inandığı değerleri itibara almaz, fakat verdiği cevap oğlunun gerçek hareketleri hakkındaki bilgi ve gözlemlere dayanır. Mesela şöyle diyebilir: "Oğlum dürüst ve cesaretlidir." veya "O, dikkatsiz, aldatıcı ve hayatın problemleri karşısında ürkektir."

Birinci soruya cevapta baba, inandığı ideal ve değerlere göre davrandı; ikinci soruda ise oğlunun hayatı hakkındaki tecrübe ve gözlemlerini kullandı.

İşte yukarıdaki örneği biz iktisadî ekol ile iktisat bilimi arasındaki farkı açıklamada kullanabiliriz. Ekonomik hayatta da aynı şekilde bu iki soruyla karşı karşıya kalmaktayız. Bazen şöyle sorarız: "Ekonomik olgu hayatta nasıl tezahür etmeli", bazen de: "Ekonomik olgu günümüzde nasıl devam ediyor? deriz.

Bir iktisadî ekol, birinci soruyu cevaplar. Cevabında da bir önceki tecrübelerini, gözlemlerini temel alarak ekonomik hayatın yönelimlerini açıklar.

Böylece şurası gayet açıktır ki iktisat bilimi, ekonomik hayatta sosyal ve doğal olgu üzerinde çalışmak ve bu olguların sebeplerini açıklamakla sorumluyken iktisadî ekol, kendi adalet ölçülerine uygun düşecek tarzda ekonomik hayati düzenler ve geliştirir.

Bilim, gerçekleşen fenomenleri konuşur ve onların nedenlerini araştırır. Fakat ne olması veya ne olmaması gerektiğini açıklamaz. Şimdi bilimin fonksiyonu olan keşif ile ekolün fonksiyonu olan evrim arasındaki farkı açıklamaya birkaç örnek verelim.

Talep ve fiyat arasındaki ilişkiyi ele alalım. Hepimiz biliyoruz ki günlük hayatımızda bir mala talep artarsa, o malın fiyatı da artar. Varsayalım ki bir matematik kitabı, ders kitabı olarak kabul edilirse kitaba olan talep artacak, sonuç olarak da kitabın fiyatı yükselecektir.

Pazardaki bütün mallar için bu husus geçerlidir. Her malın fiyatı, o mala olan talebin artış oranına göre yükselir.

Ekol ve bilim, ikisi de bu olguyu tartışır. Ancak bu tartışma farklı yönlerdendir. Ekonomi bilimi serbest piyasada fiyat ve talep arasındaki ilişkiyi tartışır. Serbest piyasa, hükümet gibi yüksek bir otorite tarafından fiyatların belirlenmediği piyasadır. Ekonomi bilimi serbest piyasada fiyatı belirleyen faktörleri açıklar. Ve talepteki değişikliklerle fiyatların direkt değişip değişmeyeceği, bütün malların bir değişiklikten eşit derecede etkilenip etkilenmeyeceği hususundaki sorulara cevap arar. Bilim, fiyat ve talep arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için bütün bu sorular üzerinde

uğraşır. Serbest piyasada ne gerçekleşiyorsa onları bilimsel bir temel üzerinde açıklar ve metodik deneyler yapar.

Tüm bu aktivitelere rağmen bilim halen mevcut olana yeni bir şey eklemeyi. Serbest piyasadan doğan çeşitli olguları metodik olarak incelemesini sürdürür. Bu olgular arasındaki ilişkiyi keşfeder ve bunların sonuçlarını kanunlar şeklinde ortaya koyar.

Fakat bir ekonomik ekol, serbest piyasa düşüncesi ve bunun fiyat üzerindeki etkisini keşfetmek için uğraşmadığı gibi fiyat ve talep arasındaki ilişki ile de meşgul olmaz. Tabiatıyla niçin fiyatların da talepteki artışla birlikte yükseldiği sorusuna muhatap olmak zorunda da değildir.

Ekol, bilimin fonksiyonu olan bu tür işlerle meşgul olmaz. Sadece serbest piyasa görüşü ile bu özgürlüğü ve bu özgürlüğün etkilerini geliştirmek için uğraşır.

Özgürlüğü geliştirmekten ve onun etkisinden kastettiğimiz şey, bir ekolün kendine ait adalet kavramı çerçevesinde o olgu hakkında kendi fikrini ifade etmesidir. Her iktisadî ekolün kendisine has adalet kavramı vardır ve bütün ekonomik aktiviteler bu kavrama göre değerlendirilir.

Ekol, piyasayı tartışmaz. Çünkü o, kendisine ait birtakım kanun ve etkileşimleri olan bir olgudur. Basit bir biçimde adaletin bu ekonomik dizgede nasıl yer alacağını çözmeye çalışır.

İktisat bilimi ise yalnız şu tür sorularla ilgilenir: "Serbest piyasanın diğer etkileri nelerdir?"; "Fiyat ve talep ilişkisi nasıldır?"; "Onlar niçin her şeyle ilgilidir?" Fakat soruya cevap vermek sorumluluğu, serbest piyasa, insanların gereksinimlerinin tatmini, hakkaniyet ölçülerine uygun servet dağılımı ve sosyal adalet prensibi uyarınca ister garanti etsin, ister etmesin, ekole aittir.

Böylece hangisi olursa olsun herhangi bir ekolden ne düzeyde fiyat ve talep arasında içsel bir ilişkinin oluşacağını veya arz ve talep kanununun açıklanmasının istemek bir hata olsa gerektir.

Ricardo, hükümet gibi yüksek bir otorite belirlemedikçe ücretlerin daima eşit olmaya doğru yahut işçilerin asgari geçim düzeylerinden daha az bir seviyeye yöneleceğini savunur. Ücretler seyrek olarak yükselirse de bu yükseliş geçici olup çok yakında tekrar eski seviyesine inecektir.

Ricardo, teorisini açıklarken şunu söylemektedir; şayet işçilerin ücretleri minimum geçim düzeyini aşarsa bu gelişmeyi müteakiben onların ekonomik konumları gelişme gösterecek, sonra da bu işçiler evlenmeye yönelecekler ve daha çok çocuk yapacaklar. Böylece de emeğin fiyatı olan ücretler, diğer malların fiyatlarında olduğu gibi serbest piyasada arz ve talep kanunlarına göre belirlenecektir. Eğer işçilerin arzı artarsa, ücretleri azalacaktır. Her ne zaman ücretler asgari geçim düzeyini geçerse, doğal faktörler ön plana çıkacak ve onları durması gereken seviyeye tekrar indirecektir. Benzer şekilde eğer ücretler kendi normal seviyelerinin altına düşerse, işçiler ölüm oranlarındaki artış yüzünden azalacaktır. Her ne zaman olursa olsun bir malın arzı azalınca onun fiyatı yükselir.

Ricardo, teorisini; "Ücretlerde Demir Kanunu" diye isimlendiriliyor.

Kanununda Ricardo, serbest piyasayı temel alarak varlığını kuran dışsal olguyu anlatır ve ücretlerin belirli sınırlar içinde kararlı durumda kalmasını sağlayan, aşağı yukarı değişimlerini önleyen doğal ve özel faktörleri açıklar.

O, piyasada neyin gerçekleşeceği sorusunu cevaplar. Ne yapılmalı? Gibi bir soru ile ilgilenmez. Böylece onun tartışması, iktisat biliminin limitleri dışına taşmaz. Son hedefi gerçek ekonomik yönelimleri ve bu yönelimleri manipüle eden kanunları keşfetmektedir.

Fakat bir iktisadi ekol, ücretler sorununa eğildiği zaman, serbest piyasada şu an gerçekleşmekte olanları tartışmak istemez. Öte yandan kendi adalet kavramı çerçevesinde piyasayı organize edebilecek bir metot bulmaya çalışır. Ücretler bazındaki tartışması, ekonomik özgürlük prensiplerinin ücretlerde ekolün adalet kavramına göre belirleyici temelin olabilmesine uygun mudur, değildir? Meselesidir.

Şu ana kadar anlatılanlardan açıkça anlaşılmuştur ki iktisadî bir ekol, kendi adalet kavramı doğrultusunda piyasasının organizesi için neyin temel alınacağına izahını arar. Diğer yandan iktisat bilimi halen organize edilmiş mevcut piyasa üzerinde, örnek olarak serbest ekonomi bağlamında, onun ne olduğunu belirlemek amacıyla fiyat ve ücretlerin nasıl determine edildiğini ve hangi durumlarda alçalma ve yükselme gösterdiklerini araştırır.

İşte "Bilim keşfeder, ekol ise değerlendirir!" dediğimizde kastedilen şey budur.

Bu örneği, bir yönüyle iktisat bilimindeki tartışmaların, diğer yönüyle bir iktisadî ekolün çalışmalarının parçası olan ekonomik üretim faktörü konusundan alıyoruz. Bu ikisi arasındaki farkı yine bu meselede de gün ışığına çıkarmak istiyoruz. İktisat bilimi, iş bölümü ve uzmanlaşmanın fonksiyonları gibi iktisadî ilerlemeye katkısı olan araçların ve görüşlerin tümü üzerinde çalışır.

Örnek olarak, saat üreten iki firmayı karşılaştıralım. Her biri kendi kadrosunda 10 işçiye sahip olsun. Firmaların birinde, her işçi bir saatin komple üretiminden sorumludur. Öteki firmada ise fonksiyonlar bölünmüş ve her işçi, saatin son üretim şekline katkıda bulunan ihtisası bir fonksiyonu icra etmek üzere görevlendirilmiştir; burada işçi, diğerlerinin fonksiyonlarına katılmaksızın devamlı aynı görevi tekrarlar durur.

Bu iki firmanın ekonomilerinin bilimsel tartışması, onların farklı metotlarını dikkate alarak bu metotların üretim ve emek üzerindeki etkilerini keşfetmekten ibarettir.

İktisat bilimi, iktisadî üretim ile alakalı bütün doğal kanunlar üzerinde çalışır. Mesela "Azalan Verimler Kanunu", şunu açıklar: Bir arazinin ekiminde kullanılan emek ve sermayedeki bir artış, genelde tarım tekniğindeki bir gelişmenin getireceği üretim artışından daha az bir miktarı gerçekleştirebilir.

Sınırları belli bir araziye, bir ünite fazla emek ve sermaye eklenmesi bir önceki ünitenin getirdiği verimi sağlamaz. Örnek olarak, ilk ünite 20 ton üretiyorsa, ikinci ünite bundan daha az üretecektir. Her fazla bir ünite emek ve sermaye eklenişinde ek verim, sıfıra (0) ulaşmaya kadar

azalmaya devam edecektir. Sebep ise üretimin temel faktörü olan arazi artmadığı, sınırlı kaldığı sürece verimsel eğilim sarf edilen oranda yükselmeyecektir.

İktisat bilimi, bütün bu hususlar üzerinde çalışır. Çünkü ekonomik alanda neler olduğuna dair gerçekleri keşfetmek ve üretimi etkileyen bütün faktörlere ışık tutmak onun fonksiyonudur.

Fakat iktisadî ekol, sadece şu soruları göz önünde bulundurur: "Üretim, serbest mi olmalı? Yoksa devlet tarafından kontrol mü edilmeli? Üretimin artırılması mı temel bir hedef kabul edilmeli, yoksa daha büyük ve yüksek bir hedefi gerçekleştirilmenin vasıtası üretim mi olmalı?"

Şayet üretim artırımını, sadece daha yüksek bir hedefe ulaşmanın bir vasıtası ise bu en son hedefin tabiatını belirleyici sınırlar nelerdir?

Üretim, dağıtım temeli üzerine mi oturmalı, yoksa bunun tam tersi mi? Bu ikisinden hangisi diğerinin çıkarlarını korumak kaygısıyla organize edilmeli?

Servet dağılımı, üretimle ahenk içinde olmalı mı? Üretim çıkarları mı dağıtım politikasının temeli sayılmalı? Gerekliyse, yasama bile üretimi arttırmak amacıyla, sermayeyi çoğaltmak için gerekli ticarî borçları kapsayan faizi organize ederek kullanılmalı mı?

Servet dağılımı, adaletin ihtiyaçlarına cevap verir şekilde mi düzenlenmeli ve üretim artışı için lazım olan araç ve metotlar bu ihtiyaçlara mı hizmet etmeli?

Bütün bu çalışmalar, iktisadî bir ekolün sahasında sürdürülür, iktisat biliminin altında değil.

Çıkarılması Gereken Sonuç

Buraya kadar ele aldığımız örneklerden iki farklı hareket tarzı çıkarıyoruz ki, bunlardan birisi, iktisat bilimi tarafından takip edilirken, diğeri iktisadî bir ekol tarafından izlenir. Bilim, keşfetmekle sorumludur; iktisadî hayatın kompleksliğiyle ve bu kompleksliğe ait farklılaşan olgularla ilgili bilgiyi bünyesinde barındırır. Diğer yandan da bir ekolün fonksiyonu ise kendine ait adalet kavramı üzerine bina ettiği bir iktisadî hayalî organize etmek için bir sistem geliştirmek ve bu sistemi değerlendirmektir.

Şimdi ekol ve bilim arasındaki anlam ve alan farklılığını ayırabiliyoruz. Bilim, dış olgunun keşfiyle, bu olgunun etki ve göreceli sebepleriyle ilgilenir.

Bilim, bir teleskop gibi bize dış ekonomik hayatın belirgin detaylarını gösterir. Ayrıca kanunları ve dış gerçekliği keşfetmek değildir. O, kendine has bir adalet kuramı çerçevesinde özgün bir sistem gerektirir. Bilim ise, bu sistemin gerçekte ne olduğunu söyler. Ekol, bu hususta ne olması gerektiğini açıklar.

Tarih ve Ahlak

İktisadî bilim ile iktisadî ekol arasındaki fark, tarih ve ahlakla karşılaştırıldığında; tarih, iktisadî bilim gibi aynı bilimsel prosedürü takip ettiği halde, ahlak, iktisadî bir ekolün yaptığı gibi aynı şekilde değerlendirme niteliğine sahiptir. Normalde insanlar ikisi arasındaki farktan habersizdirler. Onlar tarihçilerin Roma İmparatorluğunun çöküş nedenleri hakkındaki

açıklamaların ve Filistin'in işgal edilmesinin sebeplerini, yenilgiye götüren nedenleri aydınlatışı-m anlayabilmektedirler. Benzer şekilde tarihçiler, Osman'a karşı girişilen isyanı ve onun öldürülmesiyle biten sonu hazırlayan nedenleri açıklarlar.

Tarih, bütün bu olayları içerir, bu olayların sebep ve etkilerinin detaylarına girer, fakat onların ahlâkî yönüyle ilgilenmez.

Tarih, ahlâkî bir bakış açısıyla Osman'ın öldürülmesinin mahiyetini anlamak için yargı koltuğuna oturmadığı gibi, Germenlerle Romalılar arasındaki vahşi savaşları değerlendirip, kimin haklı yada haksız olduğunu ispatlama çabası gülmez.

Tarih, olayları gerçekte olduğu gibi anlatır. Ahlak ise bu olayları kendi genel kritiği içinde değerlendirir. Aynı şekilde iktisat bilimi, iktisadi hayatın fenomenlerini anlatırken iktisadî ekol, bu fenomenleri genel kritiği ve adalet anlayışı içinde değerlendirir.

İktisat Biliminin Diğer Bilimlerden Farkı Yoktur

Az önce iktisat biliminin fonksiyonunun sadece keşif olduğunu söylemiştik. Bu bilim, bir fikri ifade etmek ve değerlendirmekle sorumlu değildir. Keşif ise, iktisat biliminde olduğu gibi diğer bütün bilimlerde de temel mesuliyet alanıdır. Bu bağlamda bir ekonomist ile bir fizikçi, bir nükleer bilimci, bir astronom ve bir psikolog arasında hiçbir fark yoktur.

Örnek olarak fizikçi, ışık, hız, ses, v.b. üzerinde çalışır, onların özel formülünü keşfetmekle uğraşır.

Nükleer bilimci, atomun kompozisyonunu, elektronlarının sayısını ve onların elektrik yüklerinin çeşitliliğini ele alıp onların tüm bu hareketlerin idare eden kanunları keşfetmeye çalışır.

Astronom yıldızları, gezegenleri araştırır, onların hareketlerini düzenleyen kanunlar üzerinde yoğunlaşır.

Psikolog, insan düşüncesinin fenomenselliğini ve onun fonksiyonlarını tartışır.

Ekonomist, ekonomik fenomenlerle ilgili kanunlar üzerinde araştırma yapar. Bu araştırma sırasında var olan gerçek, ister "Azalan Verimler Kanunu" gibi doğal, isterse talep miktarlarının azalması ile serbest piyasada gerçekleşen fiyat değişikliği gibi sosyal olsun, onun için fark etmez.

İşte bütün bilimler, keşfeder; değerlendirme yapmaz.

Nesnenin Farkı, Öznenin Değil

Şurası artık anlaşılmalıdır ki, iktisadî bilim ile iktisadî ekol arasındaki temel fark, nesnenin nihai ayrılığında yatar. İktisat bilimi, iktisadî ekol ise nesne olarak insanoğlunun iktisadî hayatını organize etmek amacıyla icrası mümkün, sosyal adalet kavramı üzerine kurulu bir kanunu formüle etmekle uğraşır.

Bu, iktisat biliminin üretimi, üretimin kanunlarını ve onun ilerlemesine ait faktörleri tartıştığını söyleyenlerin yanlışlığını gösterir. İktisat ekolü, sadece dağıtım kanunlarını tartışır ve bu

kanunlarla yönetilen toplumda yaşayan insanların karşılıklı ilişkilerini inceler, diyenler de aynı hataya düşmekte.

Şüphesiz bu tip bir farklılaştırma yanlıştır. Daha önce geçen örnekler bölümünde bilim ve ekolün ikisinin de, dağıtım kadar üretimi de ele aldığını göstermiştir. Dağıtımla ilgili olmasına rağmen Ücretler Kanunu, iktisat bilimi tarafından tartışılır. Üretimin serbest ekonomiyi mi temel alarak düzenleneceği, yoksa merkezî bir hükümet tarafından kontrol mü edilmesi gerektiği, bir üretim problemi olmasına rağmen iktisadî ekolce tartışılır.

Dolayısıyla üretimle alakalı her sorunun bilimin konusu, dağıtımı ilgilendiren her sorunun da ekolün konusu olduğu hususu yanlıştır. Aslında hakikat ve figüre dayalı bütün tartışmalar bilime aittir. Ekol ise adaleti ve bu adaleti gerçekleştirme yollarını tesis için didir. Adalet, iktisat bilimi ile iktisadî ekolü birbirinden ayıran değerdir.

Bazen Bir Ekol, Bir Bilimin Çatışdır

Gördük ki, üretimle ilgili soruları tartışan ve 'Azalan Verimler' gibi kanunlar üzerinde çalışan iktisat bilimi, bunların yanında dağıtımla da ilgilidir. Ki bu eğilimle 'Ücretler Kanunu'nu keşfeder. Burada biz üretimin ve dağıtımın iktisadî tartışması içinde başka bir farkı dile getirmeliyiz.

Örnek olarak "Azalan Verimler ve Ücretler Kanunları'nı ele alalım. İlk kanun üretime ilişkin tartışmayı, ikincisi de dağıtıma ilişkin olanının temsil eder. Biz "Azalan Verimler Kanunu'nun bütün arazi ve toplumlarda, bu toplumların inançları ne olursa olsun tarımsal sahada uygulanabilen bir gerçek olduğunu kolayca gözlemleyebiliyoruz. Bu kanuna göre ziraî üretim, sosyalist veya İslamî toplumlarda olduğu gibi kapitalist toplumda azalır. Bunun gibi bu kanun, herhangi bir özel durum ve düşünce ekolü ile bağlantılı değildir. O, bilimsel bir gerçektir ve herhangi bir ekole özgü de değildir. Fakat işçi ücretlerinin, daima işçilerin asgarî geçim düzeylerine eşit olacağını, şayet bir şans eseri bu düzeyin altına düşer veya üstüne yükselirse, yakında tekrar aynı düzeye düşeceğini açıklayan kanun, sadece serbest ekonominin uygulandığı bir toplumda geçerlidir.

Bu kanunun tabiatı ve içeriği bilimseldir. Çünkü dışsal bir gerçekliği tartışmak için araştırma yapmakta ve ücret eğilimlerini, bu eğilimlerin toplumdaki hareket yönünü anlamaya çalışmaktadır. Fakat aynı zamanda bu kanun, içerdiği gerçekliğin sadece serbest ekonomiyle işleyen bir toplumda doğru olabileceğine işaret etmektedir. Bu kanun, ekonomisinin devlet planlamacılığına ve devletin kontrolüne tabi olduğu, ücretlerin hükümet tarafından belirlendiği bir toplumda uygulanamaz.

Serbest ekonomi, Ücretler Kanununun gerekliliği için ön şarttır. Diğer bir deyimle bu kanun, sadece hür ekonomi çatısı altında yürürlüğe sokulabilir. İşte bu husus, bazen, bir kanunun içeriği bilimseldir, dediğimiz şeydir. Ancak bu kanun, belli bir ekolün çatısı altında geçerliliğe sahiptir.

Görünen şey odur ki, kanunun içeriğini, çatısını ve onun ön şartının birbirine karıştırılması yüzünde bir kısım insanlar, dağıtımla ilgili bütün tartışmaların iktisadi ekolünü alakadar ettiğini, bilimin onun hakkında konuşmaya hakkı olmadığını söylemektedir.

Yeniden Gözden Geçirme

1) İktisat bilimi ve iktisadî ekol, sahip oldukları amaçlarda farklılaşırlar. Bilimin fonksiyonu, ekonomik hayatın dış fenomenini keşfetmektir. Ekolün fonksiyonu ise, insanoğlunun ekonomik hayatını düzenlemek kaygısıyla sosyal adalet üzerine kurulu bir sistem geliştirir. Bilim dış gerçekliği şekillendirir, ekol ise sosyal adaleti oluşturmaya çalışır.

2) İktisat bilimi ve iktisadî ekol, her ikisi de dağıtımla olduğu kadar, üretimle de alakalı problemleri tartışır. İkisi arasında temel konularda farklar olduğunu iddia etmek yanlıştır. Çünkü bu ikisi, nesne yönüyle birbirinden ayrılır.

3) Üretime ilişkin iktisadî kanunlar sabit olup, hangi düşünce ekolünde olursa olsun bütün toplumlarda geçerlidir. Ancak dağıtıma dair kanunlar normalde belli bir düşünce ekolüne ait belli toplumlara özgüdür. Son durumda ekonomist, belirli bir toplum tipini gözünün önüne getirir; mesela serbest ekonomisi ile kapitalist bir toplumu. Ve sonra kanunları, iktisadî hayatın eğilim ve yönelimlerini keşfeder.

Ekol, Bilimsel Uygulamaları Kullanmaz

Buraya kadarki tartışmadan şu ortaya çıkmaktadır; iktisadî ekolün hedefi, adaletin gereklerini tesis etmektir. İktisadî bilimin fonksiyonu, gerçekte mevcut olan ekonomik fenomenin içilişki ve sebeplerini keşfetmektir.

Hedeflerindeki bu temel farklılık yüzünden ikisi de kendi çalışmalarını sürdürmek kastıyla farklı araçlar kullanırlar. İktisat bilimi, ekonomik hayat ile ilgili bütün olguları kendi bulduğu genel kanunlarının ışığında keşfedebilmek için gözlem deney gibi bilimsel uygulamaları kullanmaktadır.

Bazen ekonomik bir sonun olduğunda, aniden ortaya bir şüphe çıkar ve dışsal gerçeklik doğru olarak keşfedilmezse açıklığa kavuşmaz. Ekonomist, gerçeklerin gerçek bir tasvirini elde edebilmek için tekrar gözlemler yapar. Bu bağlamda bir ekonomist, sadece bir fizikçi gibidir. Biz biliyoruz ki fizikçi, suyun kaynama noktasını keşfetmek için bilimsel bir yolla sıcaklığı ölçmelidir.

Benzer şekilde eğer bir ekonomist, kapitalist bir toplumda zaman zaman tekrarlanan ve gayet iyi bilinen krizler arasındaki geçiş dönemini keşfetmek isterse, bunu, birbirini takip eden dönemlerdeki iktisadî yaşama dönerek yapabilir. Böylece krizlerin devamlılığının nedenini anlayabilir ve krizlerin oluşumunu hazırlayan faktörleri inceleyebilir.

İktisadî ekol ile ilgili durum oldukça farklıdır. İktisadî bir ekol için, konusunda, bilimsel standartlara göre çalışmak mümkün değildir. Ekol, geliştirmek istediği sistem üzerinde adaleti temel alarak çalışma yapar. Ve yine şu husus açıktır ki, adalet sorunsalı, dikkate değer bir şekilde sıcaktan ve ekonomik bir krizden farklıdır. Adalet, fizikî veya sosyal bir olgu değildir. Kanun

adaletini anlayabilmek için dışsal bir gerçeklik üzerinde dikkatleri toplamak yahut dışsal bir olguyu gözlemlemek, iktisadî bir ekol yeterli değildir.

rnek olarak dağıtımdaki adalet problemini ele alalım. Toplumun bir bölümü, komünistler gibi, şunu söylemektedirler; dağıtımdaki adalet ancak servet ve yaşamın eşit derecede toplumun bütün üyelerine garanti edilmesiyle sağlanmalıdır.

Diğer bir kesim de, kapitalistler gibi, eşitliğin sadece özgürlükte gerekli olduğunu, yaşamda gerekli olmadığını, dağıtımdaki adaletin temelini özgürlükte eşitlik düsturunun teşit ettiğini söylemekte. Hatta bu eşitlik, yaşam açısından bireyler arasında farklılıklara sebep olsa bile.

nc bir kesim de, dağıtımdaki adaletin, toplumun bütün üyelerine belli bir hayat standardı sağlamakla ve daha fazla kazanmak için özgürlük vermekle tesis edilebileceğini iddia ederek bu iddiada ısrar etmekte.

Bu nden hangisinin dağıtımdaki adaleli sağlamakla en iyi yol olduğunu bulmak istiyorsak, bunun için bilimsel bir çalışma metodu kullanmak mümkün değildir. Adalet kendi gözlerimizle görebileceğimiz ve ellerimizle dokunabileceğimiz suyun kaynaması ve sıcak gibi doğal bir olgu değildir. Ayrıca o, bilimsel bir gözlem doğrultusunda alışılabılınacak ve bilimsel bir standartla hakkında hüküm verilebilecek, (ekonomik bir kriz gibi) bir sosyal olgu değildir.

Bilim, insanların birini diğeriyle karşılaştırabilir; fiziki ve psikolojik terimler açısından farklılığını veya onların eşitliğini ölçebilir. Fakat yaşam açısından onların haklarını ölçemez ve adaletin eşit olup olmadığını belirleyemez. Adalet ve haklılık, fiziki olaylar ve hayatın diğer olguları gibi bilimsel standartlarla ölçülemez veya dış etkileri hissedilemez.

Bir kapitalist, insanların hayat standartlarında farklılaşabileceğini söylemektedir. Bir sosyalist, bütün insanların aynı hayat standardına sahip olması gerektiğine inanır. Sıcaklık, bir termometre ile ölçülebilir, fakat toplumda adaletin derecesini ölçebilecek bir uygulama şekli yoktur. Bu toplumda bütün bireyler, özgürlüğü kullanmada eşittir, ancak yaşam standartları farklıdır. Bir hak, renk, yükseklik, zekâ gibi veya bir kişinin sesi gibi algılanabilen ve duyulabilen bir şey değildir. Böylece hak meselesi deney ve duyu üzerine kurulu bilimsel araçların araştırma sahası dışında kalınabilecek hiçbir ölçü ve standart yoktur.

Kısaca iktisadi ekol, ekonomik problemlere adalet açısından bakar; hayata bakış açısı ile kendi adalet prensibinin oluşturacağı sistemin adaptasyonunu sağlamak zorundadır. Kendi sistemini seçerken herhangi bir bilimsel araç kullanmaz.

İNANDIĞIMIZ İSLAMİ EKONOMİ

şu ana kadarki tartışmalardan anlıyoruz ki, iktisat biliminin ve iktisadi ekolün özelliğini ve anlamını yeteri kadar aıklamışızdır.

İslamî ekonomi, geçen çalışmamızda gözlemlediğimiz kadarıyla iktisadî bir ekolden ibarettir, bir iktisat bilimi değildir. İşte İslam, iktisadi bir ekoldür, dediğimizde; onun bir iktisat bilimi olduğunu elbette ki amalamıyoruz. İslam, ekonomik olgularını ve onların sebeplerini keşfetmek için gelmemiştir. Bu onun sorumluluğu değildir. İslam'ın astronominin kanunların

yerleştir için geldiği sanılmadığı gibi, ekonominin kanunlarını da yerleştirmek amacıyla olduğu zannedilmemelidir. İslam, ekonomik hayatı düzenlemek ve sosyal adalet üzerine kurulu bir sistem geliştirmek için gelmiştir.

İslami ekonomi ise, sadece ekonomik hayata dair bir sistemi temsil eder. Fakat halen mevcut olan ekonomik ilişkilerin bilimsel keşfi ile uğraşmaz. Bu nedenle İslami ekonomi dediğimizde, bildiğiniz gibi, amaçlanan onun bir bilim oluşu değildir.

Diğer bir deyimle, eğer İslam, hisse senetlerinin faizlerindeki artış sebeplerini tartışmışsa onun bu tartışması bilimsel olmuştur; ancak diğer yandan İslam bu hisse senetlerini değerlendirir ve onları yasaklar. Ona göre sadece eşit paylaşım ve kar paylaşımını bir muteşebebbis ile finansman arasındaki ilişkiyi temsil etmelidir.

şimdi İslami ekonominin doğasını açık bir şekilde anlarken, insanları boye bir İslam ekonomisine inanmaktan alıkoyan faktörleri görebiliyoruz.

Çoğu insan, İslami ekonominin varlığını reddeder. unku bu kişiler iktisat bilimi ve iktisadi ekol arasındaki ayrımı bilmiyor. Onlar, Adam Smith ve Ricardo'nun ortaya koyduğu gibi bir takım ekonomik problemlere, tartışılması söz konusu olmayan İslam'ın nasıl İslami ekonomi diye bir şeye sahip olabildiğidir. İslam, Azalan Verimler Kanunundan, Arz ve Talep Kanunundan ve Ücretler Kanunundan hiç bahsetmemiştir. Sadece Değerin Genel Teorisini tartışmıştır.

Adam Smith, fizyokratlar gibi öncülerin izinden yürüyen tüccarların gayretleriyle, son dört yüzyıldır iktisadi tartışmaların ıkmiş olduğu biliniyorken, nasıl İslami ekonominin varlığı kabul edilebilir?

İsime ekonominin varlığını reddedenler, yukarıdaki tartışmayı yapmaktadırlar. Anlaşılan onlar, İslam'da ekonomik tartışmaların varlığını basit bir şekilde iddia edişimizin tesiri altında kalarak hareket ediyorlar.

Fakat iktisat bilimi ile iktisadi ekol arasındaki farkı kavrayıp da İslami ekonominin bir ekol olduğunu anladıktan sonra, bu iktisadi ekolün varlığını artık reddetmeye kalkışmak akıl karı değerildir. Biz İslam'ın arzı talep kanunundan bahsettiğini iddia etmiyoruz. Kastedilen şey şudur: İslam iktisadi hayatın organize prensiplerini gösterir ve insanları bu prensipleri takibe davet eder.

Yer olmadığı için İslami ekonominin detaylarına giremiyoruz ve bu konuyu Kur'an'ın, Resulullah'ın sünneti seniyyesinin ışığında genişçe irdeleyemiyoruz. Bu bağlamda biz, hiç değerilse Kur'an-ı Kerim'in ve sünnetin metodolojisine biraz ışık tutmak, iktisadi teori, İslam'ın kavram ve kurallarından nasıl çıkarılabilir, bunu açıklamak istiyoruz.

İSLAMİ KANUNLARIN ANLAşILMASI

İslam, anlaşılabilir bir sistemdir ve insan hayatının bütün yönlerini kapsar. Hayatın adımlarına öncülük eder. Bu nokta sadece İslami kanunlardan çıkarılmaz. İslami kaynaklar kendi içerlerinde de bu özelliği vurgularlar. Okuyucuların dikkatini şimdi İslam peygamberinin ummetinin imamlarının söylemlerini içeren muteakeip rivayetlere çekmek istiyoruz.

1) Ebu Basır rivayet ediyor; Cafer es-Sadık, İslam'ın anlaşılabilirliği hakkında konuşurken şöyle dedi: "İslam tamamıyla neyin kanunî olduğunu, neyin olmadığını açıklamıştır. İnsanların hayatlarında karşılaşılabileceği çözüm bekleyen her soruya mutlaka bir cevabı vardır. En küçük bir yararlanmaya karşılık bile ceza koymuştur." Sonra imam elini Ebu Basır'ın omzuna koydu ve devam

etti: "İzninle elini biraz fazla sıkabilir miyim?" 'Emriniz olur efendim' diye cevapladı Ebu Basır.

İmam sonra onun elini biraz sıktı ve dedi ki: "Hatta bunun bile İslam'da cezası vardır."

2) Diğer bir rivayette İmam Cafer es-Sadık, bir keresinde de şöyle dedi: "İslam, insanların gerek duyduğu her şeye cevap verir. İslam'ın tartışmadığı hiçbir nokta yoktur. Hatta bir kişinin vücudunda açılan yara için gerekli tazminat bile zikretmiştir."

Nehcü'l-Belağ'a da rivayet edildiğine göre İmam Ali, Resulullah'ı ve Kur'an'ı överken şu sözleri söylemiştir: "Allah-u Teala, uzun bir zaman peygamber göndermemişken Resulullahı elçi kıldı. İnsanlar ise bu sırada derin bir sapıklık içindeydiler. Onlar Allah'ın emirlerini çiğniyorlardı. Böyle kritik bir dönemde Hz. Peygamber, bir rehber meş'alesinin ışığı gibi yüksel iverdi. Bu rehber meş'alesi, Kur'an-ı Kerim'di. O Kur'an, sizin bütün hastalıklarınızın devasını içerir. O size hayatınızı nasıl düzenleyeceğinizi ve ilişkilerinize nasıl çekidüzen vereceğinizi söyler."

Bu rivayetlerden de anlaşılacağı üzere İslâmî Kanunlar, hayatın bütün alanlarını kapsar. Eğer İslam, hayatın en önemsiz problemlerine çözüm sunuyorsa, mutlaka ekonomik problemlere de bir çözm getiriyor demektir. Böyle önemli bir yönü ihmal ediyorsa onun anlaşılabilirliğinin bir manası yoktur.

Bir yara için tazminat öngören İslam'ın, kişinin üretimi karşısında sahip olduğu hakkı ve işçi-işveren ilişkileri meselelerine ilişkin bir şey söylememesi düşünülebilir mi?

İslam'da şunu düşünmek mantıkîdir; yara olayında, bir tarla ekiminde, maden çıkarımında, bir kanal kazmada, orman açmada kişi olarak senin hakkın nedir?

İslama ve onun öz kaynaklarına tamamen bağlı olanlar İslam'ın ekonomik organizenin bütün problemlerini çözebileceğine ve Kur'an'dan, sünnetten ekonomik bir sistem çıkarmanın mümkün olduğuna kani olmuşlardır.

Yukarıdaki değinmelerden sonra İslam'ın sadece ferdin hayatın düzenlediği, topluma ve sosyal düzenlemenin bir şubesi olan ekonomik teoriye dokunmadığı savını ileri sürenler, İslam'ın kendine özgü görüşlerinden habersiz olup gerçekten üzücü bir yanlışlığa düşmektedirler. Yukarıda zikredilen hadis herhangi bir şüpheye mahal bırakmaksızın şunu ispatlamaktadır: İslami öğretiler, ferdi ve toplumsal düzenlemeleri içermektedir.

İslam'ın sadece ferdin kendisini düzenlediğini ve sosyal davranışı organize etmediğini savunan bir görüş, aslında İslami geleneklere göre değerlendirildiğinde iğrenç bir düşünce olup kendi içinde çelişmektedir. Fertlerin davranışları ve bu davranışların düzenlenmesiyle toplumun davranışı arasında bir fark olduğunu söylemek yanlıştır. Sosyal bir düzenleme, ister politik ister ekonomik olsun devamlı bir surette fertlerin davranışlarını şekillendirir. Böylece fertlerin davranışları sosyal düzenlemelerden ayrılıp koparılmaz.

Kapitalizmi sosyal bir sistem olarak değerlendirirsek, o, ekonomik hayatı iktisadi özgürlük üzerine bine eder. Bu prensip, patronun ve sermaye sahibinin işçilere olan davranışlarına ve tersinden de işçilerin onlara olan davranışlarına yansır. Benzer şekilde fertlerin hayatlarına da yansır.

İşte, İslam, birisi bir başkasından borç aldığı, bir işçi tuttuğunda veya başkasının işçisi olduğunda, o kişinin davranışını düzenler. Fert ve sosyal davranış arasındaki ayırım, anlamsal olarak kendi kendisiyle bir çelişki içerisindedir. İslam'ın, ferdin hayatın organize ettiğini, ve insani fiilleri düzenlediğini kabul ediyorsak, İslam'ın kendisine ait iktisadi ve sosyal bir sistemi olduğuna da inanmalıyız.

İSLAM'IN UYGULANMIŞ OLMASI DİĞER BİR KANITTIR

İslam'ın ilk dönemlerinde, İslami sistemin Müslümanların toplumsal hayatına uygulandığını düşünürsek, İslam'da ekonomik problemlerin çözümlenebildiğinden ve İslami ekonominin varlığından şüphe edenler hakkında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini de kestiririz. Müslümanların günümüzde acaba iktisadi bir sistemleri yok mudur? Bu gün Müslüman toplulukların Rasulullah'ı önder edindikleri ne derece doğrudur? Rasulullah'ın kendi toplumundaki sorunlar, üretim ve dağıtımla ilgili olanları da dâhil olmak üzere bir çözümü yok muydu?

Eğer biz, Rasulullah'ın çözümlerinin iktisadi bir sistemi, İslami bir iktisadi sistemi temsil ettiğini ve İslam'ın ekonomik teorisini oluşturduğunu söylersek yanlış mı olur?

Rasulullah'ın zamanındaki toplumun hiçbir ekonomik sisteme sahip olmadığı gibi bir şeye düşünülemez. Hiçbir toplum kendine ait üretim ve servet dağılımı şekli olmaksızın var olamaz.

Aynı zamanda Rasulullah'ın döneminde yaşayan İslami toplumda yer alan ekonomik sistemin İslamla hiçbir ilişkisi olmadığı gibi bir şey söylenemez. Rasulullah'ın, bunu yerine getirme hususunda çok büyük ve özel bir misyonu söz konusudur. Müslümanlara O, her adımda yol göstermiş ve onlar için güzide bir örnek olmuştur. Ekonomik sistem de, ancak O'nun rehberliğinde veya en azından O'nun onayıyla olur. Diğer bir deyimle İslam'ın ilk döneminde ekonomik sistemin kaynağı ya Rasulullah'ın söyledikleridir, ya da O'nun bir işveren ve toplumun idarecisi konumunda vazettiği metodolojidir. Ya da O'nun onaylamış olduğu diğer kişilere ait hareketlerdir. Bu kaynakların herhangi birisinden çıkarılacak olan sistem İslâmî tarz ve şekilde olmalıdır.

İSLAMİ TEORİNİN KESİN BİR ŞEKLE KAVUŞTURULMASI GEREKİR

İslam'da ekonomi vardır, dediğimize veya İslam, iktisadi bir teoriye sahiptir, tezini savunduğumuzda amaçladığımız şey, İslami kaynaklarda, iktisadi bir ekolü genel olarak karakterize eden bu temel görüşlerin olduğu hususu değildir.

Bizim kastettiğimiz, İslami kaynakların ekonomik aktivitenin çeşitli alanlarına ilişkin geniş bir kanunlar toplamını içerdiğidir. Mesela ekilebilecek terk edilmiş arazilere ve maden keşiflerine dair İslami kanunlar yahut ortaklığa izin veren ve kiralama, faydalanma üzerine vazedilen kaynaklar v.b. İslam'ın ayrıca zekât, humus, vergi ve beytülmal'e ait kanunları vardır.

Bütün bu kanunlar toptan kesin bir şekilde kavuşturulursa ve bu kanunların karşılaştırılmasıyla başka başka kanunlar çıkarılıp mevcut olanlar eklenirse, İslami bir sistemi kurmak mümkün olacaktır.

Kapitalizmdeki ekonomik özgürlük prensibini karşılayabilecek genel prensipleri İslami kaynakların üretmesini beklemek gereksizdir. İslami kaynaklarda ve geleneklerde zaten biz İslam'ın ekonomik özgürlüğe karşı konumunu tespit eden bir takım düzenleme ve kuralları bulabiliyoruz. Bunlar İslami açıdan o prensip yerine gerekli ikameyi gerçekleştirebilecek imkanı sağlıyor. İslam faiz getirmesi için sermaye kullanımını yasaklamıştır. O, üzerinde ziraat yapmayan bir araziye sahip olmayı da yasaklar. Müslüman idarecilerin fiyatları belirlemesine (narh koymasına) izin verir. Bu kanunlar bir araya geldiğinde İslam'ın ekonomik sistem olarak konumu belli olur.

İSLAMİ EKONOMİNİN AHLÂKÎLİĞİ

İslam'da ekonominin olduğu, fakat iktisadî bir teorinin olmadığı tartışılabilir. İslam'ın her dinden beklendiği üzere insanlara teklif edilen ve takip istenen ahlâkî bir sistem olduğu zannediliyor.

İslam insanlara doğruluğu ve dürüstlüğü, sabrı, terbiyeyi emreder; anlaşmazlığı, kalpazanlığı yasaklar. Aynı şekilde fakire yardımını emreder; haksız davranmayı, diğerlerinin haklarına tecavüz etmeyi ve kanunsuz yollardan kazanmayı yasaklar. Ayırcanamaz, oruç ve haccı emreder, yoksullara yardım politikasının bir icraatı olarak da, zorunlu fakat övgü değer saydığı bir hareket olan zekâtı emreder.

Bütün bu kanunlar, İslam'ın ahlâkî boyutunu temsil eder ve Müslümanların ahlaken yücelişine dair bir anlam ifade etmezler.

Başka bir deyimle İslamî öğretiler, bireysel ve ahlâkî karaktere sahiptir. Bu öğretiler ile iktisadî bir teori arasındaki fark, vaiz ile reformist arasındaki fark gibidir. Bir vaiz, insanları diğerleriyle birlik olmaya ve onlara merhametle muamele etmeye, haksızlığa ve despotluğa karşı uyanık olmaya çağırır. Fakat bir sosyal reformist, herkesin sorumluluk ve haklarını belirleyen bir görüşle insanlar arası ilişkileri düzenleyen bir plân oluşturur.

Biz İslami öğretilerin ahlâkî bir yönü olduğunu kabul ediyoruz ve İslam'ın, hayatın bir çok yönüne dair ahlaki direktifler verdiği doğrudur. Ayrıca İslam'ı ahlaki değerler temeline oturtabilmek için en mükemmel metodun sahip olduğu da doğrudur.

Fakat bu demek değildir ki, İslam sadece birey hayatının ahlâkî düzeni ile ilgilenip sosyal organizasyona önem vermemiş, ekonomik hayata dair hiçbir program getirmemiştir. İslam insanları adalete ve haksızlığı terk etmeye, bu iki kavrama ilişkin terminolojiyi kesinleştirmeden davet eden bir din değildir.

İslam aslında adalet, adaletsizlik ve insan hakları kavramlarını açıklamayı ihmal etmemiştir. İslam adaletin sınırlarını belirlemiş ve üretim, servet dağılımı, karşılıklı ilişkiler gibi çok çeşitli alanlarda sosyal hayata dair genel kanunlar koymuştur. Bu kanunların veya emirlerin ihmal yahut ihlal edilmesini haksızlık ve günah olarak nitelemiştir.

Burada bir vaizin görevi ile bir iktisadî ekolün sorumluluğu arasındaki fark ortaya çıkıyor. Bir vaiz, dinleyicisini adaletli olmaya, adaletsizliğe karşı uyanık olmaya çağırır. Fakat onlar için bir ölçü koymaz. Bu terimlerin manasını dinleyicilerin anlayışına bırakır. Diğer yandan iktisadî bir ekol adaletin ve adaletsizliğin ölçülerini koyar, ekonomik hayatın bütün yönlerini kapsayan bir iktisadî sistem kurmayı amaçlar.

İslam, şayet sıradan bir biçimde insanları adalete davet edip bu terimlerin pratik olarak şekillenmesini şartlara ve insanlara bıraksaydı, bir vaiz gibi düşünülebilirdi. Fakat İslam böyle yapmamıştır. O, adalet ve adaletsizlik kavramlarını oturtmuş; kendi üretim ve dağıtım metodolojisini, karşılıklı ilişkilere dair usullerini ekonomik aktiviteleri ilgilendiren diğer batıl ve haksız metotlardan ayırarak savunmuştur.

İslam, işlenilmeyen toprağı sahiplenmenin haksız bir fiil olduğunu söyler. Toprağın özel mülkiyetini, sadece onun işlenmesi için gösterilecek 'çaba'ya (emeğe) bağlar. Benzer şekilde İslam, diğer hususlarda da adaletsizlik kavramının adaletten ayırır.

Şurası doğrudur; İslam zenginlerin, fakir komşu ve akrabalarına yardım etmesini ister. Fakat bu, yaptığı yapacağı her şey demek değildir. Müslüman hükümetin fakir ve ihtiyaç sahibi kimselere sakin bir hayat sağlamasını öngörür, İslam. Bu, yöneten ve yönetilenler arasındaki ilişkileri düzenleyen İslâmî sistemin bir ilkesidir.

Bir yöneticinin zekât hususundaki sorumluluğunu açıklarken, İmam Cafer'in şöyle dediği rivayet edilir:

"O, Allah'ın emrettiği parayı toplamalı ve fakirlerden, ihtiyaç sahiplerinden sekiz grup insana dağıtmalı. Bu para, öyle bir şekilde dağıtılmalı ki, bir yıl boyunca herhangi bir zorluk ve meşakkate uğramaksızın onlara kâfi gelmeli. Şayet herhangi bir miktar bu dağıtımda arta kalırsa hazineye verilir. Herhangi bir kıtlık anında da yönetici, zekât fonu diğer kaynaklardan çekerek arttırmak zorundadır."

Bu rivayetten de anlaşılacağı üzere, bütün vatandaşlara yaşama imkânlarını sağlama prensibi, bir vaiz meselesi değildir. O, Müslüman yöneticilerin kanuni görevidir ve ekonomik hayatı şekillendiren İslâmî programın bir parçasıdır.

Şu hadislerde içerik olarak bir farklılık vardır: "Kim komşusu açken tok yatarsa Allah'a ve ahirete inanan birisi değildir." Diğer bir hadiste: "Fakirlere onların ihtiyaçlarını sağlamak için kendi kaynaklarından yardım etmek, yöneticilerin görevidir." buyruluyor.

Birinci hadis, hatırlatıcıdır ve İslam'ın ahlakî yönünü yansıtır. İkincisi ise mecburîdir ve İslam'ın sosyal sisteminin genel ruhunu gösterir. Şüphe yok ki, zekât, en önemli ibadetlerden birisidir ve namazla, oruçla aynı kategoriye girer. Fakat onun bir ibadet oluşu, ekonomik içeriğinin olmadığını veya İslam'da ekonomik hayatı kapsayan sosyal bir sistemin varlığını yansıtmadığını göstermez.

Zekât, Müslüman toplumda sosyal çatının bir parçasıdır. O, ferdî bir tapınma ameliyesi olmadığı gibi, zenginler için oluşturulmuş ahlâkî kültürün bir parçası da değildir. O, sosyal plânlama kategorisine girer.

Dahası zekât, bir sistem olarak İslam'ın genel görüşünü temsil eder. Zekât bağlamında hadis şunu göstermektedir ki; fakirleri, toplumun genel standardına ulaştırmak için ödenir. Diğer bir deyimle zekat, sıradan ahlâkî yaptırım olarak genel bir hayat standardını oluşturan plânın bir parçasıdır. Kesin olarak iktisadî ekolü oluşturmada atılan bir adımdır zekât.

DİĞER İKTİSADÎ TEORİLERE KIYASLA İSLAM'DA EKSİK OLAN NEDİR?

Merak ediyoruz, İslamî ekonominin varlığını inkar edip de İslam'ın sadece ahlâkî kanunlar seti olduğunu savunanlar kapitalizmden ve sosyalizmden bir iktisadi ekol olarak ne kadar haberdirdirler?

Şunu sormaya hakkımız var; bu ikisi birer iktisadi ekol oluyor da, İslam neden olmuyor? Hâlbuki İslam bütün sorunlar hakkında, örnek olarak kapitalizmin uğraştığı problemler hususunda, kendi görüşünü ifade etmiştir. Bu ikisi açısından İslam, farklı bir şey olabilir, ancak bu, kapitalizmin bir ekol, İslam'ın ise sadece birtakım bazı ahlakî öğütler manzumesi olduğunu göstermez.

Şimdi, diğer herhangi bir ekolün çözüm önerdiği her ekonomik problem için İslam'ın da kendine ait fikir ve inançlara sahip olduğunu gösteren iki örnek vereceğiz.

1. Önek, çeşitli iktisadi ekoller arasında temel içerik noktası olan "mülkiyet" le ilgilidir. Kapitalizmin görüşü prensip olarak, doğanın hediyelerini de içeren bütün servet çeşitlerini özel mülkiyet sayar. Kamu mülkiyeti bir istisnadır. Öyle ki, ulusal menfaatler gerektirmedikçe devlet tarafından hiçbir müdahale yapılmaz. Tam tersine Marksizm, bütün doğal servetin kamu mülkü olduğuna inanır. Özel mülkiyete ihtiyaç ölçüsünde kesin bir gereksinim olduğunda ancak izin verilebilir.

Fakat İslam, çift mülkiyet prensibini savunur. O, hem özel mülkiyet ve hem de kamu mülkiyetine inanır, ikisini de dengeler.

Bu görüş, kapitalizm ve sosyalizm gibi İslam'ın da kendisine ait bir iktisat teorisinin olduğunu göstermez mi? Özel mülkiyet niçin İslami ekonominin prensibi olmasın?

2.Örnek, üretim faktörleri sahipliğinden elde edilen gelire ilgilidir. Kapitalizm her durumda böyle bir gelire izin verir. Üretim faktörleri sahiplerinin onları, kendileri herhangi bir iş yapmaksızın kullanmasına ve kâr payı almasına müsaade eder. Tam tersine Marksist Sosyalizm, emeksiz her türlü gelir çeşidini kanunsuz addeder. Mesela bir su değirmeni sahibinin, kendi değirmenin kullanımından aldığı kiralar ile bir kapitalistin borç olarak verdiği paradan aldığı, faiz, Marksistlere göre kanunsuzdur. Hâlbuki kapitalizmin bu ikisine de itirazı yoktur.

İslam'ın kendisine özgü görüşleri vardır. O, faize izin vermez; ancak ekonomik özgürlük prensibini mahfuz tutarak su değirmeninin kirasına izin verir. Sosyalizmin mantığına göre kâr, sadece çalışarak elde edilebilir; hâlbuki kapitalist parayı ödünç verirken, su değirmeni sahibi de su değirmenini kiraya verirken hiçbir iş yapmamaktadır; böylelikle de herhangi bir kategoriye girmemektedirler.

İslam ise faiz almasını yasaklar, ancak su değirmeni sahibinin malını kiraya vermesine ses çıkarmaz. Çünkü bu politika onun dağıtım teorisine uygun düşmektedir. Şimdi acaba niçin komünizmin bir iktisadî ekol sayılıp, İslam'ın sayılmamasına başka geçerli bir neden daha var mı? Şurası bir hakikattir ki, İslam, kapitalist ve Marksist teorilerden çok farklı bir doktrine sahiptir. Dolayısıyla İslam, onlardan ayrı üçüncü bir iktisadî ekoldür.

EK

BAZI EKONOMİK VE POLİTİK TERİMLERİN AÇIKLANMASI

Anabaptizm

Hıristiyan hâkimiyetini öngören bir doktrin olup, 26. yüzyılda ortaya çıkmış ve hemen İsviçre'de, Hollanda'da, Avusturya'da ve Avrupa'nın diğer yerlerinde taraftar kazanmıştır. Aşırı radikal bir hareket olup, birtakım hristiyan öğretileri reddetmiştir. Örneğin Baptizmi kabul etmedi ve ona Kutsal Kitap'ta yer vermedi. Diğer yanda Anabaptistler, pasifistlerden ibaret olmayıp, sosyal ve ekonomik reformları da savunuyorlardı. Onlar, iktidara boyun eğmeyi şeytanî addettiler. Liderlerinden birisi olan Thomas Monroe, sosyalist öğretisiyle birçok yandaş kazandı. 1525'teki Köylü Savaşı'nda önemli bir yer aldı. Köylülerin yenilgisinin ardından yakalandı ve idam edildi.

Anarşizm

Mevcut her politik güce şiddetle karşı çıkan, hükümeti bütün kötülüklerin ve kederlerin kaynağı sayan bir felsefedir. Ona göre her hükümet ve bütün politik şekillenmeler, adaletsizliğe ve zulme götürür.

Anarşistlerin görüşü, insanların kooperatifleşme ile toplumsallaşmaları sonucu fabrikaları, arazileri, satış yerlerini idare edebileceği ve bir hükümet veya herhangi bir yürütme organının gerekmediğidir. Onların inandığı politik hükümetin, sadece halkı esir etmekle kalmayıp, kişiliği de mahkûm ettiği ve onun kendi iç özgün ilerleyişini engellediğidir.

Pratik bakış açlarına göre anarşistler, iki sınıfa ayrılır;

1) Pasifistler,

2) Devrimciler.

Devrimciler karışıklığı, terörü, grevleri ve devrimi savunurlar.

Aristokrasi

Kelime anlamı, en seçkinlerin hükümeti demektir. Şimdi ise bu kelime, soyluların hükümeti anlamında kullanılmaktadır. Bu sistemde iktidarın otoritesini kontrol, sayıları sınırlı olan ve politik konumlan soy, servet, askerî güç veya sosyal statü gibi imtiyazlara dayanan bir idareci sınıfın elindedir, böyle bir iktidarın yönetici sınıfı, aristokratlar olarak adlandırılır.

Bolşevizm

Lenin'in önderliğini yaptığı Rus komünist hareketidir. Genellikle batı bu terimi, küçümsemek amacıyla kullanır. Bu doktrine göre proleterya, sıkı disipline olmuş, merkezi kontrole bağlı yerel grupların mümkün olduğu kadarıyla yardımını alıp, politik gücü ele geçirmeli ve kapitalizmin düşüşünü veya tükenişini beklememeli. Bolşevik hareket şimdilerde, proleter diktatörlük adı altında, Sovyetler Birliği'nin emrindedir.

Bürokrasi

Bu kelime ofis anlamına gelen "bureau" ile idare anlamına gelen "cracy" nin birleşmesinden doğmuştur. Bir terim olarak, yönetimde geniş güçler isteyen herhangi bir organizasyonun idareci kurulu anlamını ifade eder.

Değer ve Çalışma

Bu teoriye göre; eşyanın üretimi, ürünü satışa çıkarmadan önce üretimde kullanılan güce eşit değer kadar bir değer eklemelidir. Bu değer eşyanın doğal fiyatı olarak adlandırılır. Bu teoriye göre mülkiyet, üreticinin emeğinden kaynaklanır ve bir eşyanın fiyatı, onun üretimi için gerekli emek miktarınca belirlenir.

Demokrasi

Halkın yönetimine dayalı bir sistemdir. Halk kendi seçtiği temsilcileri vasıtasıyla Ulusal bir meclis oluşturur. Devletin işleri çoğunluğun oyuna göre kararlaştırılır. Olağanüstü hallerde ise doğrudan bir referandumla kamuoyunun düşüncesi belirlenebilir. Diğer durumlarda ise, yasama güçleri çoğunluğun oyu ile seçilen meclis tarafından yürütülür. Ulusal meclis, yürütme organı üyelerini kendi üyelerinden veya kamudan seçer. Zamanımızda demokrasi birçok kategorilere bölünmüştür: Poli-Demokrasi Ekonomik Demokrasi ve Endüstriyel Demokrasi....

Diktatörlük

Diktatör, kanunları koyan, herhangi bir tartışma hakkı tanımaksızın insanlara emirler veren bir kişidir. Diktatörlük şu sıralayacağımız özelliklere sahip bir idari sistemdir:

- 1) İdareciyi (veya idarecileri) kısıtlayabilecek kanun ve anlaşmaların olmayışı,
- 2) Gücün mutlaklığı,
- 3) Önceki kanunları ihlal ederek gücü ele geçirme,
- 4) Düzenli bir veraset sisteminin olmayışı,
- 5) Gücün, küçük bir azınlığın avantajına kullanılması,
- 6) Halkın korkuyla sindirilmesi,
- 7) Gücün, bir kişinin elinde bulunması,
- 8) Terörist metotların kullanılması,
- 9) Proleter diktatörlük.

Bu terim, açıkça, ilk kez ünlü Frensis Devriminde Louis Auguste Blanqui tarafından (kendisi Marksist felsefede özel bir konuma sahiptir) kullanılmıştır.

Marks'ın görüşünde, toplumun kapitalizm aşamasından Bilimsel Sosyalizme geçişinde bir ara aşama vardır ki, bu aşamaya, proleter diktatörlük denir. Bu teoriye göre, komünist devrimin başarısı ve kapitalist rejimin çöküşünün ardından, komünist güçleri takviye etmek, komünist ilerleyişi engelleyen kapitalist ve burjuvazi unsurları bertaraf etmek için proleter bir diktatörlük kurmak gereklidir. Bu yönetim, sınıfsız bir toplumun ve gerçek komünizmin yolunu açacaktır. Bu aşamada bir sınıf olarak bilinen proleter-ya bitecek ve üretim araçlarını idare edecek kooperatif toplumlara yerini terk edecektir.

Diyalektik Materyalizm

Marks, kendi yazılarında bu terimi bol bol kullanmıştır. Hegel'in diyalektik idealizmine karşıt olarak kullanmıştır. Hegel tarihî cebir, evrim ve tez-antitez-sentez teorisini savunmuş, toplumsal olayların temelinde metafiziksel "evrensel neden" in yattığını söylemiştir. Diğer yandan Marks, ekonomik gücü, motive edici faktör ve insanlık tarihindeki bütün olayların temeli saymıştır.

Ekonomik Demokrasi

Herkese doğanın ürünlerinden faydalanabilmeleri için eşit finans fırsatları garanti eden bir idari sistemdir. Endüstriyel Demokrasi Liberalizm ve komünizme bakınız.

Fabiyanizm

1884'te İngiltere'de Parlamento vasıtasıyla tedrici sosyal reformları getirmek amacıyla liberal düşünceli sosyalistler tarafından kurulmuş bulunan sosyalist toplumun politik doktrininin ismidir.

Falanjizm

İspanya'daki Faşist hareketi ve kutsal politik parti ideolojisi legal sayılmış olup, kendi kendilerini yaratmışlardır. Politik partileri yasaklamayı, sermayeyi ulusallaştırmayı, ziraî reformları, askerî gücün genişletilmesini ve bütün bu hedefleri gerçekleştirebilmek için devrimci metotların adaptasyonunu öngörür.

Faşizm

Anti-parlamenter diktatör rejimin kurulmasını amaçlayan politik bir hareket olup, devlet gücüne dayalı; demokrasiye, liberalizme ve sosyalizme karşıdır.

Federasyon

Federal hükümet olarak isimlendirilen bir merkezî hükümetin çatısı altında birçok politik ünitelerin birleşimi demektir. Her ünite kendi egemenliğinden vazgeçip iç otonomlarını saklı tutar. Dış işleri genelde federal bir konudur. Anayasa, devletler olarak isimlendirilen federe ünitelerin iç bağımsızlığının sınırlarını çözer. Federal devletin üstün güçlerini şekillendirir. Federe bir sistemde genelde kanunları yorumlayacak, federal hükümet ve devletlerarasında çıkabilecek

meseleleri çözebilmek için bir Yüksek Mahkeme bulunur. Federasyonda anayasa ancak belli sayıdaki devletin rızasıyla değiştirilebilir.

Feodalizm

Modern ulusal devletlerin çıkışından önce, orta çağlarda Orta ve Uzak Doğunun bir kısmında, Avrupa'nın çoğu yerinde yayılmış geniş, sosyal ve politik bir organizasyondur.

Bu sistemin ana özelliği; hâkim veya kral kendi asillerine bazı mükellefiyetler mukabilinde, bir kısım askerinin teçhizi, dağıtılan arazilerden alınan gelirlerle tüfekli asker barındırma ve Kraliyet Mahkemesinin üstünlüğünü kabul gibi, arazileri hediye olarak dağıtır. Bu sirkülasyonun devamı olarak da asiller, arazilerini kendi halklarına kiralar. Asiller, kendi topraklarında yargı mali ve politik güçleri ellerinde bulundururlar. Serf ise kendi feodal beyinin arazisi üzerinde hayat sürer. Orada toprağı ekmek ve zanaat yapmak gibi hizmetleri lordlar tarafından korumak; adalet, hayatların ve topraklarının emniyeti karşılığında yaparlar.

Feodal lordlar, kendiışlerinde bir çeşit bağımsızlık sahibidirler. Feodal dönem boyunca kralın otoritesi ve merkezî hükümet zayıftır, birçok durumda da göstermelidir. Modern dönemde Feodalizm terimi, herhangi bir ülkeye uygulandığı zaman daha hafif bir kullanımla, sadece büyük arazilere sahip soylular ve arazi beyleri, onların politik ve sivil hakları ellerinden alınmış olan halklar anlamına gelir.

Fiziokrasi

Yasama organının ekonomiyi düzenleyici kanunlara karışmaya hakkı olmadığına inanan bir iktisadî düşünce ekolüdür. Birey, kendi menfaatlerinin tek ve yegâne ölçüsüdür. Ekonominin doğal kanunları bağımsız bir yapıya sahiptir ve bu kanunların tabii olarak işlevini sürdürmesine müdahale edilmemelidir. Hükümetin görevi ise "Bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler" prensibidir (laissez-fairelaissez passer).

Ferdiyetçilik (Bireysellik)

Bireysel ilerlemeyi amaçlayan ve onu sosyal çabanın, hatta hayatın ilk amacı haline getiren politik teoridir. Bu düşünceye göre birey, birincil öneme sahiptir. Bireylerden meydana gelen toplum ise, bireyin refahının sağlamalıdır. Çünkü birey, kendi çıkarlarını en iyi değerlendiren kişidir. Özel mülkiyet hakkı ve diğer özgürlükler, toplumun faydası uğruna kısıtlanmamalıdır.

İdealizm

Realizmin karşılı olarak kullanılır. Eşyaların ideal veya hayalî temsilini öngörür. Bir idealist, politikanın insanın nihai isteklerini yahut ideallerini takip etmesi gerektiğine inanır.

Emperyalizm (İmperializm)

Geniş halk topluluklarını ve gruplarını, merkezî bir devlet çatısı altında birleştiren geniş bir imparatorluğu koruma veya yaşatılmasında izlenen politikadır. Son zamanlarda bu terim daha genel manada kullanılır hale geldi. Bir ülkenin, başka bir ülke üzerinde hegemonya kurması anlamını taşır.

Jeopolitik

Büyük imparatorluklar döneminde coğrafi ilişkileri irdeleyen bilim dalıdır.

Kapitalizm

Kapitalizm 16. yüzyılda, deniz araştırmalarının başladığı ve uluslararası ticaretin genişlediği bir dönemde ortaya çıktı. Bu sistemin 1. dönemi 16. yüzyılda başladı ve 17. yüzyılın son on yılında sona erdi. Bu dönem boyunca tüccarlar, iktisadi sistemde merkezi bir konuma oturdular. Bu zaman diliminde yer alan sisteme 'ticari kapitalizm' denir.

17. yüzyılda Sanayi Devrimi nedeniyle endüstri ticaretin yerini aldı ve ekonomik ilerlemede genişlemeci bir rol oynamaya başladı. Sanayiciler ve değirmen sahipleri tüccarların yerini aldı. Ticari kapitalizm, endüstriyel kapitalizme döndü.

Sonunda (1929-33) ekonomik durgunluğun başlangıcında, özellikle savaş dönemi sonrasında, Güdümlü Ekonomik Plânlar sistem olarak gündeme geldi.

Kapitalizm, özel sermaye tarafından sağlanan ve göreceli olarak da küçük bir insan grubunun sahip olduğu ana üretim araçlarına ilişkin bir ekonomik sistemdir. Fabrika sahipleri gibi idareciler, işçileri günlük ücretle tutarlar. Sık sık aynı malları üretirler, kâr etmek için birbirleriyle rekabet ederler. Bazen karteller oluşturup fiyatları yükseltirler. Kısaca bu sistem, faiz ve tekelcilik üzerine kurulmuştur. Karakter olarak ahlakî prensipler ve kamu refahı diye bir kavram yoktur.

Klasik Ekonomi

Bu doktrin "laissez faire" olarak da bilinir. Kelime anlamı; "Bırakın herkes istediğini yapsın demektir. Bir doktrin olarak, iktisadi işlere devletin müdahaleden kaçınmasını Öngörür. Buna göre, iktisadi işlere hükümet müdahalesi olmadığında en iyi şekilde idare olacak ve bütün problemler otomatik olarak çözülecektir. Düzgün işleyen bir sistemde ferdî aktivite engellenmediği gibi, devletin daima bütün vatandaşların faydasına çalıştığı düzenlemelerle desteklenmektedir. Bireysel kazançlar prensibi eğer rasyonel bir seyirde olursa son olarak da kamu refahına götürür.

Konfederasyon

Birlik ve beraberlik, karşılıklı savunma amacına yönelik egemen devletlerin oluşturduğu hür bir kuruluştur. Bir konfederasyonda üye devletler kendi iç ve dış işlerinde bağımsızdır ve birliği oluşturan üniteleri kontrol edecek merkezî bir otorite yoktur. Bu noktada bir federasyondan ayrılır.

Kolektivizm

Sosyalist teorilerin ve kolektif kontrolün birçok şekillerini kapsar. Savunucular, özellikle iktisadi meselelerde daha geniş devletler müdahalesini destekler ve bireysel çıkarların, özgürlüğün toplumun uğruna feda edilmesi gerektiğine inanırlar.

Komünizm

Modern kullanımda, tüm ekonomik hayatın toplumu temsil eden devlet tarafından kontrolünün gerekliliğini öngörür. Bu sistemde endüstriyel faktörler, makineler demiryolları, araziler, bankalar gibi bütün üretim araçları devlete aittir.

Kozmopolitanizm

Tüm dünyanın, insanlığın genel yurdu olduğuna inanır. Nasyonalizme ve Şovenizme karşıt olarak kullanılır. Savunucularının görüşü, insan bütün dünyaya aittir ulusal sınırlamalardan bağımsız olmalıdır. Bu düşünce sahipleri, bir dünya hükümetinin kurulmasını savunurlar ve bütün ulusal, politik, kültürel engellerin kaldırılmasını isterler.

Liberalizm

Politik bir terim olarak pek çok tanımı mevcuttur. Bunlardan en geniş kapsamlısı şudur; insan hür doğmuştur ve kendi iradesinin yegâne hâkimidir. Bu nedenle kendisini geliştirebilmesi açısından ona her türlü imkân tanınmıştır. Özgürlük felsefesi veya teorisi olarak da adlandırılabilir.

Makyavelizm

Niccolo Machiavelli, bir İtalyan diplomatı ve modern devlet teorisyeni olup, yeni bir felsefeyi, despotizmi kurmuştur. Ona göre insan, politik bir varlıktır ve tabiat olarak da bencil, kötü ve bozuktur. Machiavelli, arzu edilen hedefleri gerçekleştirmek için ahlakî olmayan metotları kullanmaktan çekinmez. Yöneticilere gücü kendi ellerinde tutabilmek için kötü olmaktan çekinmemelerini de söylemiştir.

Marksizm

Bir Alman filozofu olan Karl Marks'ın felsefesidir. Modern teori olarak komünizmi formüle etmiştir. Bu teori şu prensipleri içermektedir:

- 1) Diyalektik Materyalizm,
- 2) Tarihin Ekonomik Yorumu,
- 3) Sınıf Çatışmasının Gerekliliği,
- 4) Proleter Devrim,
- 5) Sınıfsız Bir Toplumun Oluşumu

Daha birçok prensipleri mevcuttur ki, bunların her biri ayrı ayrı işlenebilir.

Merkantilizm

Paranın tek servet olduğuna inanan ve bir ulusun ekonomik olarak güçlü olabilmesini ihracatının, ithalatından fazla olmasına bağlayan bir teoridir. Bütün koruyucu önlemler, ülke endüstrisini yabancı rekabetten korumak ve ihracat hacmini arttırmak için alınmalıdır, der.

Nasyonalizm (Milliyetçilik)

Bir ulusun patriotizm temeli üzerine başka uluslara hâkim olması inancıdır. Bütün vatandaşların ülkelerine mutlak bağlılıkları öngörür.

Nazizm

Bu terim genelde Adolf Hitler'in liderlik ettiği Alman Nasyonalist Partisinin politik ve sosyal teorisi olarak kullanılmıştır. Prensipleri Hitler tarafından "Yeni Düzen" olarak isimlendirilen ırk hâkimiyetini içerir. O, bansın uzun sürmesini insanlığın hasta ve zayıf olmasının sonucu saymıştır. Lidere tapınma kültürünü geliştirme ve gücü, savaşı, egemenliği yayma amacıyla aralıksız çalışmıştır.

Nihilizm

Bütün ahlaki değerleri reddeden politik bir felsefe olup, mutlak septsizmi (şüphecilik) savunur. Bu teorinin en büyük savunucusu bir Rus politik teorisyeni olan Michael Baluorin'dir. Devrimci diktatörlüğü içeren her sistemi reddetmiştir. Kurtuluşu mevcut sistemi devirmekte bulur, ideolojisinde üç prensip yer alır:

- 1) Anti-dinci propaganda,
- 2) Devleti yok etme,
- 3) Politik hareket yerine politik cinayetleri içeren direkt hareket.

Nominalizm

Ortaçağ düşünürlerinin bir teorisi olup, dünyada mevcut herhangi bir realiteyi (gerçeği) karşılamaksızın sadece soyut kavramlara ve sıradan isimlere inanırlar.

Otokrasi

Yunanca bir kelime olup mutlak iktidar demektir. Modern kullanımda ise şu özelliklere sahip bir kişinin yönetimi demektir:

- 1) Bütün idari otoritenin tek kişinin elinde olması,
- 2) Bu kişinin hareketlerini kontrol edecek prosedür ve kanunların yokluğu,
- 3) Güçlerin mutlak olması

Bir otokrat, güçlerini bir sosyal anlaşma sonucu kullanabilir. Bu durumda onun yönetimi hukukî bir otokrasi olur. Şayet zorla gücü elinde bulundurursa bir diktatör olur.

Oligarşi

Bir yönetim şekli olup, bütün güç, birkaç kişinin elinde toplanmıştır.

Plutokrasi

Gücün, toplumun en varlıklı insanların elinde toplandığı bir devlet şeklidir. Servetin idaresi (The Rule of Vealthy) olarak adlandırılabilir.

Politik Demokrasi

Parlamente bir sistemde idare şekli olup, ferdi ve sivil özgürlüğü garanti eder.

Politik Determinizm

Karl Marks'ın teorilerinden birisi olup, ona göre politik tarih, ekonomik güçler tarafından belirlenir. O daha da ileri giderek her ideolojinin bir ekonomik sistem olarak yorumlanması görüşünü savunur.

Pozitivizm

19. yüzyılda Auguste Comte'un Öncülük ettiği bir felsefe sistemidir. Teorisinin ana noktaları şunlardır:

- 1) İnsan, pozitif gerçekler ve gözlemlenebilir olgular dışında kalan bir şeyi bilemez.
- 2) Bu olguların köküne ya da sebebine inmenin hiçbir lüzumu yoktur.
- 3) Fiziki gerçekler ve gözlemlenebilir olgular dışında keşfetmeye ve tanımaya değer hiçbir şey yoktur.

Pragmatizm

Teorik felsefeye bir reaksiyon olarak geliştirilen pratik hareket doktrindir. Her düşünce pratikte insanın menfaati ve onun kullanımını şeklinde sonuçlandığını ileri sürer. Kuramcısı William James, bu terimi ilk olarak 1898'de kullandı. Pragmatizm daha sonra, A.merikalı düşünür John Dewey tarafından geliştirilmiştir.

Radikalizm

Bu terim, politik düzende kesin ve acil değişiklikleri öngören bütün politik sosyal teorileri içerir.

Reaksiyon

Bu terim herhangi bir ekonomik, sosyal veya politik ilerlemeye ve gelişmeye karşı çıkan yuhut bir önceki duruma dönüşü ve özel bir ilerleme şeklini korumayı isteyen herhangi bir grup, parti ve sınıf için kullanılır. Çeşitli toplumlarda göreceli olarak kullanılır.

İslam'ın kendisine has bütün dünyayı egemenliği altına almak isteyen bir sistemi vardır. O bütün maddeci sistemlere karşıdır. Onların ekonomik, sosyal ve politik temellerini kabul etmez. Müslüman dünya daima İslami sistemi savunur. Fakat Islama düşman güçler, İslam'ın güçlenmesini engellemekte ve Müslümanları geriletmekte. İslam'ın düşmanları gerçek Müslümanları "reaksiyonistlere karşı tepkiler olarak adlandırmaktalar. Hakikatte onlar kendi sistemlerinin başarısızlığını ve insan doğasına aykırı oluşlarına ilişkin suçlama ve iddiaları ört bas etmek zorunda kalmaktalar.

Sendikalizm

Orijinal sosyalist teoride yer alan endüstrilerin devletin elinde olması teorisine aykırı olarak sendikalizm, sosyalist bir toplumda bütün endüstrilerin ticari birlikler tarafından sahiplenilmesi

ve kontrol edilmesini amaçlayan siyasi ve devrimci bir doktrindir. Bu teoriye göre, ticari birlikler (sendikalar) geleceğin toplumunun belkemiği olacaklardır. Bütün endüstrilerin çalışanları, bir esnaf loncası veya bir sendika kurarak ekonomik ve sosyal faaliyetlerini düzenleyebilirler ve bu loncaların temsilcileri bir kurul oluşturup ülkenin uluslararası faaliyetlerini kontrol edebilirler. Böylece ülke ve toplum bir hükümet gereksinimi duymayacaktır.

Sınıf Çatışması

Üretimin, Dağıtım teorisine göre (ki Kira Teorisi olarak da bilinir), serbest ekonomide faiz ve ücret gibi ulusal paylar, üretim bölümleri (amilleri) arasında dağıtımı yapılır. Bu üretim teorisine göre ücretler ve faiz, kira şeklindedir. İşte ekonomik toplum birçok sınıftan, yani toprak sahiplerinden, kapitalistlerden (sermaye sahiplerinden) ve ücretlilerden oluşmaktadır. Bu sistem çıkar çatışmalarını ve sınıf mücadelelerini körüklemektedir. Örnek olarak kira, ücretlilere ödenen ücret, kapitalistlere ise ödenen faizdir.

Teknokrasi

Bu doktrine göre; bu teknik ve bilimsel ilerleme çağında ekonomik kaynaklar ve idari ve sosyal konular uzmanlar ve toplum bilimciler tarafından idare edilmelidir. Teknokratlar Amerika'da 1. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkmışlardır.

Teokrasi

Tanrının temsilcisi olarak kabul edilen din adamları tarafından kurulan hükümettir. Dinsel bir hiyerarşide idari güçlerin beden ve ruh üzerinde yoğunlaşmasıyla dinin ve politikanın mükemmel bir kombinasyonunu ifade eder.

Terörizm

Faşizm, Machiavellizm v.b. gibi bazı politik ekoller, mevcut hükümeti yıkıp politik güç elde edebilmek için cinayetler, korkutma ve sabotajların gerekliliğine inanırlar.

Timokrasi

Bu terim, Eflatun tarafından "Republic" (cumhuriyet) adlı kitabında idareye mal sınırlaması getiren bir hükümet şekli için kullanılmıştır.

Totalitaryanizm

Bu, kişisel hayatın bütün işlerine karışan ve üzerinde tamamen kontrol sahibi olmak isteyen bir hükümet şeklidir. Totaliter bir hükümet kendi kontrolü dışında hiçbir grubun veya bireyin ortaya çıkmasına müsaade etmez.

Bu hükümet, varlığını ve devamını Gizli Polis Teşkilatı kurarak terörist metotlar (gizli cinayetler vb.) kullanarak hükümet, lider ve politikası hakkında her tip eleştiriyi ortadan kaldırarak sağlar. Bu metot doğal olarak konuşma özgürlüğünü kısıtlar, basını engeller ve halk mitinglerini yasaklar.

Böyle bir hükümetin belli başlı özelliği, bütün eğitime ait kuruluşları kendi kontrolü altında tutması ve çocukluktan itibaren gençlerin belleğinde hükümet yanlısı bir görüş oluşturmaktır.

Utilitaryanizm (Çıkarıcılık)

Sadece yararlı olan hareketler doğrudur, felsefesine dayalı bir doktrindir. Bütün kamu hareketlerinin yegâne sonucu halkın çoğunluğunun mutluluğu olacaktır.

Veto

Yasaklama anlamına gelen Latince bir kelimedir. Veto hakkı, herhangi bir devletin, kuruluş veya kuruluş üyelerini başka herhangi bir kuruluşun onayladığı kararı reddetmek için kullandığı anayasal hakkı ifade eder. Bu kelime, Birleşmiş Milletlerin tüzüğünde özel bir yere sahiptir. Güvenlik Konseyinin devamlı bir üyesini diğer üyeler tarafından onaylanan bir çözümü yasaklama hakkı vardır.

Zionizm (Siyonizm)

Yahudilerin ana vatını Filistin'de bağımsız bir devlet kurmak amacıyla başlattığı milliyetçi hareket. Şimdi Siyonizm, İsrail'in etkisini koruma ve genişletme ile ilgili aktif uluslararası bir güçtür. Siyonizm adı Kudüs'te eski bir tepenin adı olan Zion'dan gelmektedir.

[1]- Yasak için ilk hareket U.S.A'te 1828 yılında başladı. Çabucak 13 eyalete yayıldı ve 1869 yılında içki yasağını içeren bir kanun yürürlüğe konuldu. Bu kanunun çıkarılması üzerine yasağı savunanlar ve yasağın karşısında olanlar arasında bir tartışma başladı. Durum en üst mahkemelere (Supreme Court) bir çok defalar gitti geldi. Ve 1917 Aralığında kongre tarafından Anayasada 18. değişiklik yapıldı.

"Sarhoş edici içkilerin alım satım ve dağıtımı U.S.A. den ve onun yönetimine tabii topraklarda dışarıdan ithalatı yasaktır."

1919'de 18. değişikliğin 44 eyalet tarafından imzalanmasıyla bütün ABD'de tatbik edilmeye başlandı.

Yasaklayıcı kanunun (The Law of Prohibition) çok faydalı olduğu ve kısa sürede muhalifleri tarafından bile kabul edilen değerli sonuçların alındığı görüldü.

Ve sonra Harvard Üniversitesi'nin rektörü (kendisi yasağa muhaliftir) her yerde genel refah ve zenginliğin ve endüstriyel gelirlerin arttığını yazdı. Sanayiciler, fizikçiler, hemşireler ve bütün sosyal emekçiler kendi sahalarında yasağın iyi, faydalı sonuçlarını gördüler.

Bütün bu iyi sonuçlar kanunun zarar verici icra yöntemine rağmen alınmıştı. Fakat alkolizmden çıkarları olanlar boş durmadı. Bira imal edenler, bar sahipleri, sivil hakların savunucusu kesilenler alkol müptelalarıyla büyük bir içtenlikle el ele verdiler ve yasağa karşı büyük bir kampanya başlattılar. Kamuoyunu kendi yanlarına çekebilmek için kiraladıkları gazeteler iyi iş gördü. Ve sonunda Kongre'yi yasağı kaldırmaya zorlayacak koşulları oluşturdular.

1933 Şubatında 18 değişiklik, 21. değişiklikle iptal edildi.